

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

Ενεργειακές εξελίξεις στην ΝΑ Μεσόγειο-
Σημαντικότεροι κίνδυνοι για την Ελλάδα λόγω
γεωπολιτικής θέσης-Μήτρα κινδύνων

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Αλέξανδρος Λέτσιος

Τριμελής επιτροπή:

Αν. Καθηγητής Ν.Σ. Κουτσούκης

Αν. Καθηγητής Χ. Τσαρτανίδης

Επ. Καθηγητής Σ. Ρουκανάς

Τελική έκδοση

Κόρινθος, 2018

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND
INTERNATIONAL RELATIONS

Master of Arts in
“Global Risks and Analytics”

Energy discoveries in eastern Mediterranean-Major Geopolitical risks for Greece-Risk Matrix

Master’s Dissertation

Alexandros Letsios

Supervisors:

Associate Professor N.S. Koutsoukis

Associate Professor X. Tsardanidis

Assistant Professor S. Roukanas

Final Version

Corinth, 2018

Φύλλο αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «**Ενεργειακές Εξελίξεις στην ΝΑ Μεσόγειο-Σημαντικότεροι κίνδυνοι για την Ελλάδα λόγω γεωπολιτικής θέσης-Μήτρα κινδύνων**» του **Λέτσιου Αλέξανδρου** αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή, τόσο ως προς την ποιότητα του κειμένου, όσο και ως προς την ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιον ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την 10/Νοε/2018 με γενική επίδοση:

- Καλώς
- Λίαν Καλώς
- Άριστα

Τα μέλη της τριμελούς επιτροπής:

1. Αν. Καθηγητής Ν.Σ. Κουτσούκης
2. Αν. Καθηγητής Χ. Τσαρδανίδης
3. Επ. Καθηγητής Σ. Ρουκανάς

«..Γιατί από καταβολής κόσμου υπάρχουν δύο μόνο δυνατότητες για να αποκτήσει κανείς αγαθά: να τα παραγάγει ο ίδιος ή να τα πάρει από όποιον τα παράγει, αδιάφορο αν αυτό το κάνει με το ζίφος ή μέσω εμπορικών ποσοστώσεων. Η έννοια του ζωτικού συμφέροντος υπάρχει εξΐσου στην οικονομία και στην πολιτική και μάλιστα θα μπορούσαμε να την θεωρήσουμε ως τον μεγάλο κοινό τους παρανομαστή..»

Π. Κονδύλης Από τον 20ο στον 21ο αιώνα. 1998

«..*Geography is the most fundamental factor in foreign policy because it is the most permanent ...*»

N. J. Spykman *The Geography of the Peace* 1944

«..*Coal, in truth, stands not beside but entirely above all other commodities. It is the material energy of the country—the universal aid—the factor in everything we do. With coal almost any feat is possible or easy; without it we are thrown back in the laborious poverty of early times..*»

William Stanley Jevons, 1865

Abstract

This diploma thesis focuses on recent energy discoveries in the region of the Mediterranean Sea and especially in the Cypriot, Egyptian and Israeli EEZ. By analyzing the importance of hydrocarbons for modern states, the basic concepts of national sovereignty, energy security and the influence of a state's geographic position on its transnational relations on energy issues, we conclude that these energy reserves have the potential to reform the dynamics of the countries in the region, given the fall in natural gas in northern Europe and the EU's effort to detox from Russian gas. We focus on Egypt, Turkey, Israel, Lebanon, Libya, Syria and more specifically Greece and the role it can play in the energy chessboard of the Mediterranean Sea, considering the high likelihood of similar energy reserves in the basin of Herodotus, particularly in the section where the EEZs of Cyprus, Greece and Egypt are crossed. Undoubtedly, by expanding the SE Mediterranean both at a political, economic and military level, regional co-operations are promoted in the light of risks that may affect our country due to its geopolitical position. The most important risks are described in this diploma thesis, defining them in a risk matrix depending on the significance of the effect and probability of occurrence. Ending the SE Mediterranean area is a chance and a risk for Greece at the same time, which requires substantial actions, slow steps, to take advantage of the energy developments in the region.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εστιάζεται στις πρόσφατες ενεργειακές ανακαλύψεις στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου και ιδιαίτερα στην κυπριακή, αιγυπτιακή και ισραηλινή ΑΟΖ. Αναλύοντας την σημασία των υδρογονανθράκων για τα σύγχρονα κράτη, τις βασικές έννοιες της Εθνικής κυριαρχίας, της ενεργειακής ασφάλειας και την επίδραση της γεωγραφικής θέσης ενός κράτους στις διακρατικές του σχέσεις επί των ενεργειακών θεμάτων, καταλήγουμε ότι τα εν λόγω ενεργειακά αποθέματα έχουν τη δυνατότητα να αναμορφώσουν τη δυναμική των χωρών της συγκεκριμένης περιοχής, δεδομένου της μείωσης του φυσικού αερίου στην Βόρεια Ευρώπη και της προσπάθειας της ΕΕ για απεξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο. Πιο συγκεκριμένα εξετάζονται η Αίγυπτος, η Τουρκία, το Ισραήλ, ο Λίβανος, η Λιβύη, η Συρία και πιο αναλυτικά η Ελλάδα και ο ρόλος που δύναται διαδραματίσει στην ενεργειακή σκακιέρα της ΝΑ Μεσογείου, λαμβανομένου υπόψη και την υψηλή πιθανότητα ύπαρξης παρομοίων ενεργειακών αποθεμάτων στην λεκάνη του Ηροδότου, ιδιαίτερα στο τμήμα που ενώνονται οι ΑΟΖ της Κύπρου, της Ελλάδας και της Αιγύπτου. Αναμφίβολα, διευρύνοντας την ΝΑ Μεσόγειο τόσο σε πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο, προωθούνται περιφερειακές συνεργασίες υπό το πρίσμα κινδύνων, που δύναται επηρεάσουν την χώρα μας λόγω της γεωπολιτικής της θέσης. Οι σημαντικότεροι κίνδυνοι περιγράφονται στη παρούσα διπλωματική εργασία, οριοθετώντας αυτούς σε μήτρα κινδύνων αναλόγως της σημαντικότητας επίδρασης και πιθανότητας εκδήλωσης. Καταλήγοντας η περιοχή της ΝΑ Μεσογείου αποτελεί για την Ελλάδα μια ευκαιρία και ένα ρίσκο συγχρόνως, που προϋποθέτει από την μεριά της ουσιαστικές ενέργειες, αργά βήματα, προκειμένου να επωφεληθεί των ενεργειακών εξελίξεων στην περιοχή.

Πρόλογος

Πρωτίστως, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Επιβλέποντα Καθηγητή, κ. Σπυρίδων Ρουκανά Επίκουρο Καθηγητή στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς στο γνωστικό αντικείμενο της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας, για την πολύτιμη καθοδήγηση και την ουσιαστική αρωγή που μου προσέφερε.

Αναμφίβολα, ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια μου, τη σύζυγό μου Ευαγγελία και τα τέκνα μας Ελένη-Μαρία και Κωνσταντίνο-Χρήστο για την αμέριστη συμπαράσταση και την υπομονή που επέδειξαν κατά τη συμμετοχή μου στο παρών μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών και ιδιαίτερα κατά την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Περιεχόμενα

Abstract	I
Περίληψη	II
Πρόλογος	III
Περιεχόμενα.....	IV
Κατάλογος Εικόνων	VI
Κατάλογος Γραφημάτων	VIII
Κατάλογος Πινάκων	X
Σκοπός	XI
Δομή-Μεθοδολογία	XI
Συνεισφορά	XIII
1 Εισαγωγή	1
1.1 Η στρατηγική σημασία των υδρογονανθράκων για τα σύγχρονα κράτη.	1
1.2 Ενεργειακή ασφάλεια.....	2
1.3 Εθνική Κυριαρχία ενός κράτους	6
1.4 Γενικά περί Γεωπολιτικής και Γεωγραφίας.....	6
2 Οι πρόσφατες ενεργειακές ανακαλύψεις και ο ρόλος της Ελλάδας	8
2.1 Το ενεργειακό δυναμικό της περιοχής της ΝΑ Μεσογείου και οι πρόσφατες ενεργειακές ανακαλύψεις.....	8
2.2 Ευκαιρίες και προοπτικές για την Ελλάδα.....	11
3 Κίνδυνοι για την Ελλάδα λόγω γεωπολιτικής θέσης	17
3.1 Η Ελλάδα να μην καταστεί ενεργειακός κόμβος μεταφοράς του φυσικού αερίου της ΝΑ Μεσογείου προς την ΕΕ μέσω του EAST MED.....	17
3.2 Η δημιουργία συγκρουσιακών καταστάσεων από πλευράς Τουρκίας υπό τη μορφή θαλάσσιων επεισοδίων ή με άλλη μορφή προκλήσεων	24
3.3 Επαύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος προς τη Ελλάδα, μέσω Τουρκίας, στο πλαίσιο δημιουργίας θυλάκων τρομοκρατίας.....	28
3.4 Επιβάρυνση του οικοσυστήματος από τον εντοπισμό Υ/Α	31
3.5 Η οικονομική δυνατότητα της Ελλάδας να ανταποκριθεί και να αναδειχθεί ως σημαντικός ενεργειακός παίκτης στην ενεργειακή σκακιέρα της ΝΑ Μεσογείου.....	36
3.6 Διακρατικές σχέσεις κι εντάσεις στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου με αρνητικό αντίκτυπο στην Ελλάδα	39
4 Διαχείριση Κινδύνων	43

4.1	Εισαγωγή.....	43
4.2	Καταγραφή κινδύνων.....	43
4.4	Περιγραφή κινδύνων.....	44
4.5	Χαρακτηριστικά κινδύνων.....	44
4.4	Σημαντικότητα κινδύνων.....	44
4.4	Μήτρα κινδύνων.....	49
5	Συμπεράσματα.....	51
	Κατάλογος Πηγών.....	53
	Παραρτήματα.....	62
	Παράρτημα Α - «Ενεργειακά προφίλ χωρών της ΝΑ Μεσογείου».....	62
	<i>Ενεργειακό προφίλ Αιγύπτου.....</i>	<i>62</i>
	<i>Ενεργειακό προφίλ Ισραήλ.....</i>	<i>65</i>
	<i>Ενεργειακό προφίλ Κύπρου.....</i>	<i>67</i>
	<i>Ενεργειακό προφίλ Τουρκίας.....</i>	<i>69</i>
	<i>Ενεργειακό προφίλ Ελλάδος.....</i>	<i>72</i>
	Γλωσσάρι.....	78

Κατάλογος Εικόνων

Αριθμός Εικόνας	Τίτλος	Σελ.
Εικόνα 1 :	Οι τρεις πτυχές της ενεργειακής ασφάλειας σε συνδυασμό με τη φύση των πιθανών απειλών	5
Εικόνα 2 :	Τα ενεργειακά πεδία της ΝΑ Μεσογείου σύμφωνα με τα τεκτονικά χαρακτηριστικά της λεκάνης της.	9
Εικόνα 3 :	Η εκτίμηση των ενεργειακών αποθεμάτων στο Δέλτα του Νείλου και στην λεκάνη της Λεβαντίνης	10
Εικόνα 4 :	Η περιοχή της λεκάνης του Ηροδότου που περιλαμβάνει την ελληνική ΑΟΖ	11
Εικόνα 5 :	Χάρτης Ευρασίας	15
Εικόνα 6 :	Η ενεργειακή στρατηγική της Τουρκίας	19
Εικόνα 7 :	Η πιθανή διαδρομή του EAST MED PIPELINE μέσω των εν ισχύ και πιθανών ενεργειακών κοιτασμάτων στην ΝΑ Μεσόγειο.	20
Εικόνα 8 :	Χάρτης σεισμικής επικινδυνότητας Ελλαδικού χώρου	20
Εικόνα 9 :	Σεισμική δραστηριότητα λόγω κίνησης των λιθοσφαιρικών πλακών	21
Εικόνα 10 :	Η ΑΟΖ σύμφωνα με την UNCLOS και το ζήτημα του Καστελόριζου	24
Εικόνα 11 :	Χάρτης Τουρκικών διεκδικήσεων επί των ενεργειακών οικοπέδων της Κύπρου	25
Εικόνα 12 :	Χάρτης Τουρκικών ενεργειακών διεκδικήσεων περιφερειακά της Κύπρου	26
Εικόνα 13 :	Οι εμπλεκόμενες ενεργειακές εταιρείες στα ενεργειακά οικόπεδα της Κυπριακής ΑΟΖ	27
Εικόνα 14 :	Οι κυριότερες χώρες προέλευσης των μεταναστευτικών ροών	30
Εικόνα 15 :	Η κατανομή της ναυτιλιακής κίνησης των δεξαμενοπλοίων στον Ελλαδικό χώρο.	33
Εικόνα 16:	Η κατανομή των ναυτικών ατυχημάτων στην Μεσόγειο και στην Μαύρη θάλασσα	34
Εικόνα 17 :	Η κατανομή των ναυτικών ατυχημάτων στο θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου	35

Εικόνα 18 :	Σχηματική απεικόνιση των γεωπολιτικών παικτών στην ΝΑ Μεσόγειο	40
Εικόνα 19	Ο διαδραστικός χάρτης κινδύνων για το έτος 2018 σύμφωνα με την πιθανότητα εκδήλωσης και τον αναμενόμενο αντίκτυπο	48
Εικόνα 20 :	Οι ενεργειακές υποδομές της Αιγύπτου	55
Εικόνα 21 :	Τα Αιγυπτιακά οικόπεδα στο κωνικό Δέλτα του Νείλου	57
Εικόνα 22 :	Ενεργειακά πεδία στην παράκτια περιοχή και ΑΟΖ του Ισραήλ	58
Εικόνα 23 :	Ενεργειακά οικόπεδα στην Κυπριακή ΑΟΖ	60
Εικόνα 24 :	Οι αγωγοί πετρελαίου και φυσικού αερίου της Τουρκίας	62
Εικόνα 25 :	Οι αγωγοί φυσικού αερίου Blue Stream και Baku – Tbilisi – Erzurum	63
Εικόνα 26 :	Οι αγωγοί φυσικού αερίου TANAP, TAP και NABUCO	63
Εικόνα 27 :	Οι πετρελαϊκές υποδομές στην Ελλάδα.	66
Εικόνα 28 :	Ενεργειακές υποδομές φυσικού αερίου της Ελλάδος.	68

Κατάλογος Γραφημάτων

Αριθμός Γραφήματος	Τίτλος	Σελ.
Γράφημα 1 :	Η τάση ανάκαμψης του ΑΕΠ της Ελλάδος από την έναρξη της κρίσης σε σύγκριση με τις ΗΠΑ και Αργεντινή	13
Γράφημα 2 :	Ανάλυση τιμής πώλησης φυσικού αερίου στην Ελλάδα σύμφωνα με το κόστος κατασκευής και υποστήριξης του EAST MED	22
Γράφημα 3 :	Παγκόσμια τάση εκτίμησης μελλοντικών απαιτήσεων (2017-2030) σε φυσικό αέριο ανά περιοχή	23
Γράφημα 4 :	Παγκόσμια τάση τιμών LNG	23
Γράφημα 5 :	Οι κυριότερες χώρες προέλευσης των μεταναστευτικών ροών	29
Γράφημα 6 :	Η τάση εμφάνισης των τρομοκρατικών επιθέσεων στην Ευρώπη έως την 31-12 2017 (1287 περιστατικά)	31
Γράφημα 7 :	Η παγκόσμια τάση των ναυτικών ατυχημάτων που σχετίζονται με ρύπανση του θαλάσσιου περιβάλλοντος από το 1970 έως το 2014.	32
Γράφημα 8 :	Ο δείκτης ΑΕΠ των χωρών της ΝΑ Μεσογείου συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας	37
Γράφημα 9 :	Ο δείκτης ανεργίας της Ελλάδας σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της ΝΑ Μεσογείου	37
Γράφημα 10 :	Ετήσια κατανάλωση και παραγωγή πετρελαιοπαραγωγών της Αιγύπτου σε χιλιάδες βαρέλια ανά ημέρα.	56
Γράφημα 11 :	Η ετήσια παραγωγή και κατανάλωση πετρελαίου και άλλων υγρών στην Τουρκία	61
Γράφημα 12 :	Η παραγωγή ενέργειας στην Ελλάδα ανά είδος	65
Γράφημα 13 :	Η τάση κατανάλωσης του πετρελαίου και των παραγωγών του στην Ελλάδα	65
Γράφημα 14 :	Το μερίδιο του φυσικού αερίου στην παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα	67
Γράφημα 15 :	Το μερίδιο ανά χώρα προμήθειας της Ελλάδος σε φυσικό αέριο	67

Γράφημα 16 :	Το μερίδιο των ΑΠΕ στο ενεργειακό πεδίο της Ελλάδος	69
Γράφημα 17 :	Η χρήση των ΑΠΕ στην Ελλάδα από το 1973 έως το 2016	69

Κατάλογος Πινάκων

Αριθμός Πίνακα	Τίτλος	Σελ.
Πίνακας 1	Ο κατάταξη της Ελλάδος σύμφωνα με τον ρυθμό ανάπτυξης	12
Πίνακας 2	Η οικονομική, πληθυσμιακή και ενεργειακή τάση της Τουρκίας από το 1973 έως το 2020	19
Πίνακας 3	Οι εμπορικές συναλλαγές των κρατών της ΝΑ Μεσογείου	38
Πίνακας 4	Οι εμπορικές συναλλαγές των κρατών της ΝΑ Μεσογείου	38
Πίνακα 5	Καταγραφή κινδύνων	43
Πίνακας 6	Πιθανότητα εκδήλωσης	44
Πίνακας 7	Αντίκτυπος κινδύνου	44
Πίνακας 8	Σημαντικότεροι κίνδυνοι για την Ευρώπη για το έτος 2018	46
Πίνακας 9	Σημαντικότεροι κίνδυνο για την Ελλάδα για το έτος 2018	47
Πίνακας 10	Σημαντικότητα κινδύνων	49
Πίνακας 11	Μήτρα κινδύνων	50

Σκοπός

Σκοπός της διπλωματικής μου εργασίας είναι να καταδείξω τις πρόσφατες ενεργειακές εξελίξεις στην περιοχή της Νότιο – Ανατολικής Μεσογείου (NA Μεσογείου) και πως αυτές επηρεάζουν την Ελλάδα λόγω γεωπολιτικής της θέσης. Λαμβανομένου υπόψιν ότι το ζήτημα της ενέργειας και η ποικιλία των διαστάσεων αυτού που εμπεριέχει, δεν αφήνει κανένα κράτος ανεπηρέαστο, είτε αυτό είναι καταναλωτής, είτε παραγωγός, είτε ενεργειακός κόμβος μεταφοράς, συνεπάγεται ότι η χώρα μας λόγω της γεωπολιτικής θέσης που κατέχει, δύναται συμμετέχει ενεργά και με αξιώσεις στις συνεχείς μεταβαλλόμενες εξελίξεις στην περιοχή της NA Μεσογείου, αναδεικνύοντας το ρόλο της στην παγκόσμια ενεργειακή σκακιέρα. Τοποθετώντας την Ελλάδα στον ανωτέρω ενεργειακό χάρτη των εξελίξεων και προσδιορίζοντας την επίδραση αυτών, θα ποσοτικοποιήσω τα δεδομένα που θα ανευρεθούν, δημιουργώντας μια μήτρα των σημαντικότερων κινδύνων για την Ελλάδα λόγω γεωπολιτικής θέσης.

Δομή-Μεθοδολογία

Η κύρια αιτία της απόφασης μου να μελετήσω το συγκεκριμένο θέμα, είναι η σημαία που έχει ο ενεργειακός παράγοντας και ο καταλυτικός ρόλος που παίζει στις διακρατικές σχέσεις. Ως εκ τούτου η NA Μεσόγειος, ως ιδιαίτερο αντικείμενο μελέτης, δύναται χαρακτηριστεί ως μια θαλάσσια περιοχή ενεργειακών ανταγωνισμών. Η ανάλυση ξεκινάει εξετάζοντας τη στρατηγική σημασία των υδρογονανθράκων για τα σύγχρονα κράτη, καθώς σηματοδότησαν την αρχή μιας νέας εποχής παγκοσμίως, όπου τα κράτη οφείλουν πολλά στη επιβίωση τους στο πολύτιμο αυτό αγαθό. Συγκεκριμένα οι υδρογονάνθρακες αναδείχθηκαν σε ουσιαστικό γεωπολιτικό παράγοντα, καθόσον επηρέαζε τις σχέσεις μεταξύ των κρατών κι αποτέλεσαν δικαιολογημένα το έναυσμα για τη δημιουργία συγκρουσιακών σχέσεων στην παγκόσμια ενεργειακή σκακιέρα. Ο ανωτέρω ενεργειακός ανταγωνισμός δημιουργεί αντίστοιχα μια διευρυμένη ανησυχία όχι μόνο στις χώρες προμηθευτές, αλλά και στις χώρες καταναλωτές, έχοντας επιπτώσεις στην ενεργειακή ασφάλεια. Η συνεχής φυσική διαθεσιμότητα στην αγορά των ενεργειακών προϊόντων σε τιμή η οποία να είναι προσιτή σε όλους τους καταναλωτές, αποτελεί επιδίωξη όλων των κρατών στο πλαίσιο εξασφάλισης οικονομικής ευημερίας και βιωσιμότητας τους. Παραθέτοντας τον ορισμό της ενεργειακής ασφάλειας, δύναται να αποφανθούμε ότι συσχετίζεται με την εθνική κυριαρχία ενός κράτους, καθώς η εξασφάλιση αυτής συνιστά κινδύνους για τη βιωσιμότητα και τα κυριαρχικά του δικαιώματα. Ως εκ τούτου η γεωπολιτική θέση κάθε χώρας και συγκεκριμένα της Ελλάδας στον ενεργειακό χάρτη της NA Μεσογείου έχει βαρύνουσα σημασία, καθώς η μεταβαλλόμενη κατάσταση στην περιοχή αυτή και ιδιαίτερα στο πεδίο της Λεβαντίνης, έχει σημαντικό αντίκτυπο για την Ελλάδα.

Σύμφωνα με τις πρόσφατες ενεργειακές εξελίξεις στην ΝΑ Μεσόγειο οι οποίες παρατίθενται λεπτομερώς μαζί με τα ενεργειακά προφίλ της Αιγύπτου, της Ελλάδας, της Κύπρου και της Τουρκίας, σε συνδυασμό με την προσπάθεια που καταβάλλει η Ελλάδα να ξεφύγει από το γόρδιο δεσμό του ΔΝΤ, δεν της αφήνουν περιθώρια να παραμείνει στη αδράνεια. Η θέση της δύναται να αναβαθμιστεί γεωστρατηγικά λαμβανομένου υπόψιν τα κάτωθι:

1. Τις τρέχουσες και μεταβαλλόμενες ενεργειακές εξελίξεις.
2. Τις διεθνείς σχέσεις των κρατών στην περιοχή της Αν. Μεσογείου.
3. Τη σύναψη μονομερών, διμερών και τριμερών συμφωνιών μεταξύ των κρατών στην περιοχή της Αν. Μεσογείου στο πλαίσιο συνεκμετάλλευσης των υφιστάμενων ενεργειακών πόρων.
4. Την χρονίζουσα αμφισβήτηση της εθνικής κυριαρχίας στο περιβάλλον του Αιγαίου από την Τουρκία, καθώς και της Κυπριακής ΑΟΖ.
5. Την πολιτική που ακολουθεί ο πρόεδρος της Τούρκικης Δημοκρατίας Ρετζεπ Ταγίπ Ερντογάν με έμφαση στην Τούρκικη ενεργειακή πολιτική της χώρας.
6. Την υφιστάμενη τεχνολογική ανάπτυξη στον ενεργειακό τομέα.
7. Την Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική για απεξάρτηση από το ρώσικο φυσικό αέριο.
8. Την ενεργειακή ασφάλεια της περιοχής της Αν. Μεσογείου.
9. Την δράση των περιφερειακών μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή.
10. Την Ελληνική ενεργειακή εξωτερική πολιτική και τις προσδοκίες αυτής.
11. Τον σημερινό γεωπολιτικό ρόλο της Ελλάδος.

Έχοντας ως γνώμονα τα ανωτέρω, η διπλωματική εργασία εστιάζει στους κινδύνους που απορρέουν από τους παραπάνω παράγοντες. Επόμενη φάση της εργασίας είναι να προσδιοριστούν οι κίνδυνοι αυτοί, καθώς και η επίδραση τους, ποσοτικοποιώντας τα δεδομένα που θα ανευρεθούν, δημιουργώντας μια μήτρα κινδύνων για την Ελλάδα βάση της πιθανότητας εκδήλωσης και του μεγέθους του αντίκτυπου για την χώρα μας.

Συνεισφορά

Η παρούσα διπλωματική εργασία προσπαθεί να αποσαφηνίσει τον αντίκτυπο των πρόσφατων ενεργειακών εξελίξεων στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου για την Ελλάδα, λόγω εγγύτητας της γεωγραφικής της θέσης, αλλά και της πιθανότητας εντοπισμού ενεργειακών κοιτασμάτων στην λεκάνη του Ηροδότου, ιδιαίτερα στο σημείο τομής των ΑΟΖ της Κύπρου, της Ελλάδας και της Αιγύπτου. Μέσα από την ανάλυση των ανωτέρω ενεργειακών εξελίξεων, η εργασία εμβαθύνει στους κυριότερους κινδύνους σύμφωνα με τα υπάρχοντα δεδομένα, τα οποία ποσοτικοποιούν τη σοβαρότητα και την πιθανότητα εκδήλωσης του καθενός. Εν κατακλείδι αποσαφηνίζεται κατά ένα μεγάλο βαθμό κατά πόσο η ενέργεια και ο γεωπολιτικός παράγων συσχετίζονται μεταξύ τους και ο καταλυτικός ρόλος που παίζουν στο πολιτικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό, στρατιωτικό, οικονομικό και ενεργειακό πεδίο της χώρας μας.

1 Εισαγωγή

1.1 Η στρατηγική σημασία των υδρογονανθράκων για τα σύγχρονα κράτη.

Από τον 19ο αιώνα που δημιουργήθηκε η μηχανή εσωτερικής καύσης χρησιμοποιεί το πετρέλαιο και ως εκ τούτου το κατέστησε ως το πιο σημαντικό αγαθό στον πλανήτη. Έκτοτε ο μαύρος χρυσός, έλκει τους ανθρώπους σαν μαγνήτης¹. Τόσο ο 20^{ος}, όσο και ο 21^{ος} αιώνας στήριξαν την υλική πρόοδο τους στον μαύρο χρυσό. Πέραν της προόδου των κρατών σε βιομηχανικό και τεχνολογικό επίπεδο το πετρέλαιο και κατ' επέκταση οι υδρογονάνθρακες, σηματοδότησαν την αρχή μιας νέας εποχής παγκοσμίως, όπου τα κράτη όφειλαν πολλά στην επιβίωση τους στο πολύτιμο αυτό αγαθό.

Πιο συγκεκριμένα, οι υδρογονάνθρακες αναδείχθηκαν σε σημαντικό γεωπολιτικό παράγοντα, καθόσον επηρέαζε τις σχέσεις μεταξύ των κρατών, αποτέλεσε το έναυσμα για τη δημιουργία συγκρουσιακών σχέσεων στην παγκόσμια αρένα της παραγωγής και μεταφοράς του μαύρου χρυσού. Κατά συνέπεια η εμφάνιση των πολέμων μεταξύ των κρατών είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την εμφάνιση των υδρογονανθράκων οι οποίοι από την μια συντέλεσαν στην επαύξηση του βιοτικού επιπέδου, από την άλλη αποτέλεσαν το σημαντικότερο αίτιο πολεμικών συγκρούσεων ανά τον κόσμο. Ο πόλεμος του κόλπου (1990-1991) αποτελεί σαφέστατο παράδειγμα του ισχυρού αντίκτυπου του μαύρου χρυσού στις πολιτικές αποφάσεις, καθώς οι ΗΠΑ προέβησαν άμεσα σε απάντηση της εισβολής του Ιράκ στο Κουβέιτ προκειμένου να προστατέψει τις παγκόσμιες αγορές πετρελαίου².

Τα τρία βασικά στοιχεία που καθιστούν τους υδρογονάνθρακες σημαντικά γεωπολιτικό παράγοντα είναι³:

α. Η διασπορά των κοιτασμάτων στο παγκόσμιο στερέωμα.

¹ Κόκκινος, Δ. Β. (2015), σελ 14.

² Thompson, J. S. (2010), σελ. 35.

³ Κόκκινος, Δ. Β. (2015), σελ 25

β. Η συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση αυτών λόγω της ραγδαίας τεχνολογικής ανάπτυξης και επαύξησης του βιοτικού επιπέδου.

γ. Ο βαθμός δυσκολίας κατά την εξόρυξη αυτών, καθώς ποικίλει από περιοχή σε περιοχή, επιδρώντας στο κόστος παραγωγής και μεταφοράς των υδρογονανθράκων.

Η απόκτηση υδρογονανθράκων αποτελεί μείζον θέμα για τα σύγχρονα κράτη, όπως ακριβώς αποτελεί ο πλούτος για τον άνθρωπο και η ισχύς για το κράτος. Ως αποτέλεσμα αυτού είναι η αύξηση της αναζήτησης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων παγκοσμίως με ραγδαίους ρυθμούς. Η ανωτέρω αυξανόμενη ζήτηση, δικαιολογεί τη στρατηγική σημασία του πετρελαίου και του φυσικού αερίου στην σημερινή εποχή. Ανάλογα με τα συμφέροντα τους, οι χώρες διαμορφώνουν στρατηγικές βάσει δύο καθοριστικών υποθέσεων. Η μια υπόθεση αφορά τα κράτη στα οποία υφίστανται διαθέσιμοι ενεργειακοί πόροι (φυσικό αέριο, πετρέλαιο), ενώ η άλλη την κατηγορία εκείνη των κρατών των οποίων το έδαφος δύναται να χρησιμοποιηθεί ως δίαυλος μεταφοράς ενέργειας προς άλλες χώρες.

Βασιζόμενοι στη σημαντικότητα των τρεχουσών και μεταβαλλόμενων πραγματικοτήτων, όπως οι εμφύλιες συγκρούσεις, η διατάραξη των διακρατικών σχέσεων, η επαύξηση των τρομοκρατικών επιθέσεων, η εμφάνιση των εξτρεμιστικών οργανώσεων (ISIS) και τα επικίνδυνα διπλωματικά παιχνίδια στην πολιτική αρένα, αβίαστα συνάγεται το συμπέρασμα το πώς επηρεάζονται η κατανάλωση, η ποιότητα, η μεταφορά και η επάρκεια των ενεργειακών πόρων σε μια περιοχή. Έτσι η ενεργειακή ασφάλεια, η οποία θα αναλυθεί στην επόμενη παράγραφο, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ευημερία ενός κράτους, τόσο σε οικονομικό επίπεδο, όσο και σε πολιτικό, στρατιωτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό.

1.2 Ενεργειακή ασφάλεια

Το εμπάργκο πετρελαίου το 1973-1974 αποτέλεσε ορόσημο για το παγκόσμιο εμπόριο ενέργειας καθώς και για την στροφή των εξαγωγικών χωρών πετρελαίου προς τη διασφάλιση τη ενεργειακής ασφάλειας⁴. Η ανησυχία που επικρατεί από την δεκαετία του 1970 και έπειτα δεν επηρέασε μόνο τις χώρες προμηθευτές, αλλά και τα κράτη καταναλωτές, τα οποία επιδιώκουν τη αέναη προμήθεια τους με ενέργεια. Ως εκ τούτου στο πλαίσιο προετοιμασίας και λήψης μέτρων αντιμετώπισης επικίνδυνων καταστάσεων, τόσο σε συλλογικό επίπεδο όσο και μεμονωμένα, δημιουργήθηκε ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας (ΔΟΕ), τα κράτη-καταναλωτές επαύξισαν τα στρατηγικά αποθέματα πετρελαίου, ιδρύθηκε ο ΟΠΕΚ από τα κράτη παραγωγούς⁵. Κατά συνέπεια στην

⁴ Bahgat, G. (2011), σελ.2-3.

⁵ Ο Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών (ΟΠΕΚ) - Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC), δημιουργήθηκε στη Βαγδάτη το 1960 από τι Ιράν, Ιράκ, Κουβέιτ, και Βενεζουέλα με πρωτοστάτη τον Σάχη της Περσίας και τον τότε Βασιλιά της Σαουδικής Αραβίας. Πρωταρχικοί στόχοι και σκοποί αυτού του διεθνή οργανισμού ήταν η καθιέρωση ενιαίας πετρελαϊκής πολιτικής μεταξύ των κρατών μελών και ο προσδιορισμός των ευμενέστερων μέτρων προστασίας των συμφερόντων

εξωτερική πολιτική κάθε κράτους πρωτοστατούσε ως κύριο μέλημα η ασφάλεια των ενεργειακών του πόρων ή η διασφάλιση και απρόσκοπτη μεταφορά του σε άλλες χώρες. Η ενέργεια και η πολιτική αποτελούν λοιπόν δύο έννοιες αλληλένδετες, ενώ κάλλιστα θα λέγαμε ότι η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί μέρος της εθνικής και εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους, του οποίου οι δράσεις στον ενεργειακό τομέα αποσκοπούν στην επαύξηση των ενεργειακών του πόρων, στην διασφάλιση της επάρκειας αυτών και στην ασφαλή μεταφορά τους σε περιφερειακούς συνεργάτες⁶.

Ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας (ΔΟΕ), ορίζει την ενεργειακή ασφάλεια ως την αδιάλειπτη διαθεσιμότητα ενεργειακών πόρων σε μια προσιτή τιμή. Η ενεργειακή ασφάλεια περιλαμβάνει δύο πτυχές⁷:

- α. τη μακροπρόθεσμη ενεργειακή ασφάλεια η οποία ασχολείται κυρίως με τις έγκαιρες επενδύσεις για τη παροχή ενέργειας σύμφωνα με τις οικονομικές εξελίξεις και τις περιβαλλοντικές ανάγκες.
- β. τη βραχυπρόθεσμη ενεργειακή ασφάλεια η οποία επικεντρώνεται στην ικανότητα του ενεργειακού συστήματος να αντιδρά άμεσα σε ξαφνικές αλλαγές στην ισορροπία προσφοράς - ζήτησης.

Με βάση τις πιο πρόσφατες έρευνες η ενεργειακή ασφάλεια αντιμετωπίζεται ως μια αξία που υπόκειται σε μια συνεχή δυναμική σύγκρουση με άλλες βασικές αξίες, όπως η οικονομική ευημερία και η βιωσιμότητα. Η ενεργειακή ασφάλεια και η οικονομική ευημερία ιδιαίτερα για τις αναπτυσσόμενες χώρες, τείνουν να έχουν περισσότερη αξία έναντι της βιωσιμότητας. Η ενεργειακή ασφάλεια είναι κάτι υποκειμενικό και η επιδίωξή της από τις χώρες κατόχου ή μη των ενεργειακών πόρων ενδέχεται να έχει απρόβλεπτες συνέπειες τόσο σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο ανθρώπινης ζωής⁸.

Κατά τον ίδιο τρόπο ορίζεται η ενεργειακή ασφάλεια από την Ευρωπαϊκή επιτροπή, ως τη συνεχή φυσική διαθεσιμότητα στην αγορά των ενεργειακών προϊόντων σε τιμή η οποία να είναι προσιτή σε όλους τους καταναλωτές. Γενικά, οι ανωτέρω ορισμοί περιλαμβάνουν τη διαθεσιμότητα της ενέργειας που είναι αλληλένδετη με τη ζήτηση, της οποίας η εξασφάλιση αυτής επιδρά στην οικονομική ευημερία και βιωσιμότητα ενός κράτους, είτε αυτό είναι παραγωγός, είτε καταναλωτής είτε ενεργειακός κόμβος⁹.

τους με σταθεροποιητικές τιμές της διεθνούς αγοράς σε μια προοπτική αφενός αποφυγής βλαβερών συνεπειών για τα ίδια μέλη - κράτη και αφετέρου σε μία δίκαιη και ομαλή πετρελαϊκή βιομηχανική ανάπτυξη.

⁶ Shaffer, B. (2009), σελ. 3-6.

⁷ IEA. (2018). *IEA-International Energy Agency. Energy security* : <https://www.iea.org/topics/energysecurity/>

⁸ Roland Dannreuther *Energy Security 2017*

⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52000DC0769&from=EL>.

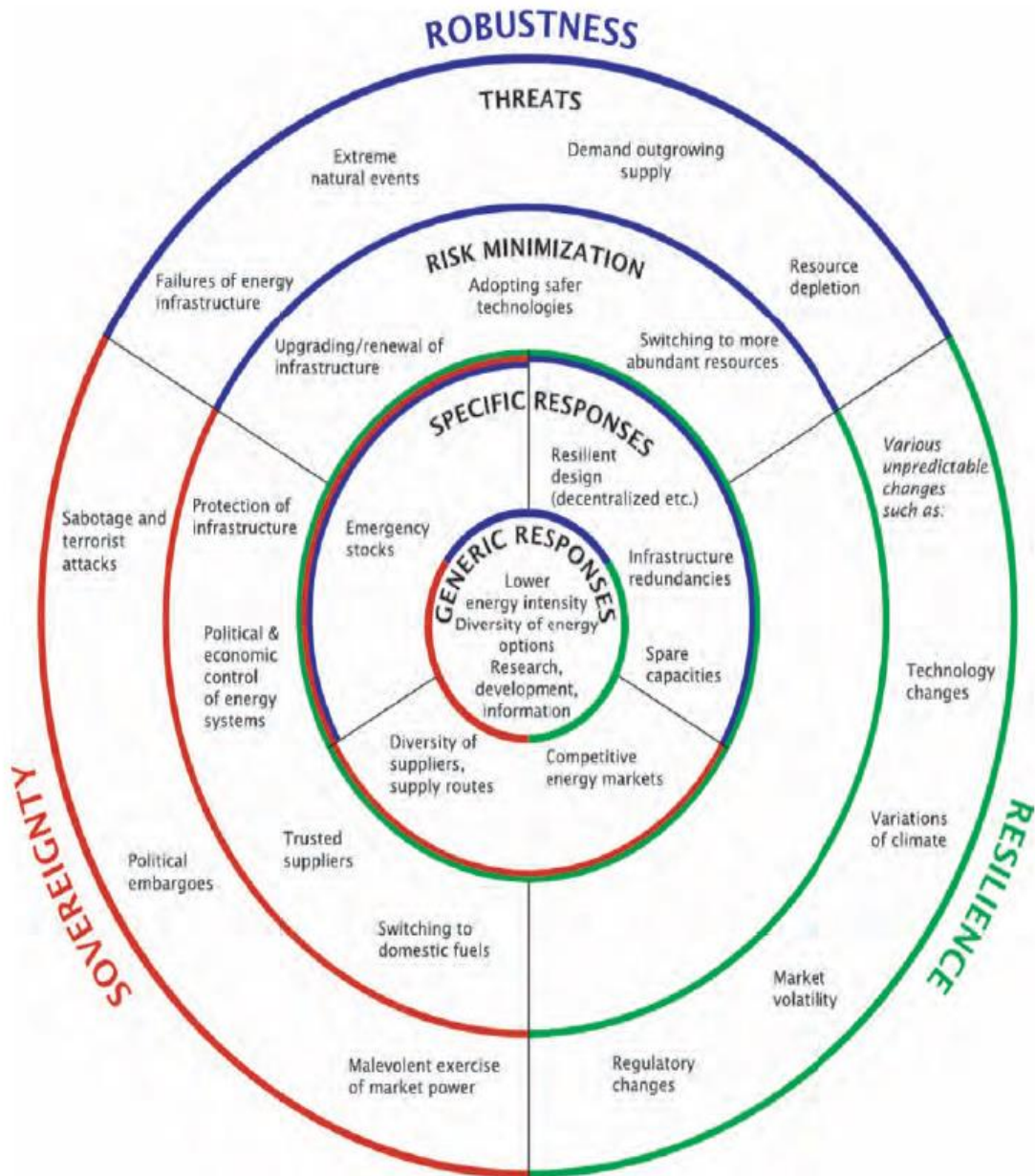
Με βάση τον ΔΟΕ η ενεργειακή ασφάλεια περιλαμβάνει τρεις πυλώνες¹⁰ :

- α. Την ευρωστία, δηλαδή την επάρκεια και αξιοπιστία των ενεργειακών πόρων και υποδομών.
- β. Την Εθνική κυριαρχία, δηλαδή την δυνατότητα αντιμετώπισης των εξωτερικών απειλών.
- γ. Την Αντοχή, δηλαδή την ικανότητα ενός κράτους να αντιμετωπίσει τις διαφορετικές κρίσιμες καταστάσεις που δύναται να επηρεάσουν την ενεργειακή του ασφάλεια.

Για την πλήρη κατανόηση της ενεργειακής ασφάλειας θα πρέπει να προσδιοριστούν οι απειλές και οι κίνδυνοι που τις συνιστούν, καθώς και οι δράσεις αντιμετώπισης αυτών. Σύμφωνα με το Σχήμα 1.1¹¹ ο πυλώνας των κυριαρχικών δικαιωμάτων ενός κράτους υπό το πρίσμα της ενεργειακής ασφάλειας, εστιάζει στις δράσεις της χώρας απέναντι στις προθέσεις, στα ενδιαφέροντα και στην ισχύ των περιφερειακών ενεργειακών δρώντων. Στο πλαίσιο επίτευξης της ευρωστίας από την άλλη, το κράτος θα εστιάσει στην ασφάλεια των ενεργειακών υποδομών του, στη σταθερότητα της τιμής της ενέργειας που προμηθεύεται και στην επιδίωξη προσέγγισης σε άφθονες και προσιτές πηγές ενέργειας. Ο τρίτος και τελευταίος πυλώνας της αντοχής / ανθεκτικότητας ενός κράτους εστιάζει σε εκείνες τις δράσεις που στοχεύουν στην ποικιλομορφία προέλευσης των πηγών ενέργειας, στο πλαίσιο αντιμετώπισης των πιθανών απειλών και των κινδύνων που τους συνιστούν.

¹⁰ IEA. (2018). *IEA-International Energy Agency*.

¹¹ Cherp, A. (2011), σελ. 330-333.

Εικόνα 1 : Οι τρεις πτυχές της ενεργειακής ασφάλειας σε συνδυασμό με τη φύση των πιθανών απειλών (Πηγή : Cherp and Jewell 2011)

1.3 Εθνική Κυριαρχία ενός κράτους

Στο διεθνές δίκαιο η κυριαρχία υποδηλώνει την ανεξαρτησία, αλλά και τη κυριαρχία ενός κράτους. Ειδικότερα ο συναφής όρος Εθνική κυριαρχία καταδεικνύει το δικαίωμα για αυτοδιάθεση ή ελεύθερη εκλογή διακυβέρνησης. Γενικά υφίσταται μια διασύνδεση ανάμεσα στον κρατικό σεβασμό των δημοκρατικών ιδεωδών και ατομικών δικαιωμάτων και στην εγκυρότητα των εξωτερικών/διεθνών σχέσεων/πράξεων ενός κράτους¹². Αντίστοιχα το κυριαρχικό δικαίωμα, είναι το δικαίωμα ενός κράτους να δρα όπως αυτό κρίνει στο εσωτερικό του, με άλλα λόγια να έχει πλήρη έλεγχο των εσωτερικών του υποθέσεων. Ως αποτέλεσμα, το κράτος αυτό είναι μια οντότητα κυρίαρχη της οποίας τα δικαιώματα δεν παραχωρούνται, δεν παύονται και δεν αναστέλλονται.

Η εθνική κυριαρχία ενός κράτους αποτελεί μια απαίτηση του ίδιου του κράτους απέναντι στους πολίτες του. Από την εξάσκηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων του απορρέουν ευθύνες τόσο προς του πολίτες του ίδιου του κράτους, όσο και προς τη διεθνή κοινότητα¹³. Ως εκ τούτου στα κυριαρχικά δικαιώματα ενός κράτους περιλαμβάνεται και η ενεργειακή ασφάλεια που προαναφέρθηκε. Προκειμένου μια χώρα να διασφαλίσει τις τρεις πτυχές της ενεργειακής ασφάλειας όπως αυτές αναφέρθηκαν στην παράγραφο 1.2, θα πρέπει να αποδεσμευτεί εγκαίρως από εκείνες τις απειλές που συνιστούν κίνδυνο για τη βιωσιμότητα και για τα κυριαρχικά δικαιώματα της. Στο σημείο εισέρχεται και η έννοια της εθνικής ασφάλειας που περιλαμβάνει όλους τους τομείς ενδιαφέροντος ενός κράτους, όπως τον στρατιωτικό, τον κοινωνικό, τον πολιτειακό, τον περιβαλλοντικό, τον οικονομικό και τον πολιτικό.

1.4 Γενικά περί Γεωπολιτικής και Γεωγραφίας

Η φράση του Περικλή «Μέγα το της θαλάσσης κράτος»¹⁴ η οποία αναγράφεται μόνιμα στον θυρεό του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού αναφέρεται σε γεωγραφική έκταση που είναι η θάλασσα και την στρατηγική σημασία αυτής, παρά στην οικονομική και πολιτική δύναμη ενός κράτους. Μία χώρα που έχει κυριαρχία στη θάλασσα έχει τη δύναμη και κατ' επέκταση τη δυνατότητα να υπερασπιστεί τα κυριαρχικά δικαιώματά της προς όφελος της εθνικής ασφάλειας. Επομένως η έννοια της γεωπολιτικής συμπεριλαμβάνει την θαλάσσια έκταση, δηλαδή τον θαλάσσιο χώρο που περικλείει ένα κράτος και στον οποίο ασκεί την κυριαρχία του. Σύμφωνα με τον Αμερικανό γεωπολιτικό Spykman η γεωγραφία εκφράζει στατικότητα, ενώ η γεωπολιτική μεταβλητότητα. Επιπρόσθετα, αν η γεωγραφία είναι η επιστήμη περί του πολέμου, τότε η γεωπολιτική κάνει η ίδια

¹² Ahram, H. M. (Feb 2018). Hierarchy, Sovereignty and Adaption in the Eastern Mediterranean. In A. T. Spyridon N. Litsas, The new eastern Mediterranean / Theory, politics and states in a volatile era (p. 40-41), Springer.

¹³ Struett, M. J. (2005), Κεφ. 8 σελ. 178.

¹⁴ Θουκ. I 143,5.

τον πόλεμο¹⁵. Η έννοια της «Γεωπολιτικής» προέκυψε από τον όρο πολιτική γεωγραφία και οφείλεται στον Σουηδό πολιτικό Rudolf Kjellen (1864-1922). Σύμφωνα με τον Parker γεωπολιτική είναι η έρευνα της διεθνούς συμπεριφοράς των κρατών και της διεθνούς πολιτικής κάθε κράτους, ή διαφορετικά κατά πόσο οι γεωγραφικοί παράγοντες μιας χώρας επηρεάζουν την πολιτική της δράση¹⁶. Αντίστοιχα κατά τον Spykman το ακριβές πεδίο που μελετάει η γεωπολιτική είναι αυτό της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους βάση συγκεκριμένων νομικών σκοπών¹⁷. Διευρύνοντας τον συλλογισμό μας, θα λέγαμε ποια είναι η πολιτική που πρέπει να ακολουθήσει ένα κράτος, προκειμένου να διασφαλίσει την εθνική του ασφάλεια και την κυριαρχία του. Η γεωπολιτική θεωρείται η επιστήμη η οποία εξετάζει, μελετά, αναλύει κι ερμηνεύει την αλληλεξάρτηση μεταξύ φύσης, γεωγραφικού χώρου και ανθρωπίνων δραστηριοτήτων και η δραστηριότητά της οριοθετείται σε δύο μεγάλα πεδία, την πολιτική γεωγραφία και τις διεθνείς σχέσεις.

Στο χώρο της γεωπολιτικής επιστήμης εισέρχεται από τότε που η τεχνολογία και η βιομηχανία άρχισε να αναπτύσσονται και η ενέργεια, της οποίας η σχέση της με την γεωπολιτική είναι αρκετά ενδιαφέρουσα. Το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο αποτελούν σημαντικούς στρατηγικούς παράγοντες που επηρεάζουν την πολιτική κάθε χώρας. Η διαφορετική γεωγραφική κατανομή των ενεργειακών πόρων στον παγκόσμιο χάρτη καθορίζει τις σχέσεις μεταξύ των κρατών, είτε αυτά είναι παραγωγοί, είτε διακινητές, είτε οι τελικοί καταναλωτές¹⁸. Η περιοχή που θα εξετασθεί στην παρούσα εργασία, η Νοτιοανατολική Μεσόγειος (ΝΑ Μεσόγειος) αποτελεί μια ζώνη αντιπαράθεσων, αλλά και το σταυροδρόμι διαφορετικών πολιτισμών όπως του Αραβικού και του Ευρωπαϊκού. Η συνεχώς μεταβαλλόμενη κατάσταση στην ΝΑ Μεσόγειο και ιδιαίτερα στο πεδίο της Λεβαντίνης έχει σημαντικό αντίκτυπο για την Ελλάδα, καθώς η συγκεκριμένη περιοχή αποτελεί πλέον το επίκεντρο των συζητήσεων στη διεθνή σκηνή

¹⁵ Βέργος, Κ. (2004), σελ. 52-55.

¹⁶¹⁷ Βέργος, Κ. (2004), σελ. 55-59

¹⁸ Νικητάκος, Ν. (2013, ΦΕΒ 25). *Foreign Affairs Hellenic Edition*.

2 Οι πρόσφατες ενεργειακές ανακαλύψεις και ο ρόλος της Ελλάδας

2.1 Το ενεργειακό δυναμικό της περιοχής της ΝΑ Μεσογείου και οι πρόσφατες ενεργειακές ανακαλύψεις.

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας, η ταχύτατη διάδοση των πληροφοριών ανά τον κόσμο, το αυξημένο εμπόριο, οι διακυμάνσεις της οικονομικής και πολιτικής ισχύος και η διασπορά αυτής, η ραγδαία εξέλιξη της γνώσης, οδηγούν σε σημαντικές ανακατατάξεις, ενώ οι συσχετίσεις ισχύος και οι συμμαχίες μεταβάλλονται με γοργό ρυθμό. Συγχρόνως η αυξημένη ενεργειακή ζήτηση σε παγκόσμιο επίπεδο, αναμένεται να αυξηθεί κατά 25% έως το 2040, καθώς οι αναπτυσσόμενες οικονομίες και η διευρυμένη μεσαία τάξη αναζητούν ολοένα και περισσότερο καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, με μέσα τα οποία καταναλώνουν ενέργεια, ενώ βαρύνουσα σημασία κατέχει και η αναμενόμενη αύξηση του πληθυσμού της γης κατά 1,8 δις¹⁹. Προς ικανοποίησης της ανωτέρω ζήτησης αποτελεί σημαντική εξέλιξη η χρήση των νέων σύγχρονων γεωφυσικών μεθόδων ανακάλυψης των υδρογονανθράκων σε μεγάλα θαλάσσια βάθη άνω των 3000 μέτρων, η οποία σε συνδυασμό με την ύπαρξη τρισδιάστατων γεωφυσικών απεικονίσεων αποτέλεσε την τεράστια τεχνολογική εξέλιξη στον εντοπισμό ενεργειακών κοιτασμάτων σε περιοχές στις οποίες έως σήμερα παρόλο που ήταν από ενεργειακής άποψης πολλά υποσχόμενες, ήταν αδύνατη η έρευνα τους λόγω περιβαλλοντικών περιορισμών. Η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη στον ενεργειακό τομέα οδήγησε και στην τεχνική έκθεση του αμερικανικού Γεωλογικού Ινστιτούτου (USGS) το 2010²⁰, η οποία κατέστησε την ΝΑ Μεσόγειο μια περιοχή με τεράστιο ενεργειακό δυναμικό. Η ΝΑ Μεσόγειος δεδομένης της αποδεδειγμένης ύπαρξης των υδρογονανθράκων δύναται να διαχωριστεί σε τέσσερις (4) βασικές περιοχές (Εικόνα 2.1) :

α. Στο πεδίο του Ηροδότου, το οποίο οριοθετείτε ΝΑ Κρήτης, ΝΔ Κύπρου και Β-ΒΑ Αιγύπτου.

¹⁹ Exxon Mobil Corporation. (2018) Texas.

²⁰ Survey, U. -U. (2010). Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Nile Delta Basin Province Eastern Mediterranean. DC: USGS - US Geological Survey.

- β. Στο πεδίο της Λεβαντίνης, το οποίο οροθετείται στη θαλάσσια περιοχή μεταξύ Κύπρου, Τουρκίας, Συρίας,, Ισραήλ, της Λωρίδας της Γάζας, Αιγύπτου και του Λιβάνου.
- γ. Στο κωνικό πεδίο στο Δέλτα του Νείλου.
- δ. Στη θαλάσσια περιοχή Δ-N-NA Κρήτης.

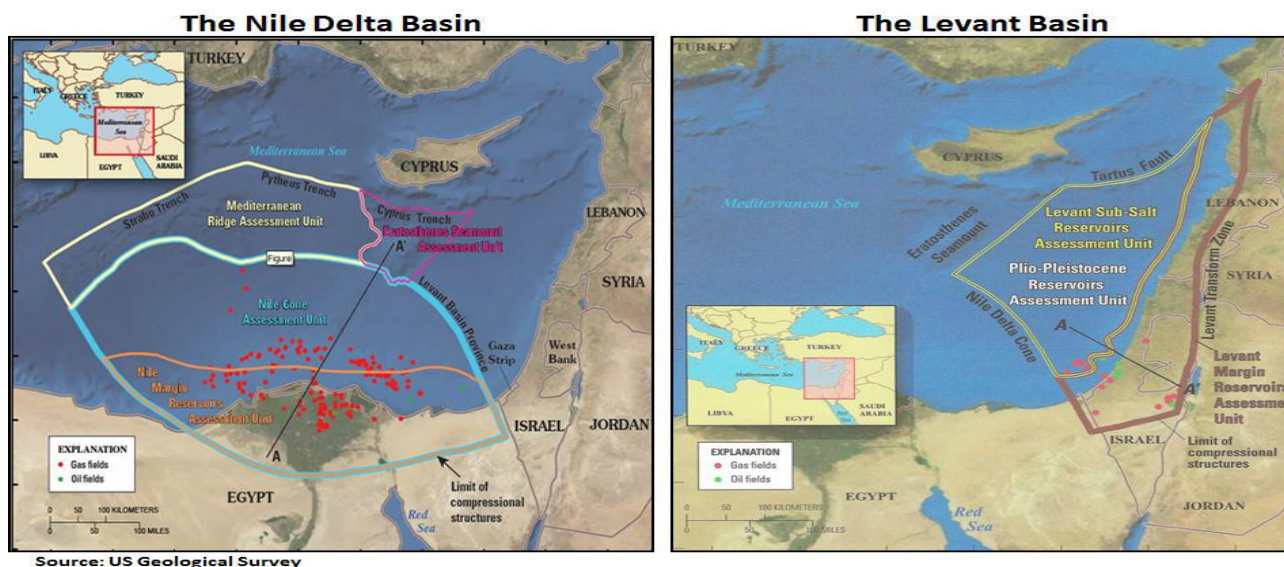

Εικόνα 2 : Τα ενεργειακά πεδία της ΝΑ Μεσογείου σύμφωνα με τα τεκτονικά χαρακτηριστικά της λεκάνης της [Πηγή: Τσάλτας και Αναγνώστου (2010)]

Οι έρευνες έχουν ήδη ξεκινήσει από το 1998 με την αμερικανική εταιρία Noble Energy να εκτελεί έρευνες έξωθεν των Ισραηλινών ακτών, οπότε και είχαμε την πρώτη ανακάλυψη του MAPI B. Έκτοτε εντοπίστηκαν τα κάτωθι κοιτάσματα (Εικόνα 2.2) :

- α. Το Tamar το 2009 με 280 δις μ^3 φυσικού αερίου
- β. Το Leviathan το 2010 με 660 δις μ^3 φυσικού αερίου
- γ. Το Karis και Tanin το 2011 με 2,4 τρις μ^3 φυσικού αερίου
- δ. Της Αφροδίτης το 2011 με 140 δις μ^3 φυσικού αερίου
- ε. Του Zohr το 2015 με 850 δις μ^3 φυσικού αερίου

Αποτελεί ορόσημο η μελέτη του USGS που προαναφέραμε, όσον αφορά την ύπαρξη αποθεμάτων φυσικού αερίου στον υποθαλάσσιο χώρο της περιοχής της ΝΑ Μεσογείου²¹. Τα ήδη ανακαλυφθέντα κοιτάσματα στην Αίγυπτο και Ισραήλ ανέρχονται σε 3 τρις μ³, τα πιθανά αποθέματα της λεκάνης της ΝΑ Μεσογείου σε περίπου 10 τρις μ³ στα οποία αν προσθέσουμε και το εκτιμώμενο 1 τρις της Κύπρου θα έχουμε συνολικά 14 τρις μ³ στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου²². Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει για την Ελλάδα, η ελληνική περιοχή του Ηροδότου η οποία οριοθετείται Βόρεια της Αιγύπτου, ΝΑ της Κρήτης και ΝΔ της Κύπρου αφενός λόγω του γεωλογικού ανάγλυφου και αφετέρου της πιθανότητας ύπαρξης ποσοτήτων υδρογονανθράκων²³ (Εικόνα 2.3).

Εικόνα 3 : Η εκτίμηση των ενεργειακών αποθεμάτων στο Δέλτα του Νείλου και στην λεκάνη της Λεβαντίνης [Πηγή : USGS (2010a) and (2010b)²⁴]

Η Νοτιοανατολική Μεσόγειος επιφυλάσσει ένα ενεργειακό μέλλον αρκετά αισιόδοξο ιδιαίτερα για την ασφάλεια του εφοδιασμού των υδρογονανθράκων των κρατών όλης της περιοχής, αλλά βέβαια και της Ευρωπαϊκής Ένωσης που εξαρτάται ενεργειακά σε πολύ μεγάλο βαθμό από την Ρωσία²⁵. Η ανακάλυψη των γιγαντιαίων ενεργειακών κοιτασμάτων φυσικού αερίου της τάξεως των 3τρις μ³ και η κατά πολύ πιθανή σύμφωνα με την Αμερικανική Γεωλογική Υπηρεσία (USGS), ύπαρξη

²¹ Pelagias, G. C. (2012) σελ. 4.

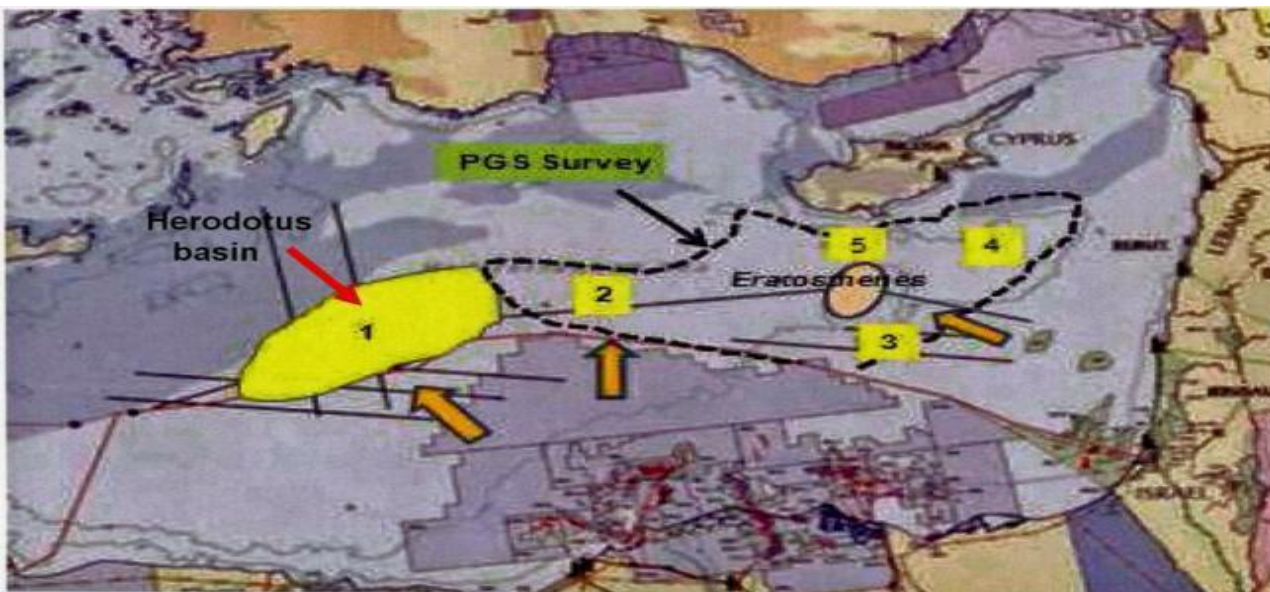
²² Αναγνώστου, Γ. Ι.-Χ. (2014) σελ. 138-139.

²³ Research Institute of Petroleum Exploration & Development, Beijing, China. (2014, Ιούλιος). Hydrocarbon Potential in Herodotus Basin, Eastern Mediterranean. *AAPG Annual Convention and Exhibition* (p. 2).

²⁴ Οι εκθέσεις του αμερικανικού Γεωλογικού Ινστιτούτου το 2010 (U.S Geological Survey), 'Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean March 2010', και 'Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean, March 2010',

²⁵ Βαλυράκης, Σ. (2018, Ιούνιος 12). *Γεωστρατηγικές Αλλαγές στη Μεσόγειο και οι Επιπτώσεις τους*.

επιπρόσθετων 9,5 τρις μ³ στην λεκάνη της Λεβαντίνης²⁶, ανοίγεται ο δρόμος για μια νέα εποχή οικονομικών και πολιτικών εξελίξεων στην ΝΑ Μεσόγειο, μετεξελίσσοντάς την σε ένα νέο γεωστρατηγικό περιβάλλον, το οποίο αποτελεί απόρροια των οικονομικών εξελίξεων στην Ευρώπη, της Αραβικής Άνοιξης και των διασυνοριακών σχέσεων των κρατών που ελλιμενίζονται στα νερά της εν λόγω περιοχής.

Εικόνα 4 : Η περιοχή της λεκάνης του Ηροδότου που περιλαμβάνει την ελληνική ΑΟΖ [Πηγή : Technical University of Crete²⁷ (2012)]

2.2 Ευκαιρίες και προοπτικές για την Ελλάδα.

Η οικονομική κρίση που έπληξε την Ελλάδα από το 2008, επηρέασε τον ενεργειακό τομέα της χώρας μας όπως προαναφέρθηκε και υποτυπώθηκε μέσω του ενεργειακού της προφίλ, αλλά συγχρόνως την αποδυνάμωσε και στο πολιτικό πεδίο καθιστώντας την αδύναμη στις διακρατικές της σχέσεις. Ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης παραμένει σχετικά αργός (Πίνακας 2.1)²⁸ σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να χρειάζεται άλλα δέκα(10) έτη προκειμένου να φτάσει στα οικονομικά επίπεδα της αρχής της κρίσης (2008).

²⁶ Survey, U. -U. (2010). *Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Nile Delta Basin Province Eastern Mediterranean*. DC: USGS - US Geological Survey.

²⁷ Περιλαμβάνεται στην έκθεση της Πυθέας από τους Alain Bruneton, Ηλίας Κωνοφάγος και Αντώνης Ε. Φώσκολος Anthony E. Foscolos "Economic and Geopolitical Importance of Eastern Mediterranean gas fields for Greece and the EU – Emphasis on the Probable Natural Gas Deposits Occurring in the Libyan Sea within the Exclusive Economic Zone of Greece" η οποία δημοσιεύτηκε τον Ιανουάριο του 2012.

²⁸ Η Ελλάδα κατατάσσεται στην τελευταία θέση στη λίστα των χωρών της Ευρωζώνης, αλλά και της ΕΕ σύμφωνα με το ρυθμό ανάπτυξης κατά το 2017. Παρατηρούνται χαμηλές επιδόσεις τόσο στη δημόσια, όσο και στην ιδιωτική κατανάλωση, ενώ πολύ χαμηλότερο του ΜΟ της Ευρωζώνης εμφανίζεται το κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

Πίνακας 1 : Ο κατάταξη της Ελλάδος σύμφωνα με τον ρυθμό ανάπτυξης [Πηγή : Ετήσια έκθεση Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (2018)]

2.1 GDP

(chain-linked volumes; annual percentage changes)

	1999-2017 ^{1,2)}	1999-2008 ¹⁾	2009-2017 ²⁾	2014	2015	2016	2017
Belgium	1.7	2.3	1.0	1.4	1.4	1.5	1.7
Germany	1.4	1.6	1.2	1.9	1.7	1.9	2.2
Estonia	3.5	5.7	1.2	2.9	1.7	2.1	4.9
Ireland	5.1	5.4	4.8	8.3	25.6	5.1	-
Greece	0.3	3.5	-3.2	0.7	-0.3	-0.2	1.4
Spain	2.0	3.6	0.2	1.4	3.4	3.3	3.1
France	1.4	2.0	0.8	0.9	1.1	1.2	1.8
Italy	0.4	1.2	-0.5	0.1	1.0	0.9	1.5
Cyprus	2.1	4.1	-0.2	-1.4	2.0	3.4	3.9
Latvia	3.7	6.6	0.5	1.9	3.0	2.2	4.5
Lithuania	3.7	6.1	1.1	3.5	2.0	2.3	3.8
Luxembourg	3.4	4.3	2.2	5.8	2.9	3.1	-
Malta	3.5	2.4	4.4	8.1	9.9	5.5	6.6
Netherlands	1.7	2.5	0.8	1.4	2.3	2.2	3.1
Austria	1.7	2.4	0.9	0.8	1.1	1.5	2.9
Portugal	0.8	1.6	-0.1	0.9	1.8	1.6	2.7
Slovenia	2.4	4.3	0.3	3.0	2.3	3.1	5.0
Slovakia	3.6	5.1	2.1	2.8	3.9	3.3	3.4
Finland	1.7	3.3	-0.1	-0.6	0.1	2.1	3.0
Euro area	1.4	2.1	0.6	1.3	2.1	1.8	2.3
Bulgaria	3.1	4.7	1.4	1.3	3.6	3.9	3.6
Czech Republic	2.8	4.0	1.4	2.7	5.3	2.6	4.3
Denmark	1.3	1.8	0.7	1.6	1.6	2.0	2.1
Croatia	1.7	3.7	-0.5	-0.1	2.3	3.2	2.8
Hungary	2.3	3.4	1.1	4.2	3.4	2.2	4.0
Poland	3.7	4.2	3.2	3.3	3.8	2.9	4.6
Romania	3.7	5.4	1.8	3.1	4.0	4.8	7.0
Sweden	2.5	3.0	1.9	2.6	4.5	3.2	2.4
United Kingdom	1.9	2.5	1.3	3.1	2.3	1.9	1.7
European Union	1.6	2.3	0.8	1.8	2.3	2.0	2.4
United States	2.1	2.6	1.6	2.6	2.9	1.5	2.3
Japan	0.9	1.0	0.7	0.4	1.4	0.9	1.6

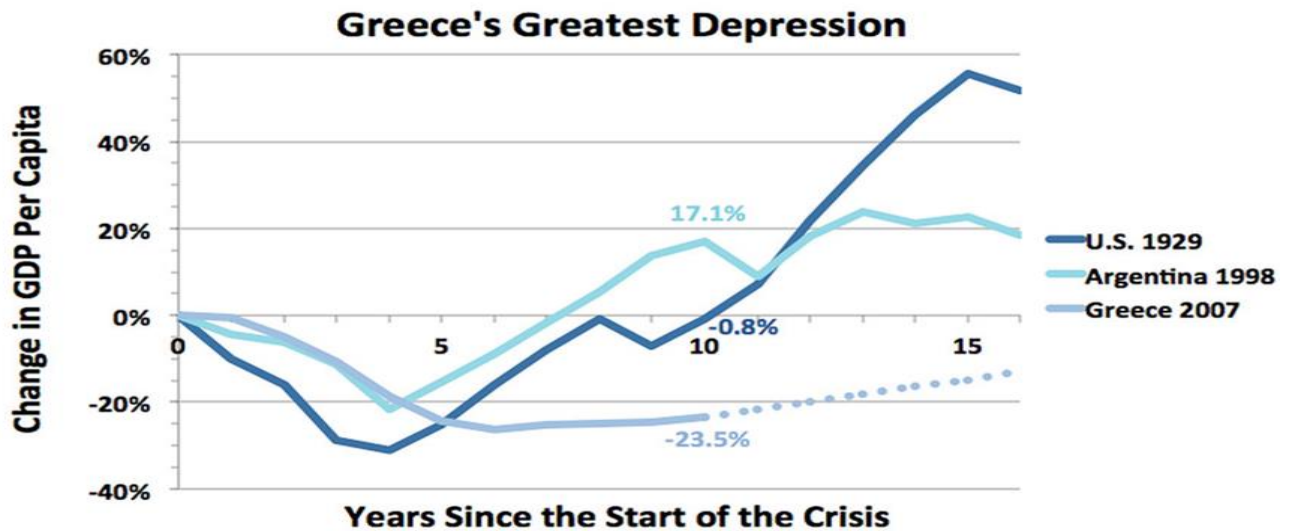
Συγκρίνοντας την Ελλάδα με τις ΗΠΑ μετά το κραχ και την Αργεντινή μετά την οικονομική κρίση (Γράφημα 2.1), διαπιστώνεται ότι απαιτείται μεγαλύτερη χρονική διάρκεια για οικονομική ανάκαμψη²⁹.

Οι πρόσφατες ενεργειακές ανακαλύψεις στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου σε συνδυασμό με την προσπάθεια που καταβάλλει η Ελλάδα να ξεφύγει από τον γόρδιο δεσμό του ΔΝΤ, δεν της αφήνουν περιθώρια να παραμείνει στην αδράνεια. Κύριο πλεονέκτημα της Ελλάδος είναι η γεωγραφική της θέση και συγκεκριμένα ο ελληνικός θαλάσσιος χώρος, ο οποίος δύναται να αναβαθμιστεί γεωστρατηγικά λαμβανομένου υπόψιν των κάτωθι³⁰:

1. Τους ενεργειακούς αγωγούς που διέρχονται είτε χερσαία, είτε από το θαλάσσιο χώρο της και την προοπτική εξέλιξης αυτών.
2. Τα ενεργειακά κοιτάσματα στην Κυπριακή ΑΟΖ.
3. Τη συνεργασία με Κύπρο, Αίγυπτο και Ισραήλ στο πλαίσιο επαύξησης της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ.

²⁹ Brien, M. O. (2018). Greece Economic Crisis is over if you don't live there. *The Washington Post*.

³⁰ Ηλιόπουλος, Η. (2010).

Γράφημα 1 : Η τάση ανάκαμψης του ΑΕΠ της Ελλάδος από την έναρξη της κρίσης σε σύγκριση με τις ΗΠΑ και Αργεντινή [Πηγή : IMF (2018)]

4. Την εξυπηρέτηση συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων Ρωσίας και ΗΠΑ.
5. Τις σχέσεις της με την Τουρκία.
6. Τα πιθανά κοιτάσματα Υ/Α στον Ελλαδικό χώρο και ιδιαίτερα στην περιοχή ΝΑ-Ν-ΝΔ Κρήτης
7. Την στρατηγική σημασία του Αιγαίου το οποίο δύναται να χρησιμοποιηθεί ως βάση από τις μεγάλες δυνάμεις για στρατιωτικές επιχειρήσεις, προσδίδοντας με αυτόν τον τρόπο ασφάλεια στην ευρύτερη περιοχή.
8. Την γεωπολιτική σημασία της χώρας, καθώς αποτελεί το σταυροδρόμι από τον Νότο (Μέση Ανατολή) προς τον Βορρά (Ρωσία – ΕΕ), από την Ανατολή (Ασία) προς την Δύση (ΕΕ-ΗΠΑ) και αντίστροφα.

Η αυξημένη ζήτηση ενεργειακών πόρων όπως αναφέρθηκε στο 1^ο κεφάλαιο, αποτελεί βασική επιδίωξη των κρατών προκειμένου να διατηρήσουν το πλεονέκτημα στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Ο περιορισμός των πόρων αυτών σε συνδυασμό με την άνιση κατανομή τους αυξάνει τη πιθανότητα των διακρατικών συγκρούσεων, αφού κάθε χώρα είτε ως παραγωγός, είτε ως καταναλωτής, είτε ως διαμετακομιστής προσπαθεί να αξιοποιήσει την θέση της τόσο για πολιτικούς και στρατιωτικούς σκοπούς, όσο και για οικονομικούς. Στο σημείο αυτό εισέρχεται και η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, επί το πλείστον στον ενεργειακό τομέα, η οποία επιτρέπει πλέον την έρευνα κι εξόρυξη με οικονομικότερο τρόπο σε περιοχές όπου προηγουμένως ήταν

αδύνατη και είχαν από το παρελθόν χαρακτηριστεί ως πολύ πιθανές εστίες κοιτασμάτων Υ/Α³¹. Ως εκ τούτου η μεταφορά των ενεργειακών πόρων εξελίσσεται σήμερα σε στρατηγικής σημασίας επιδίωξη.

Η Ουκρανική κρίση το 2014 αποτέλεσε ένα από τα σοβαρότερα ζητήματα που απασχόλησαν τη διεθνή κοινότητα, καθώς είχε επίπτωση στην ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ και στη συνεργασία Δύσης – Ρωσίας³². Η κρίση αυτή δύναται να αναδείξει την Ελλάδα σε σημαντικό ενεργειακό δρώντα, καθώς η ΕΕ στο πλαίσιο επαύξησης της ασφάλειας εφοδιασμού της με ενέργεια επιδιώκει να ανεξαρτητοποιηθεί από την Ρωσία³³. Η σημασία της γεωπολιτικής θέσης της χώρας μας, υπό το πρίσμα της γεωστρατηγικής σημασίας του ελλαδικού χώρου που αναφέρθηκε στην 2^η παράγραφο της υποενότητας, αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα για να μπορέσει η Ελλάδα να αναπτυχθεί οικονομικά και να ενισχύσει το ενεργειακό της προφίλ στην Ευρωπαϊκή κοινότητα.

Το μεταβαλλόμενο και ασταθές περιβάλλον της ευρύτερης περιοχής της Ευρασίας (Εικόνα 2.4) και συγκεκριμένα η όξυνση των σχέσεων Ρωσίας – Δύσης, η δράση των Ισλαμιστικών εξτρεμιστικών οργανώσεων (ISIS), τα νέα ενεργειακά κοιτάσματα στην ΝΑ Μεσόγειο, οι ενεργειακές επιδιώξεις των κρατών της περιοχής αυτής, αλλά και οι βλέψεις των μεγάλων δυνάμεων μέσω των κολοσσιαίων πετρελαϊκών εταιριών τους, το καθιστούν ακόμη πιο απρόβλεπτο κι ασταθές. Όπως αναφέρθηκε στην γεωστρατηγική σημασία του ελλαδικού χώρου, από το Αιγαίο δύναται να διέλθουν οδοί στο πλαίσιο διακίνησης των ενεργειακών πόρων από την ΝΑ Μεσόγειο προς την Δύση (ΕΕ-ΗΠΑ), λόγω της πολιτικής σταθερότητας και αξιοπιστίας της χώρας. Η συμμετοχή σε διεθνή project όπως του TAP ο οποίος αποτελεί προέκταση του TANAP, αλλά και στην κατασκευή αγωγών μεταφοράς φυσικού αερίου (EAST MED) από την ΝΑ Μεσόγειο πρέπει να αποτελέσει πρώτη προτεραιότητα στην ενεργειακή πολιτική της Ελλάδος.

Επιπρόσθετα, η εκμετάλλευση των ελληνικών ενεργειακών κοιτασμάτων προϋποθέτει τον καθορισμό της ΑΟΖ, τόσο στον ελληνικό θαλάσσιο χώρο, όσο και στις χώρες που συνορεύουν με αυτόν. Η Ελλάδα δεν έχει προβεί σε οριοθέτηση της ΑΟΖ λόγω των Τούρκικων προκλητικών αντιδράσεων, καθώς η Τουρκία έχει πολλαπλές φορές επισημάνει ότι μια οποιαδήποτε επέκταση της ΕΧΘ θα αποτελέσει *Casus Belli*, δηλαδή αιτία πολέμου. Σε περίπτωση κηρύξεως ΑΟΖ οι διατάξεις του Διεθνούς Δικαίου είναι ευνοϊκές για την Ελλάδα, καθώς τα εξωτερικά όρια αυτής θα είναι τα ίδια με αυτής της υφαλοκρηπίδας ελλείψει συμφωνίας υιοθέτησης με τα γειτονικά κράτη³⁴. Για να το πετύχει αυτό η Ελλάδα, δηλαδή να μπορεί να προβεί σε χρήση όλων των δραστηριοτήτων στην θάλασσά της, πρέπει να προβεί σε σύναψη διπλωματικών και στρατιωτικών

³¹ Αναγνώστου, Γ. Ι.-Χ. (2014), σελ 23-26.

³² ΣΕΘΑ, Ι. Δ. (2016, Ιανουάριος 25).

³³ Directorate General for External Policies - European Parliament. (2017). *Energy a shaping factor for regional stability in eastern Med*. European Parliament.

³⁴ Αναγνώστου, Γ. Ι.-Χ. Γουναρης Ε. (2014), σελ. 377-380.

συμμαχιών, προκειμένου θεμελιώσει σχέσεις πολιτικής, οικονομικής και στρατιωτικής υποστήριξης προς την κατεύθυνση που θέλει να ακολουθήσει³⁵.

Εικόνα 5 : Χάρτης Ευρασίας [Πηγή: Google Maps (2018)]

Συμπερασματικά, βασικές επιδιώξεις της Ελληνικής κυβέρνησης είναι η διασφάλιση των δικαιωμάτων της στον ενεργειακό πλούτο που τη περιβάλλει, η ανακήρυξη και οριοθέτηση ΑΟΖ και η εξασφάλιση του κομβικού ρόλου για το φυσικό αέριο της ΝΑ Μεσογείου. Για το λόγο αυτό η Ελλάδα προχώρησε σε ψήφιση του νόμου 4001³⁶, ο οποίος θέτει τις βάσεις υπό το πρίσμα των νομοθετικών διατάξεων για την εκτέλεση ενεργειακών δραστηριοτήτων στον ελλαδικό χώρο³⁷. Κατ' επέκταση είναι φυσικό τα ευρήματα φυσικού αερίου σε Κύπρο και Ισραήλ, να οδηγούν στη διαμόρφωση ενός περιφερειακού ενεργειακού χάρτη μετατρέποντας την ΝΑ Μεσόγειο σε παγκόσμιο παραγωγό φυσικού αερίου. Τα διάφορα έργα εξερεύνησης κι ανάπτυξης Υ/Α, τόσο στο Ισραήλ, όσο και στην Κύπρο καθώς και η δρομολόγηση κοινών έργων μεταξύ των δύο χωρών και της Ελλάδας, δείχνουν την εμφάνιση ενός νέου Ανατολικού Μεσογειακού διαδρόμου, ο οποίος χει

³⁵ Μαζης, Ι. (2013, Οκτώβριος 13).

³⁶ Ο νόμος ψηφίστηκε την 21 Αυγούστου 2011 και αφορά ρυθμίσεις και διατάξεις για την λειτουργία των ενεργειακών αγορών ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου, την έρευνα, την παραγωγή και τα δίκτυα μεταφοράς Υ/Α

³⁷ ΥΠΕΚΑ. (2011, Αυγουστος 22).

τη δυνατότητα να ανατρέψει ολόκληρη την πολιτική και οικονομική ισορροπία της περιοχής, παρέχοντας άμεσες και εναλλακτικές πηγές ενέργειας στην ΕΕ³⁸.

Η χώρα μας τόσο από γεωγραφική, όσο και από γεωπολιτική άποψη, αποτελεί το στρατηγικό πνεύμονα του Ισραήλ, καθώς του προσφέρει τα απαραίτητα για κάθε επικοινωνία του με το διεθνές περιβάλλον και για κάθε ζήτημα ασφαλείας το στρατηγικό βάθος (strategic depth)³⁹. Με την κατάρρευση της «τακτικής» και όχι της «στρατηγικής» σημασίας του Ισραήλ με την Τουρκία, η Ελλάδα και κατ' επέκταση και η Κύπρος αποτελούν το νέο «στρατηγικό βάθος» και τη γραμμή επιβίωσης (life line) του Ισραήλ με τη Δύση⁴⁰. Πέραν των ανωτέρω η ενεργειακή συνεργασία μεταξύ Ελλάδος – Κύπρου – Ισραήλ ακυρώνει την Τούρκικη φιλοδοξία να καταστεί ενεργειακός κόμβος στη περιοχή, αφού η ευόδωση αυτής θα σημάνει την εξάρτηση της ΕΕ από τα κοιτάσματα της ΝΑ Μεσογείου και την ανεξαρτητοποίηση από την Ρωσία και τους Αραβο-Μουσουλμανικούς ενεργειακούς δρώντες και κατά συνέπεια την πιθανή ακύρωση των ενεργειακών οδών μέσω Τουρκίας.

Το πιο σημαντικό ενδιαφέρον στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου παρουσιάζει η λεκάνη του Ηροδότου και συγκεκριμένα ΝΑ Κρήτης μεταξύ Ελληνικής και Κυπριακής ΑΟΖ⁴¹. Η λεκάνη αυτή χαρτογραφείται μεταξύ Κύπρου – Αιγύπτου και Κρήτης και από τις έρευνες που έχουν διεξαχθεί έως σήμερα, αποδεικνύεται ότι υπάρχει σημαντική πιθανότητα ύπαρξης κατ' αναλογία παρομοίων με του Ισραήλ και την Κύπρο κοιτασμάτων φυσικού αερίου και Υ/Α⁴². Ως απόρροια η Ελλάδα δύναται μέσω διεθνών οργανισμών να προσελκύσει ξένους επενδυτές και κυρίως κολοσσούς πετρελαϊκές εταιρίες πίσω από τις οποίες διακυβεύονται ενεργειακά συμφέροντα των υπερδυνάμεων, για έρευνα και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικό αέριο στην περιοχή ευθύνης της.

³⁸ IENE. (2013). *South East Europe Energy Brief*.

³⁹ Μαζης, Ι. (2013, Οκτώβριος 13).

⁴⁰ Φιλής, Γ. (2013, Οκτώβριος 13).

⁴¹ Εφόσον η Ελλάδα προβεί στις απαραίτητες ενέργειες για ανακήρυξη και οριοθέτηση της ΑΟΖ.

⁴² Αναγνώστου, Γ. Ι.-Χ. (2014), σελ. 177-185.

3 Κίνδυνοι για την Ελλάδα λόγω γεωπολιτικής θέσης

3.1 Η Ελλάδα να μην καταστεί ενεργειακός κόμβος μεταφοράς του φυσικού αερίου της ΝΑ Μεσογείου προς την ΕΕ μέσω του EAST MED

Μετά τις ενεργειακές ανακαλύψεις στην ΝΑ Μεσόγειο, το Ισραήλ και η Κύπρος προσπαθούν να βρουν τρόπο να τις εκμεταλλευτούν. Σε μια δεκαετία περίπου οι χώρες θα έχουν τη δυνατότητα εξαγωγής φυσικού αερίου σε διεθνείς αγορές, εφ' όσον θα επιτύχουν τις βέλτιστες τιμές. Βασική προϋπόθεση για την εναλλαγή από το απόθεμα στην παραγωγή, είναι η δυνατότητα των εταιριών εκμετάλλευσης των ενεργειακών πεδίων, να εμπορευματοποιήσουν το ενεργειακό κοίτασμα με το βέλτιστο προς αυτούς ρυθμό απόδοσης⁴³. Κατά συνέπεια για την εξαγωγή του φυσικού αερίου από την ΝΑ Μεσόγειο απαιτείται να συνεκτιμηθούν τα ακόλουθα⁴⁴ :

1. Τα κόμιστρα⁴⁵ τα οποία βασίζονται στο αμοιβαίο συμφέρον του εξαγωγέα και του τελικού αποδέκτη και περιλαμβάνει το όφελος του διαμετακομιστή.
2. Οι διαπραγματεύσεις⁴⁶ μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών που συμβάλλουν στον καθορισμό του κέρδους.
3. Η αξιοπιστία του διαμετακομιστή η οποία περιλαμβάνει την πολιτική σταθερότητα, την ασφάλεια και την εγκυρότητα της συμφωνίας μεταξύ των συμμετεχόντων μελών.

Μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για την περιοχή της ΝΑ Μεσογείου είναι το νέο γεωπολιτικό περιβάλλον που δημιουργείται. Η ρήξη των σχέσεων Ισραήλ-Τουρκίας το 2010⁴⁷, η Αραβική

⁴³ Karbuz, D. S. (2012). *Natural Gas Resources in the Eastern Mediterranean: Challenges and Opportunities.*, σελ.2.

⁴⁴ Φιλής, Κ. (2013). *TAP: Οικοδομώντας τον Νότιο Ευρωπαϊκό Ενεργειακό Διάδρομο*, σελ 7-13

⁴⁵ Ο διαμετακομιστής πρέπει να επωφεληθεί από τη διέλευση των αγωγών από το έδαφος του καθώς είναι υπεύθυνος για την ασφάλεια και συντήρηση αυτών. Συνήθως το τίμημα προς τον διαμετακομιστή είναι μέρος από τον ενεργειακό πόρο που διαμετακομίζεται.

⁴⁶ Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ δύο (2) κρατών για να είναι επωφελής θα πρέπει να εξυπηρετούν μακροπρόθεσμους στόχους και όχι βραχυπρόθεσμους.

⁴⁷ Η φονική επίθεση των Ισραηλινών στο Μαβί Μαρμαρά το 2010 η οποία είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο εννέα (9) Τούρκων, έπληξε σημαντικά τις Τούρκο-Ισραηλινές σχέσεις έως την αποκατάσταση αυτών μέσω της καταβολής αποζημιώσεων προς τις οικογένειες των θυμάτων και την δημοσιά συγγνώμη του Ισραήλ.

Ανοιξη, ο εμφύλιος στην Συρία όπου η Τουρκία έχει συνταχθεί υπέρ της ανατροπής του καθεστώτος Άσαντ⁴⁸, η τριβή μεταξύ Ιράν-Τουρκίας λόγω αλλαγής πλεύσης της δεύτερης απέναντι στην Συρία, η πρόθεση των ΗΠΑ για σύμπραξη των δύο χωρών προς όφελος αυτής⁴⁹, η πολιτική κατάρρευση στην Λιβύη, η εμφάνιση του ISIS, η δύναμη της Χεζμπολάχ στο Λίβανο και της Χαμάς στη Γάζα, το ξέσπασμα των ισλαμιστικών θρησκευτικών συγκρούσεων, η αβεβαιότητα για το μέλλον της Αιγύπτου, το μεταναστευτικό κύμα⁵⁰, αποτελούν παράγοντες οι οποίοι σε συνδυασμό με την πολιτική κατεύθυνση του καθεστώτος του Ερντογάν όσον αφορά τις πολιτικό-διπλωματικές συμμαχίες, δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την επαναπροσέγγιση των δύο χωρών, υπό το πρίσμα συνεργασίας για την κοινή εκμετάλλευση των ενεργειακών κοιτασμάτων στην Ισραηλινή ΑΟΖ⁵¹. Πέραν της επαναπροσέγγισης και του γεγονότος ότι η Τουρκία αποτελεί σημαντικό κόμβο διαμετακόμισης της ενέργειας από την ΝΑ Μεσόγειο, υφίσταται το Κυπριακό και κατ' επέκταση οι σχέσεις Τουρκίας-Κύπρου, καθώς ο αγωγός από την ενεργειακό πεδίο (Leviathan) απαιτείται να διέλθει μέσω της Κύπρου προς την Τουρκία. Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθούν οι ενεργειακές επιδιώξεις της Τουρκίας μέσω του προέδρου αυτής Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, οι οποίες στοχεύουν στο να καταστεί η γείτονα χώρα ενεργειακός κόμβος από το Νότο προς τον Βορά, από την Δύση προς την Ανατολή και αντίστροφα (Εικόνα 3.1). Λαμβανομένου υπόψη της σημαντικής γεωπολιτικής θέσης της γείτονας χώρας, της δυναμικότητας που τη χαρακτηρίζει στην κατανάλωση ενέργειας⁵²(Πίνακα; 3.1) και του ήδη υφιστάμενου δικτύου αγωγών μεταφοράς ενέργειας στο έδαφος της (Εικόνα 2.8) γίνεται αντιληπτό ότι έχει σαφές προβάδισμα στο να καταστεί ενεργειακός κόμβος αντί της χώρας μας⁵³.

⁴⁸ Η στάση της Τουρκίας έως το 2011 υπέρ του καθεστώτος Άσαντ, ήταν σε αντίθεση με την αντίστοιχη Ισραηλινή στάση.

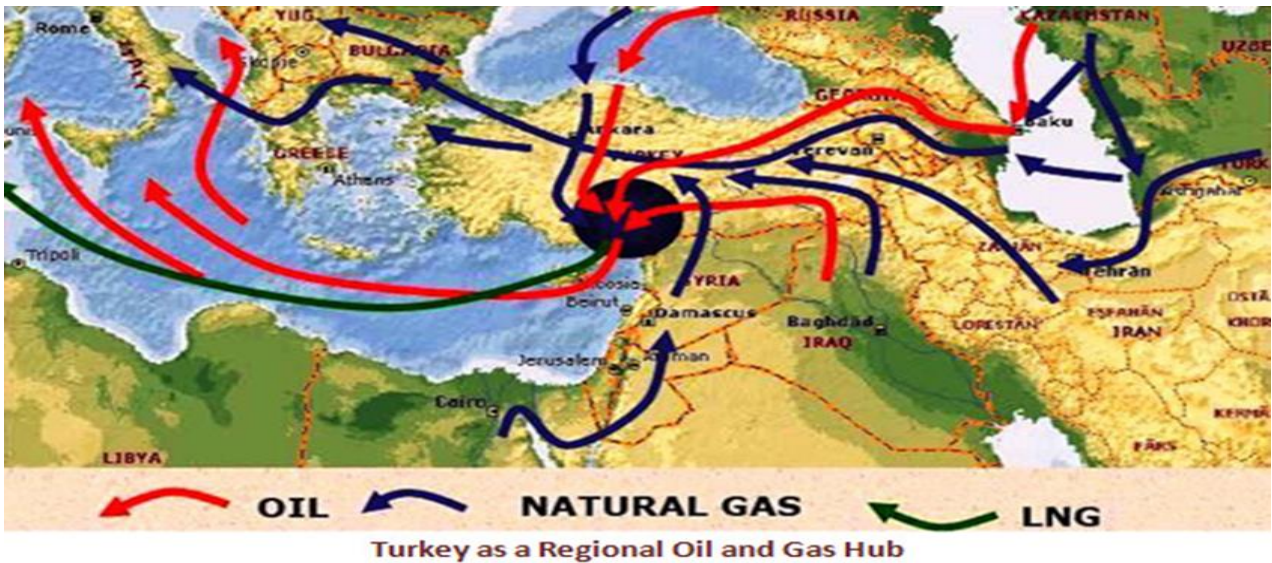
⁴⁹ Baz, R. M. (2017, Αύγουστος 08). FUTURE SCENARIOS OF TURKISH- ISRAELI RELATIONS UNDER AKP. *IJASOS- International E-Journal of Advances in Social Sciences*, σ. 3.

⁵⁰ Stivachtis, Y. A. (2018). Eastern Mediterranean: A New Region? Theoretical Considerations. In A. T. Spyridon N. Litsas, *The New Eastern Mediterranean Theory, Politics and States in a Volatile Era* σελ. 45.

⁵¹ Ben-Meir, A. (2012, Μάιος 21). *HUFFPOST*. https://www.huffingtonpost.com/alon-benmeir/turkey-and-israel-now-is_b_1532767.html

⁵² Gülден Bölük, A. K. (2011). *Dynamics of Energy Consumption Patterns in Turkey: Its Drivers and Consequences*. Sweden: World Renewable Energy Congress 2011.

⁵³ IENE's SOUTH-EAST EUROPE ENERGY BRIEF- Monthly Analysis. (2013). *The East Mediterranean Geopolitical Puzzle and the Risks to Regional Energy Security*.

Εικόνα 6 : Η ενεργειακή στρατηγική της Τουρκίας [Πηγή : IENE's South-East Europe Energy Brief (2013)]

Πίνακας 2 : Η οικονομική, πληθυσμιακή και ενεργειακή τάση της Τουρκίας από το 1973 έως το 2020 (Πηγή : World Renewable Energy Congress 2011)

Year	Population (1000)*	Population Increase, (% ο)	GDP per capita, (\$**)	GDP, at current prices, (billon USD)	Total Energy Consumption, (Mtoe)
1973	38,073	20.7	2,369.00	90.2	20.04
1990	55,120	17.0	3,859.52	202.38	40.55
1995	59,756	15.4	6,693.43	223.74	63.21
2000	64,259	13.8	8,149.60	265.18	82.2
2005	67,903	13.0	11,005.80	482.78	92.5
2010	72,698	11.0	15,392.16	729.05	97.31
2020	80,257	8.8	19,748.55	1,344.29	220.0

* Mid-year population data: ** IMF. International USD PPP equivalent

Η κατασκευή του EAST MED (Εικόνα 3.2) δημιουργεί μεν μια σταθερότητα στην ΝΑ Μεσόγειο υπό το πρίσμα ενός συνεργατικού και συμμαχικού πλαισίου, καθώς διέρχεται από τις ΑΟΖ έξι (6) κρατών πλην όμως τεχνικά η κατασκευή του σε βάθη 3000 μέτρων είναι δύσκολη και επικίνδυνη λόγω της υψηλής σεισμικής δραστηριότητας στην περιοχή⁵⁴(εικόνες 3.3, 3.4).

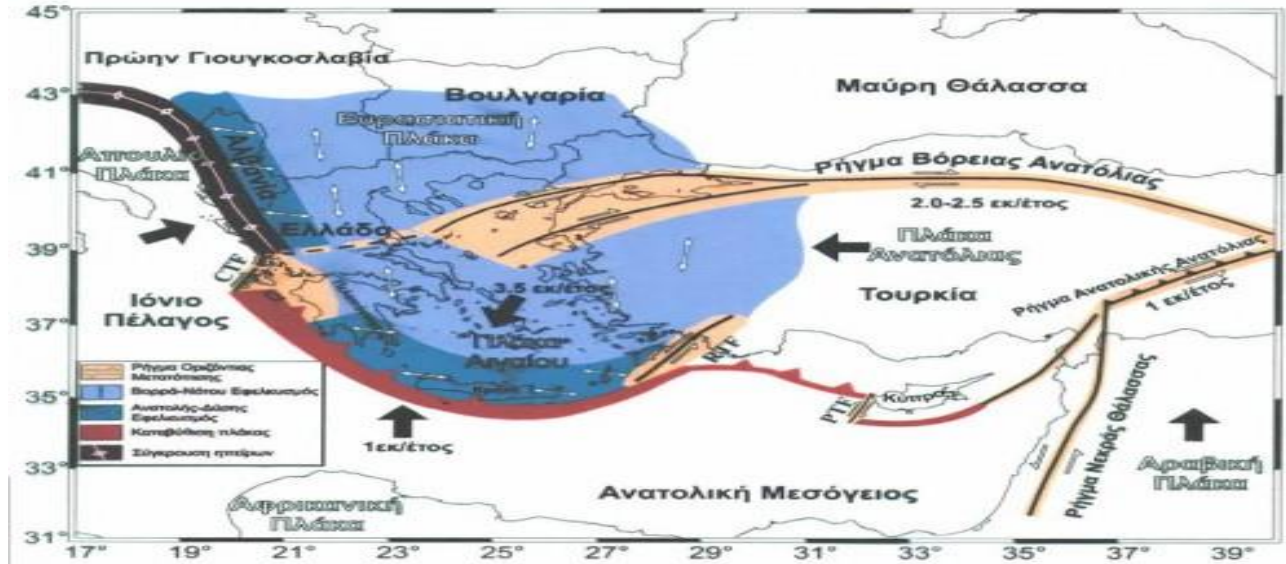
⁵⁴ Η Ελλάδα παρουσιάζει τη μεγαλύτερη σεισμική δραστηριότητα στην Ευρώπη και την 6^η παγκοσμίως. Η μεγάλη αυτή σεισμικότητα οφείλεται στην τεκτονική της θέση, καθώς ευρίσκεται στο όριο μεταξύ των πλακών της Αφρικής και της Ευρασίας και στην σχετική ζώνη υποβόθισης. Η αφρικανική πλάκα συγκλίνει με την πλάκα του Αιγαίου, με την 1^η να καταδύεται κάτω από την 2^η.

Εικόνα 7 : Η πιθανή διαδρομή του EAST MED PIPELINE μέσω των εν ισχύ και πιθανών ενεργειακών κοιτασμάτων στην ΝΑ Μεσόγειο [Πηγή : Κονοφάγος και Λυγερός (2015)]

Εικόνα 8 : Χάρτης σεισμικής επικινδυνότητας Ελλαδικού χώρου [Πηγή : Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας (2014)]

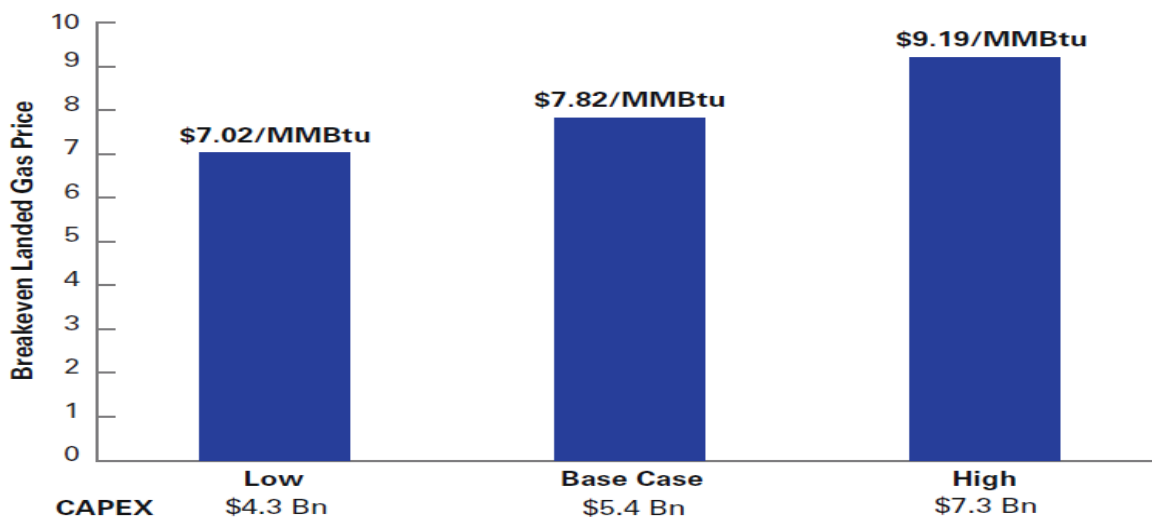

Εικόνα 9 : Σεισμική δραστηριότητα λόγω κίνησης των λιθοσφαιρικών πλακών [Πηγή: Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας (2014)]

Ο υποθαλάσσιος αγωγός EAST MED προκειμένου αποβεί κερδοφόρος θα πρέπει η τιμή πώλησης του φυσικού αερίου στην Ελλάδα και κατ' επέκταση στην Ευρώπη να είναι μικρότερη από τη ισχύουσα. Η τιμή πώλησης φυσικού αερίου στην ΕΕ από την Ρωσία κυμαίνεται από 3 έως 5 \$/MMBtu και του ΥΦΑ παγκοσμίως από 4 έως 7 \$/MMBtu⁵⁵, ενώ η τιμή πώλησης αυτού μέσω του αγωγού EAST MED λαμβάνοντας υπόψιν το κεφάλαιο που πρέπει να δαπανηθεί για την κατασκευή και υποστήριξη αυτού κυμαίνεται από 7 έως 9,2 \$/MMBtu (Γράφημα 3.1)⁵⁶. Οπότε προκειμένου ο EAST MED αποβεί μακροπρόθεσμα κερδοφόρος, απαιτείται αδιαμφισβήτητα η ανεύρεση νέων ενεργειακών κοιτασμάτων στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου.

⁵⁵ PJSC Gazprom. (Μαίος 2018). *PJSC Gazprom Annual Report 2017*.

⁵⁶ MIT Energy Initiative. (2013). *The MIT Energy Initiative's Study on Natural Gas Monetization Pathways for Cyprus: Interim Report*.

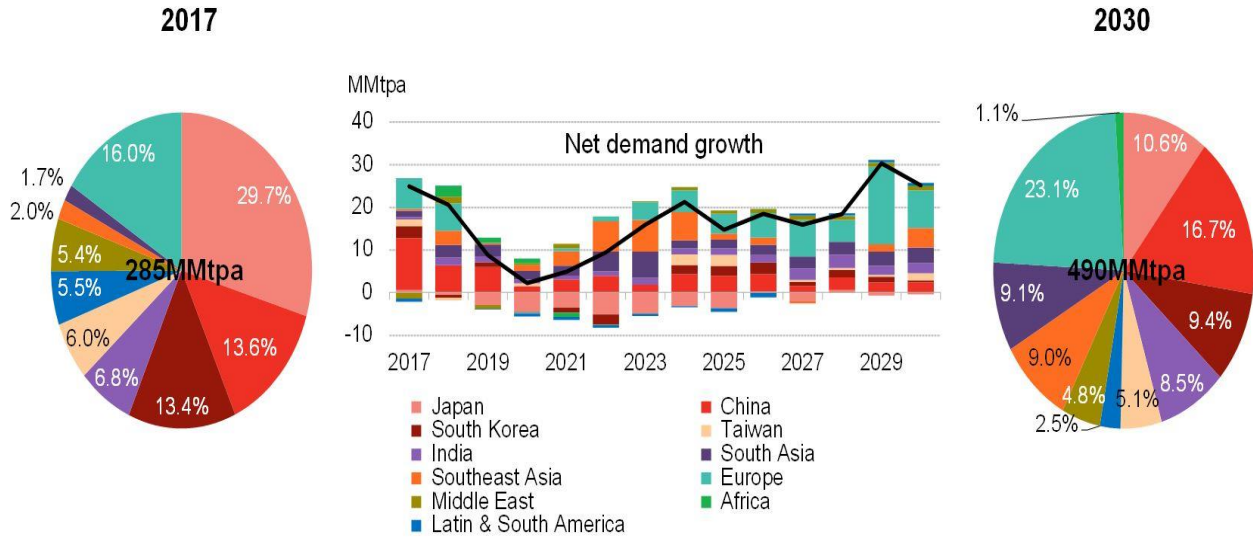
Γράφημα 2 : Ανάλυση τιμής πώλησης φυσικού αερίου στην Ελλάδα σύμφωνα με το κόστος κατασκευής και υποστήριξης του EAST MED [Πηγή : MIT (2013)]

Δεδομένου της τάσης αύξησης των αναγκών της ΕΕ σε LNG (Γράφημα 3.2), της μείωσης της παραγωγής από το ενεργειακό πεδίο του Groningen⁵⁷ και προκειμένου η ΕΕ να διατηρήσει την εξάρτησή της από το ρωσικό φυσικό αέριο υπό έλεγχο, το LNG κατά τα προσεχή έτη θα αποτελέσει με αυξανόμενο ρυθμό τη σημαντικότερη πηγή διαφοροποίησης των Ευρωπαϊκών πηγών ενέργειας. Πέραν της ανωτέρω μεσοπρόθεσμης οπτικής που χαρακτηρίζει το ΥΦΑ, η τάση πτώσης της τιμής αυτού, αλλά και η ανάπτυξη της τεχνολογία, συνάδουν στην μείωση του κόστους μεταφοράς του φυσικού αερίου από την ΝΑ Μεσόγειο μέσω σταθμών ΥΦΑ. Στην προκειμένη περίπτωση οι δύο σταθμοί ΥΦΑ της Αιγύπτου Damietta και Idku θα μπορούσαν ενδεχομένως να χρησιμοποιηθούν για τη μεταφορά του φυσικού αερίου από τα ενεργειακά πεδία της Κύπρου και του Ισραήλ⁵⁸. Στην ανωτέρω επιλογή συνάδει και η τιμή πώλησης του ΥΦΑ από την ΝΑ Μεσόγειο μέσω κατασκευής του αντίστοιχου σταθμού στον Βασιλικό, όπου θα κυμανθεί από τα 6,50 έως τα 8 \$MMBtu, τιμή ιδιαίτερα υψηλή με τα σημερινά δεδομένα, λόγω της εξάρτησης αυτής από το κόστος παραγωγής του φυσικού αερίου στο ενεργειακό πεδίο (Leviathan), αλλά και το ποσοστό χρήσης της χωρητικότητας του εν λόγω σταθμού⁵⁹. Η πιθανή κατασκευή ενός αγωγού μέσω Τουρκίας ή η χρήση σταθμών ΥΦΑ για τη μεταφορά των ενεργειακών πόρων από την ΝΑ Μεσόγειο σε σταθμούς ΥΦΑ της ΕΕ καταρρίπτουν τις προσδοκίες να καταστεί η χώρα μας σημαντικός ενεργειακός κόμβος μέσω του EAST MED.

⁵⁷ LNG Trade to Surpass 300MMtpa for the First Time This Year, as Asia and Europe Drive Up Imports. (2018, Μάρτιος 22). Bloomberg New Energy Finance.

⁵⁸ Karbuz, D. S. (2012). *Natural Gas Resources in the Eastern Mediterranean: Challenges and Opportunities* σελ.3.

⁵⁹ MIT Energy Initiative. (2013). *The MIT Energy Initiative's Study on Natural Gas Monetization Pathways for Cyprus: Interim Report*.

Γράφημα 3 : Παγκόσμια τάση εκτίμησης μελλοντικών απαιτήσεων (2017-2030) σε φυσικό αέριο ανά περιοχή [Πηγή : Bloomberg New Energy Finance (2018)]

Γράφημα 4 : Παγκόσμια τάση τιμών LNG [Πηγή : International Monetary Fund, World Bank, companies' reports (τελευταία ενημέρωση 26 Ιουλ 18)]

3.2 Η δημιουργία συγκρουσιακών καταστάσεων από πλευράς Τουρκίας υπό τη μορφή θαλάσσιων επεισοδίων ή με άλλη μορφή προκλήσεων

Είναι απολύτως δικαιολογημένο ότι οι ενεργειακές ανακαλύψεις στην ΝΑ Μεσόγειο, ιδιαίτερα της Κύπρου, ανατροφοδοτούν την αιώνια διαμάχη μεταξύ Ελλάδος – Τουρκίας όσον αφορά την οριοθέτηση των αντιστοιχών θαλάσσιων ζωνών, χωρικών υδάτων, εναέριου χώρου και της υφαλοκρηπίδας. Η εκμετάλλευση των ελληνικών ενεργειακών πόρων προϋποθέτει καθορισμό της ΑΟΖ, τόσο στον ελληνικό θαλάσσιο χώρο, όσο και με τις χώρες που συνορεύουν με αυτόν, ιδιαίτερα της Κύπρου και της Αιγύπτου (Εικόνα 3.5)⁶⁰. Η Τουρκία αντιτίθεται στην οριοθέτηση της ελληνικής ΑΟΖ, ενώ ισχυρίζεται ότι τα ελληνικά νησιά ΡΩ, Καστελόριζο και Στρογγυλή στερούνται παντελώς υφαλοκρηπίδας και κατ' επέκταση ΑΟΖ⁶¹.

Εικόνα 10 : Η ΑΟΖ σύμφωνα με την UNCLOS και το ζήτημα του Καστελόριζου [Πηγή : Ι.Θ. Μάξης (2016)]

Η Τουρκία υπό το πρίσμα καισαρισμού που την διακρίνει θα μονοπωλήσει το διεθνές ενδιαφέρον στην περιοχή, επιδιώκοντας τη δημιουργία εντάσεων τόσο με την Κύπρο, όσο και με την χώρα μας, λαμβανομένου υπόψη την αυξημένη πιθανότητα (50%) υπέρ της ύπαρξης υδρογονανθράκων στην περιοχή της Λεκάνης του Ηροδότου μεταξύ Κρήτης και Αιγύπτου (Εικόνα 2.3), σύμφωνα με εκτιμήσεις ειδικών πετρέλαιο-γεωλόγων των ΗΠΑ και της Ευρώπης που ασχολούνται με την ΝΑ Μεσόγειο⁶². Ήδη η Τουρκία θεωρεί ότι όλες οι κυπριακές ενέργειες είναι παράνομες και

⁶⁰ Η ΑΟΖ του Καστελόριζου δημιουργεί κοινό όριο ανάμεσα στις ΑΟΖ Ελλάδας, Κύπρου και Αιγύπτου. ΑΝ παρακαμφθεί το Καστελόριζο, γεγονός που αποτελεί και επιδίωξη της Τουρκίας, τότε η Ελλάδα χάνει ένα σημαντικό μέρος της ΑΟΖ της και η Τουρκία αποκτά κοινά θαλάσσια σύνορα με τη Αίγυπτο και την Κύπρο.

⁶¹ Υπουργείο Εξωτερικών. (2018, Αυγустος 11). *Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων*

⁶² Φωκιανού Τερέζα, Κ. Η. (2014) σελ. 182.

μονομερείς και υποστηρίζει η ΤΔΒΚ έχει κάθε δικαίωμα επιβολής εξουσίας στα ήδη εγκατεστημένα οικόπεδα της κυπριακής ΑΟΖ, καθώς οι τουρκοκύπριοι αποτελούν μια ολοκληρωμένη κρατική κοινότητα σύμφωνα με το σύνταγμα του 1960⁶³. Η Άγκυρα μη αναγνωρίζοντας τη Κυπριακή Δημοκρατία και την κυριαρχία αυτής στα θαλάσσια σύνορά της με ότι αυτό σημαίνει για τα οικόπεδα 1, 4, 5, 6 και 7 ή από την πλευρά της ΤΔΒΚ οικόπεδα 1, 2, 3, 8, 9, 12 και 13 (Εικόνα 2.7), έχει ήδη απειλήσει με χρήση βίας από το 2013, οπότε και παρεμπόδισε πλοίο ερευνών της Noble Energy στο οικόπεδο 12⁶⁴. Επιπρόσθετα στην συγκεκριμένη περίπτωση οι Τούρκοι προέβησαν σε έκδοση χαρτών μέσω των οποίων όριζαν τις ενεργειακές διεκδικήσεις τους τόσο περιφερειακά της Κύπρου, όσο κι επί των ήδη εγκατεστημένων ενεργειακών οικοπέδων (Εικόνες 3.6 και 3.7)⁶⁵

Εικόνα 11 : Χάρτης Τουρκικών διεκδικήσεων επί των ενεργειακών οικοπέδων της Κύπρου (Πηγή : Καπαρτή - Sigmalive.com, 20/09/2016)

⁶³ Tsakiris, T. (2016) σελ. 32-33.

⁶⁴ Τον Σεπτέμβριο του 2013 το ερευνητικό σκάφος Piri Reis συνοδευόμενο από δύο τουρκικά πολεμικά την Φ/Γ Giresun και την Φ/Γ Bartin, εισήλθε στο οικόπεδο 12 ενώ διεζάγονταν έρευνες για τον εντοπισμό φυσικού αερίου από την Noble.

⁶⁵ Καπαρτή, Δ. (2016, Σεπτέμβριος 20). *Energy Press*. Η άγνωστη απειλή που είχε δεχθεί η Noble από τους Τούρκους : <https://energypress.gr/news/i-agnosti-apeili-poy-eihe-dehthei-i-noble-apo-toys-toyrkoys>

Εικόνα 12 : Χάρτης Τουρκικών ενεργειακών διεκδικήσεων περιφερειακά της Κύπρου (Πηγή : Καπαρτή - Sigmalive.com, 20/09/2016)

Η Τουρκία επιβεβαιώνοντας τον αποσταθεροποιητικό της ρόλο στην ευρύτερη περιοχή και με δεδομένο το νέο-οθωμανικό της όραμα⁶⁶ δημιουργεί εντάσεις τόσο στο Αιγαίο, όσο και στην ΝΑ Μεσόγειο, αναβαθμίζοντας ποιοτικά τις προκλήσεις της, με σκοπό την ανάδειξη της σε κείμενο παράγοντα επιρροής των εξελίξεων στην περιοχή. Το συμβάν στις 12 προς 13 Φεβρουαρίου 2018⁶⁷ επιβεβαιώνει την επιθετική συμπεριφορά της Γείτονος χώρας, συνοδευόμενη και από την ανάλογη ρητορική του προέδρου της κατά την οποία επισημάνει :

«Κανείς να μην νομίζει ότι μας διαφεύγουν οι ευκαιριακές πρωτοβουλίες στο Αιγαίο και οι έρευνες φυσικού αερίου στα ανοιχτά της Κύπρου. Από εδώ προειδοποιούμε όσους ξεπερνούν τα όρια τους στην Κύπρο και το Αιγαίο να μην κάνουν λάθος υπολογισμούς»⁶⁸. Αντίστοιχα ο επόμενος γύρος στη διαμάχη από πλευράς Τουρκίας γύρω από την σχεδιαζόμενη εξόρυξη φυσικού αερίου στην ΝΑ Μεσόγειο ξεκίνησε με την παρεμπόδιση του πλοίου γεωτρύπανου της ιταλικής ενεργειακής εταιρείας ENI, στην περιοχή ερευνών ΝΑ της Λάρνακας⁶⁹. Η εσπευσμένη αγορά το

⁶⁶ Η τουρκική εξωτερική πολιτική αποβλέπει στο να καταστήσει την χώρα ισχυρή περιφερειακή δύναμη, επιδίωξη που δεν είναι νέα, καθίσταται όμως περισσότερο ευέλικτη με τον ιστορικό συμβιβασμό του νέο-οθωμανικού μοντέλου εκφραστή του οποίου είναι το πολιτικό Ισλάμ και ο κεμαλισμός (βλ. Μέρος Α – Διαστάσεις του νέο-οθωμανισμού / Νέο-οθωμανισμός έννοια κλειδί για την κατανόηση της σημερινής Τουρκίας, Δεκ 2009).

⁶⁷ Εμβόλιση σκάφους του Λιμενικού Σώματος από τουρκική ακταιωρό στην περιοχή των Ιμίων.

⁶⁸ Ναυτεμπορική. (2018, Φεβρουάριος 14). *Τιμα - επεισόδιο: Σφοδρές αντιδράσεις έφερε η επιχείρηση διεμβόλισης σκάφους του Λιμενικού από ακταιωρό της γείτονος*. Επικίνδυνη τουρκική κλιμάκωση στο Αιγαίο : <https://m.naftemporiki.gr/story/1320718/epikinduni-tourkiki-klimakosi-sto-aigaio>

⁶⁹ DW. (2018, Φεβρουαρίου 13). *Η Τουρκία ρισκάρει κλιμάκωση στη Μεσόγειο*. <https://www.dw.com/el/> Η Τουρκία ρισκάρει κλιμάκωση στη Μεσόγειο/

2013 του πλοίου σεισμικών ερευνών «Polaris Samus»⁷⁰ από την Νορβηγία⁷¹ δεν δύναται να χαρακτηριστεί ως τυχαία καθώς ήδη κατασκευαζόταν στα τουρκικά ναυπηγεία αντίστοιχο πλοίο (MTA Oruc Reis – Πολιορκητικός κριός), το οποίο παρεδόθη το 2017⁷². Η ανωτέρω τουρκική ενέργεια προέκυψε με σκοπό η Τουρκία να προλάβει τις εξελίξεις στην ΝΑ Μεσόγειο καθώς η Κύπρος ήδη είχε συνάψει συμφωνίες με τις Noble, Delek, Eni, Kagas και Total, θέτοντας την ισχύ των κυριαρχικών της δικαιωμάτων κάτω από την αιγίδα των εθνικών συμφερόντων των χωρών που αντιπροσωπεύουν τις ανωτέρω ενεργειακές εταιρείες (Εικόνα 3.8).

Εικόνα 13 : Οι εμπλεκόμενες ενεργειακές εταιρείες στα ενεργειακά οικόπεδα της Κυπριακής ΑΟΖ (Πηγή : Καλεντερίδης energia.gr, 24 Οκτωβρίου 2014)

Συμπερασματικά, η Τουρκία δημιουργεί τετελεσμένα αυξάνοντας την ένταση με στρατιωτικά και μη μέσα. Σκοπός της είναι η δημιουργία ενός σκηνικού στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, το οποίο θα διαταράξει την σταθερότητα και την ενεργειακή ασφάλεια μέσω της προβολής στρατιωτικής ισχύος. Ως εκ τούτου θα απαιτηθεί η παρέμβαση των μεγάλων δυνάμεων που εκπροσωπούν τις εμπλεκόμενες ενεργειακές εταιρίες για αποκατάσταση της κρίσης μέσω εκβιαστικών λύσεων προς όφελος της τουρκικής πλευράς.

⁷⁰ Το γνωστό σε όλους μας «Barbaros Hayreddin Pasa», το οποίο βάρφηκε από το νορβηγικό πράσινο σε κόκκινο χρώμα.

⁷¹ Offshoreenergytoday.com. (2013, Φεβρουάριος 11). Polarcus-completes-sale-of-polarcus-samur-to-turkish-tpao: <https://www.offshoreenergytoday.com/polarcus-completes-sale-of-polarcus-samur-to-turkish-tpao/>

⁷² Καρβουνόπουλος, Μ. /. (2017, Μαιος 5). <https://www.militaire.gr>. Αυτό είναι το δεύτερο πλοίο “πολιορκητικός κριός” της Τουρκίας: <https://www.militaire.gr>

3.3 Επαύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος προς τη Ελλάδα, μέσω Τουρκίας, στο πλαίσιο δημιουργίας θυλάκων τρομοκρατίας

Η αραβική άνοιξη ιδιαίτερα στην Συρία της οποίας ο εμφύλιος πόλεμος συνεχίζεται ακόμα και σήμερα, αλλά και η εμφάνιση του Ισλαμικού κράτους έχουν τεράστια απήχηση στην ΝΑ Μεσόγειο. Η εισροή πλήθους μεταναστών κυρίως από την Συρία δεν επηρέασε μόνο τις διοικητικές διαδικασίες και την ικανότητα ενός κράτους να ανταπεξέλθει στις μεταναστευτικές ροές, αλλά και στην υφιστάμενη κοινωνική ιδεολογία⁷³. Η εμφάνιση των μεταναστευτικών ροών έφερε σε άμεση επαφή τις Ευρωπαϊκές πρωτεύουσες με την περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, όπου οι κυριότερες πηγές μετανάστευσης είναι η Συρία, μετά το Αφγανιστάν και τελευταίο το Ιράκ (Γράφημα 3.4)⁷⁴. Οι μαζικές αυτές εισροές των μεταναστών προς τη Ευρώπη είναι ευκόλως εννοούμενο ότι επέφεραν διακρατικές διαμάχες, την ανάπτυξη τρομοκρατικών επιθέσεων⁷⁵, αλλά επηρέασαν και την πρόθεση ψήφου των Ευρωπαίων πολιτών κατά τις κατά τόπους βουλευτικές και προεδρικές εκλογές, καθώς το μεταναστευτικό ζήτημα αποτέλεσε μείζον θέμα στο πλαίσιο ανεύρεσης λύσεων από τους ευρωπαϊούς πολιτικούς ηγέτες⁷⁶.

Η Ελλάδα βρέθηκε αντιμέτωπη με ένα μεγάλο κύμα μεταναστών μέσω Τουρκίας⁷⁷ (Εικόνα 3.9), ενώ παράλληλα σχολιάστηκε δυσμενώς από την ΕΕ ότι θα τύχει απομάκρυνσης από την Συνθήκη Schengen⁷⁸⁷⁹ σε περίπτωση που θα αποτύχει να εφαρμόσει τα απαραίτητα για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών. Το μεταναστευτικό κύμα ιδιαίτερα την χρονική διάρκεια 2015-2016, επέφερε διακρατικές διαμάχες στα κράτη της ΕΕ αλλά και στα Βαλκάνια καθώς υπήρξαν χώρες οι οποίες έκλεισαν τα σύνορα τους (Τσεχία, Σλοβακία, Κροατία, ΠΓΔΜ, Δανία, Βέλγιο, Αυστρία)⁸⁰, αποκόπτοντας με αυτό τον τρόπο την ροή των μεταναστών προς τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και προκαλώντας αντιδράσεις στα κράτη-μέλη της ΕΕ. Κύρια αιτία ανωτέρω ενέργειας ήταν η απειλή των τρομοκρατικών επιθέσεων, η δημιουργία θυλάκων τρομοκρατίας και η ανάπτυξη του

⁷³ Ahram, H. M. (Feb 2018). Hierarchy, Sovereignty and Adaption in the Eastern Mediterranean. In A. T. Spyridon N. Litsas, *The new eastern Mediterranean / Theory, politics and states in a volatile era* (p. 37), Springer.

⁷⁴ Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της UNHCR 6325978 πρόσφυγες προέρχονται από την Συρία, στους οποίους έχει ήδη παρασχεθεί βοήθεια ή είναι ακόμη διασκορπισμένοι εσωτερικά των χωρών διέλευσης προς την ΕΕ.

⁷⁵ United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2017). *UNHCR Statistical Yearbook 2016*.

⁷⁶ Michalski, W. (2017, Σεπτέμβριος 15). PolicyReview: <https://www.hrw.org/news/2017/09/15/refugees-and-german-elections>

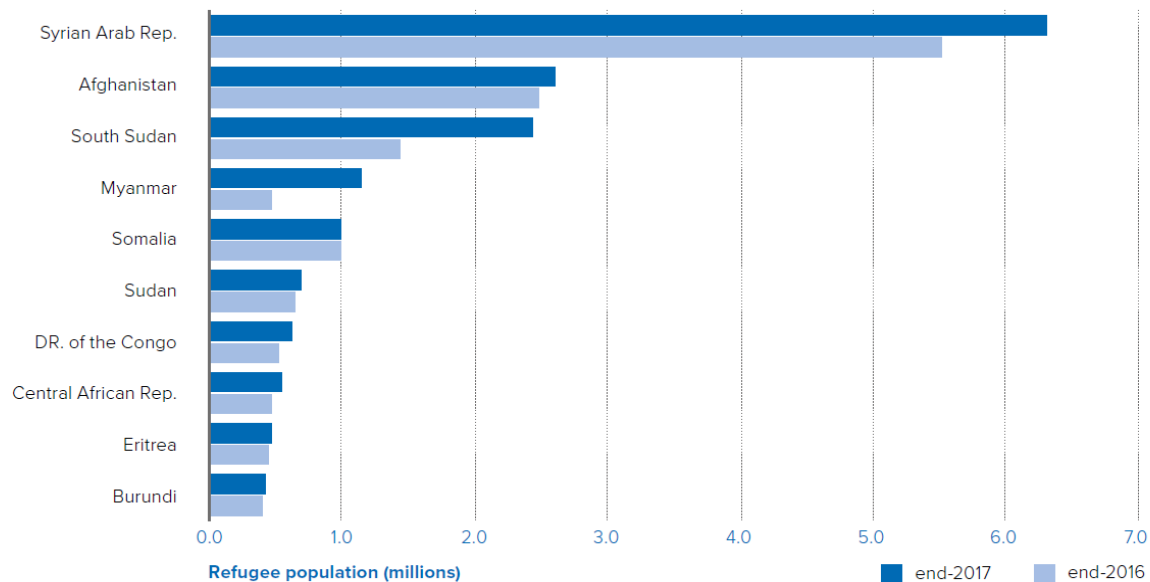
⁷⁷ Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της UNHCR 2017 η κύρια οδός προς την ΕΕ είναι μέσω Τουρκίας προς την Ελλάδα, καθώς για 4^η συνεχόμενη χρονιά αναδείχθηκε παγκοσμίως ως η 1^η χώρα με τους περισσότερους πρόσφυγες (3500000) που διήλθαν από το έδαφός της.

⁷⁸ Η συμφωνία του Σένγκεν γνωστή ως συνθήκη Σένγκεν (14 Ιουνίου 1985 στην κομόπολη Σένγκεν του Λουξεμβούργου), αφορά την κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα, την καθιέρωση της ελεύθερης κυκλοφορίας και τη συνεργασία των συμμετεχόντων κρατών σε οικονομικό και δικαστικό επίπεδο.

⁷⁹ βλ. Υπουργείο Εξωτερικών. (2018). <https://www.mfa.gr/theoriseis-eisodou-visas/theoriseis-schengen/kektmeno-schengen.html>. / Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2016/399 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 9ης Μαρτίου 2016 περί κώδικα της Ένωσης σχετικά με το καθεστώς Διέλευσης προσώπων από τα σύνορα.

⁸⁰ Newsroom HuffPost Greece. (2016, Φεβρουάριος 23). Οι χώρες που κλείνουν τα σύνορα στους πρόσφυγες. Έκρυθμη η κατάσταση στην Ευρώπη: https://www.huffingtonpost.gr/2016/02/23/metanasteytiko-kleista-synora_n_9300234.html

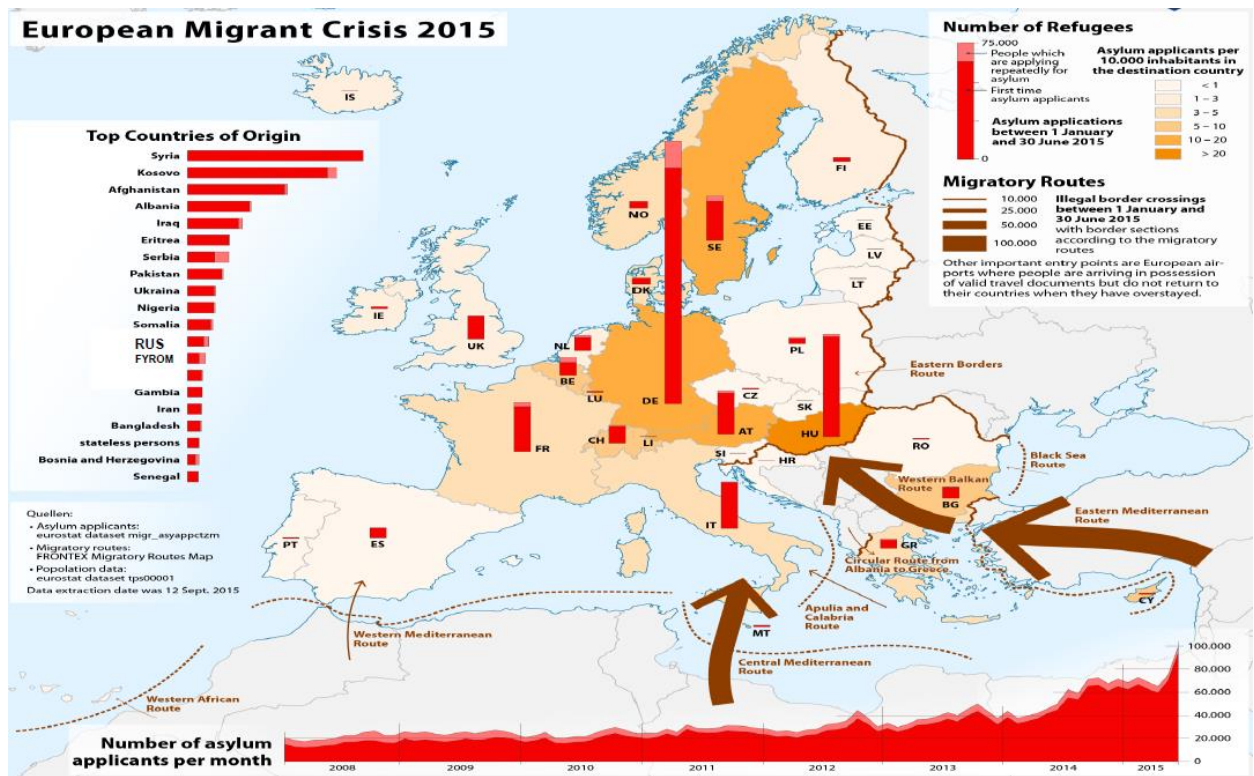
οργανωμένου εγκλήματος αλλά και η επίδραση των προσφύγων και μεταναστών στο εθνικό και θρησκευτικό γίνεσθαι των Ευρωπαίων πολιτών⁸¹. Η επαύξηση των τρομοκρατικών χτυπημάτων

Γράφημα 5 : Οι κυριότερες χώρες προέλευσης των μεταναστευτικών ροών (Πηγή : UNHCR 2017 / Global trends 2017 – Force displacement in 2017)

στην Ευρώπη, ιδιαίτερα την περίοδο 2015-2016 σύμφωνα με τα στατιστικά δεδομένα για την τρομοκρατία παγκοσμίως (Γράφημα 3.5), σε συνδυασμό με την εμφάνιση των εξτρεμιστικών ισλαμικών οργανώσεων σε Συρία και Ιράκ, αποτελεί τη νέα σύγχρονη απειλή για την Ευρώπη και κατ' επέκταση για την Ελλάδα.

⁸¹ Βλ. υποσημείωση 73 σελ. 38-39

Εικόνα 14 : Οι κυριότερες χώρες προέλευσης των μεταναστευτικών ροών (Πηγή : Χρυσόχου / ΣΝΔ 26 Απριλίου 2018)

Ως εκ τούτου η ενέργεια απαγόρευσης διέλευσης από τα σύνορα των Βαλκανικών χωρών είχε ως αποτέλεσμα την μαζική συγκέντρωση των μεταναστευτικών ροών στον Ελλαδικό χώρο και ιδιαίτερα στα νησιά του Β. Αιγαίου, δυσχεραίνοντας περισσότερο την κατάσταση στις συγκεκριμένες περιοχές δεδομένου του ελληνικού ποσοστού απόρριψης των προσφύγων (60,1%)⁸². Προς την κατεύθυνση αυτή ώθησε και η στάση της Γείτονος χώρας η οποία στο πλαίσιο όξυνσης της κατάστασης στον Ελλαδικό χώρο λόγω των μεταναστών, προβαίνει σε ενέργειες επιδείνωσης όπως η αποτροπή επανεισδοχής στο τουρκικό έδαφος⁸³, προβάλλοντας μη θεσμικά επιχειρήματα και επιβάλλοντας διευρυμένες χρονικές καθυστερήσεις, με έμμεσο πρόσχημα τις ήδη τεταμένες ελληνο-τουρκικές σχέσεις⁸⁴. Η αδυναμία της Ελλάδος για να προσφέρει τα απαραίτητα σύμφωνα με τους Ευρωπαϊκούς κανονισμούς, η ανάπτυξη της ανεργίας λόγω οικονομικής κρίσης, το χαμηλό επίπεδο φτώχειας των μεταναστών και κατ' επέκταση η εισοδηματική ανισότητα που

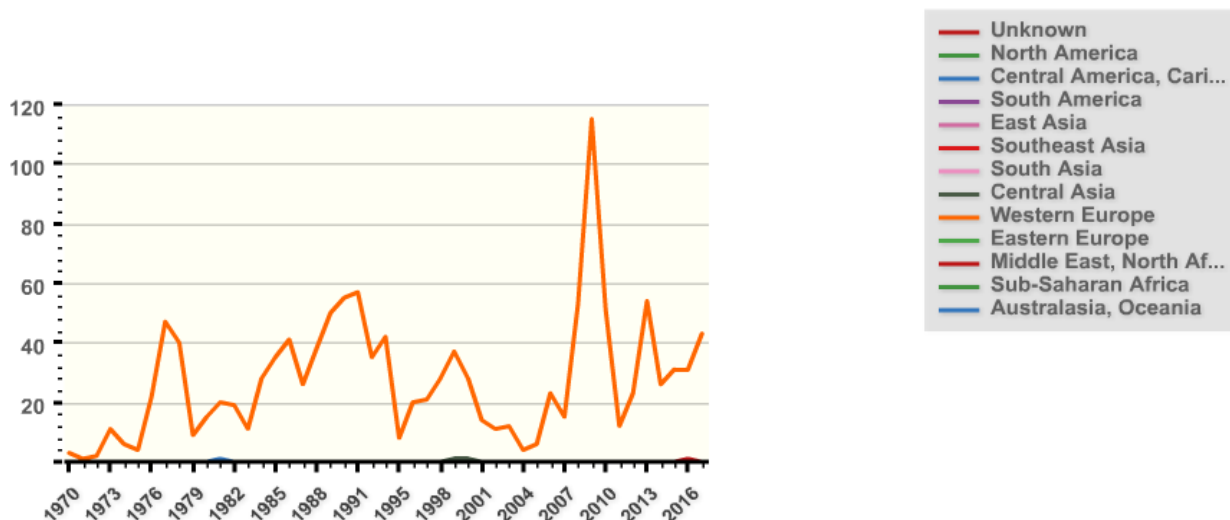
⁸² Αλέξανδρος Αφουξενίδης, Ν. Σ. (2012). *Ενταξη των μεταναστών: αντιλήψεις, πολιτικές, πρακτικές*. Εθνικό κέντρο κοινωνικών ερευνών (ΕΚΚΕ) σελ 25. http://www.ekke.gr/open_books/EntaxiMetanaston.pdf

⁸³ Για την «έξαρση του φαινομένου εισροής παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα από τα τουρκικά παράλια», από την έναρξη ισχύος του Πρωτοκόλλου (Απρίλιος 2002) μέχρι και τον Ιανουάριο 2015, έχουν υποβληθεί στην Τουρκία 6.393 αιτήματα για επανεισδοχή 137.722 μεταναστών, εκ των οποίων οι τουρκικές Αρχές δέχθηκαν την επανεισδοχή 13.314 και παρέλαβαν τελικά μόνο 3.838.

⁸⁴ Ναυτεμπορική. (2018, Ιούνιος 7). *Η Τουρκία παγώνει την επανεισδοχή των μεταναστών*.

<https://www.naftemporiki.gr/story/1358176/i-tourkia-pagonei-ti-sumfonia-epaneisdoxis-metanaston>

διευρύνεται σε συνδυασμό με την διεύρυνση του ισλαμικού καθεστώτος⁸⁵, προμηγνύει κινδύνους και διεγείρει το αίσθημα ασφαλείας του Έλληνα.

Γράφημα 6 : Η τάση εμφάνισης των τρομοκρατικών επιθέσεων στην Ευρώπη έως την 31-12 2017 (1287 περιστατικά) [Πηγή ; GTD (2018)]

3.4 Επιβάρυνση του οικοσυστήματος από τον εντοπισμό Υ/Α

Η περιοχή της ΝΑ Μεσογείου απαρτίζεται από χώρες με διαφορετική θρησκευτική ιδεολογία, οικονομική ανάπτυξη και πολιτικό σύστημα. Το μοναδικό πλαίσιο μέσα από το οποίο εξετάζεται συγκεντρωτικά η εν λόγω περιοχή είναι το περιβαλλοντικό και οι επιπτώσεις αυτού για τον φυσικό πλούτο της περιοχής⁸⁶. Η Μεσόγειος θάλασσα και κατ' επέκταση η ΝΑ Μεσόγειος αποτελεί μια από τις πολυσύχναστες ναυτιλιακές διαδρομές καθώς⁸⁷:

1. Διακινείται το 1/3 της παγκόσμιας εμπορικής ναυτιλίας.
2. Τα περισσότερα από αυτά τα πλοία φέρουν επικίνδυνο και τοξικό φορτίο.
3. Απελευθερώνονται σκόπιμα 100000 τόνους πετρελαίου από τις ναυτιλιακές δραστηριότητες, ως αποτέλεσμα της διακίνησης των 370 εκ. τόνων πετρελαίου μέσω των 250-300 τάνκερς⁸⁸.

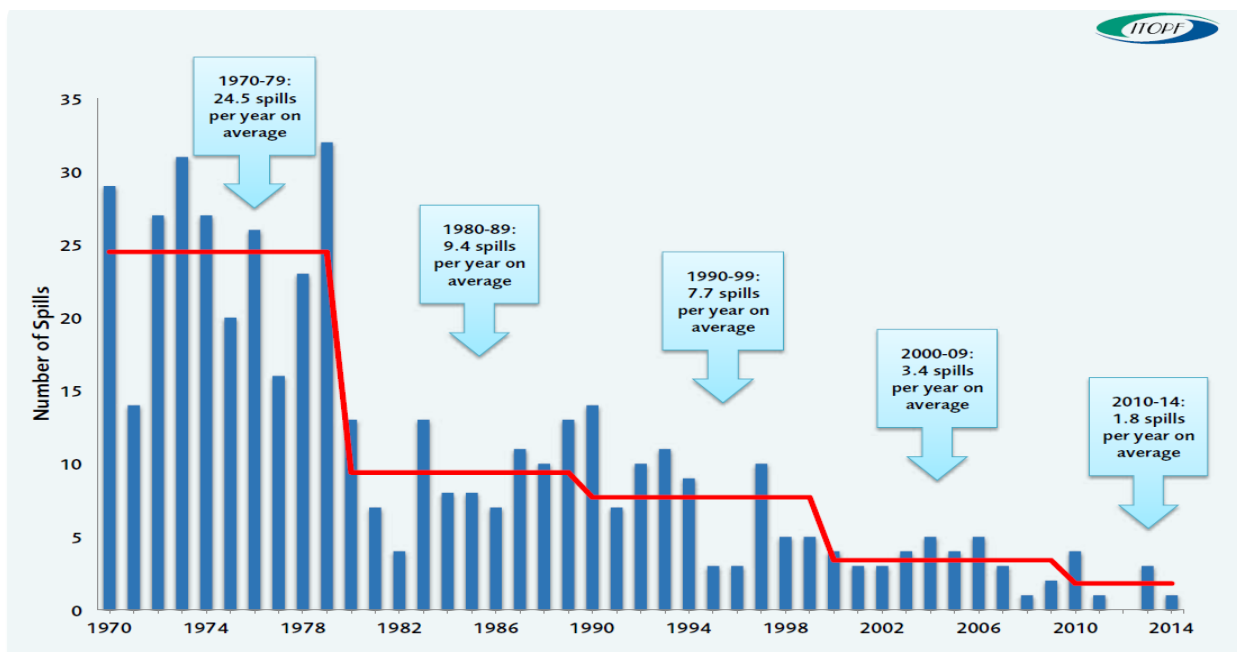
⁸⁵ Βλ. υποσημείωση 73 σελ 38-41

⁸⁶ Tziampiris, A. (Φεβ 2018). The new eastern Mediterranean as a regional subsystem. In A. T. Spyridon N. Litsas, *The new eastern Mediterranean / Theory, politics and states in a volatile era*, σελ... 8.

⁸⁷ Βαλαβανίδης, Α. (2014). *Τα Κυριότερα Προβλήματα Περιβαλλοντικής Ρύπανσης στη Μεσόγειο Θάλασσα Επιστημονικές Έρευνες για την Ρύπανση και τα είδη Απορριμμάτων στο Θαλάσσιο Περιβάλλον και τις Μεσογειακές Παραλίες*. Αθήνα: Τμήμα Χημείας, Πανεπιστήμιο Αθηνών.

⁸⁸ Τα πετρελαιοφόρα είναι αναγκασμένα να εκτελούν το ένα από τα δύο ταξίδια άφορτα καθώς κινούνται από την περιοχή παράδοσης προς την περιοχή παραγωγής. Ως εκ τούτου στο πλαίσιο ασφαλούς ναυσιπλοΐας στην άφορτη κατάσταση γεμίζουν τις δεξαμενές τους με νερό (ερματισμός) προκειμένου καταστεί η πλεύση εφικτή και ασφαλή. Προ κατάπλου στους λιμένες

4. Συμβαίνουν τουλάχιστον δέκα (10) ατυχήματα με δεξαμενόπλοια κατά ΜΟ στη Μεσόγειο θάλασσα (Γράφημα 3.6).

Γράφημα 7 : Η παγκόσμια τάση των ναυτικών ατυχημάτων που σχετίζονται με ρύπανση του θαλάσσιου περιβάλλοντος από το 1970 έως το 2014 (Πηγή : ΙΤΟΡΡ 2015)

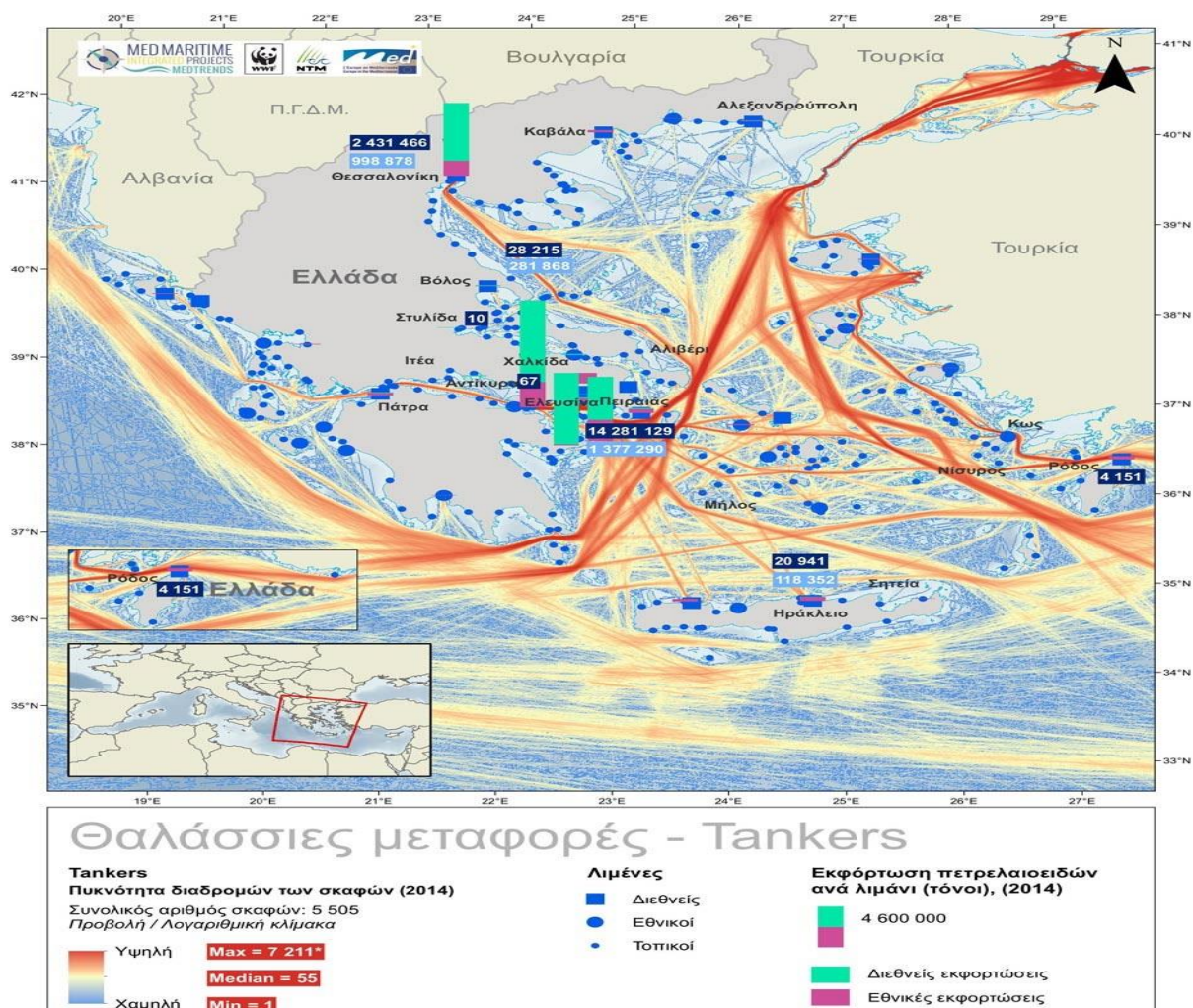
Επιπρόσθετα οι τεχνητοί ανθρωπογενείς ήχοι που παράγονται από τα πλοία σεισμικών ερευνών των κολοσσιαίων ενεργειακών εταιρειών στο πλαίσιο εντοπισμού υδρογονανθράκων, καταστρέφουν το ηχητικό περιβάλλον αποσυντονίζοντας τα μεγάλα θαλάσσια θηλαστικά, οδηγώντας τα σε μαζικούς θανάτους^{89,90}. Στο πλαίσιο λήψης άμεσων μέτρων εξομάλυνσης της επιβάρυνσης του οικοσυστήματος της ΝΑ Μεσογείου, αλλά και του Αιγαίου, η ΕΕ έχει προβεί σε καθορισμό περιβαλλοντικής νομοθεσίας η οποία όμως είναι δεσμευτική μόνο για την Ελλάδα και τη Κύπρο. Η μη τήρηση της ανωτέρω περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ που αφορά την εξόρυξη, επεξεργασία και διαμετακόμιση των υδρογονανθράκων προς την Ευρωπαϊκή αγορά μέσω Ελλάδας, δεν εξασφαλίζει την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος στη ευρύτερη περιοχή και τη συλλογική δράση των χωρών που ελλειμενίζονται στα νερά της προς αντιμετώπιση των

φορτώσεως αδειάζουν τις δεξαμενές τους (αφερματισμός), πλην όμως το θαλασσινό έρμα περιλαμβάνει τα κατάλοιπα των δεξαμενών δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο πετρελαιοκηλίδες.

⁸⁹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο μαζικός εκβρασμός τουλάχιστον 20 ζιφιών το Μάιο του 1996, στις ακτές του Κυπριαστικού Κόλπου, και άλλων 10 στα νησιά του Ιονίου, τον Οκτώβριο του 1997. Παρόμοιος εκβρασμός ζιφιών συνέβη και το Νοέμβριο του 2011, όπου εννέα ζώα εκβράστηκαν στις ακτές της Κέρκυρας και δύο στις απέναντι ιταλικές ακτές. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα των νεκροψιών η αιτία του μαζικού εκβρασμού ήταν η ηχορύπανση από ήχους εξαιρετικά υψηλής έντασης.

⁹⁰ Μαρία Λιβανού, Β. Π. (2010-2013). *Τα θαλάσσια θηλαστικά των ελληνικών θαλασσών / Ενημερωτική, Εκπαιδευτική, Συμμετοχική Εκστρατεία για τα Θαλάσσια Θηλαστικά στην Ελλάδα»* - Project code : LIFE09 INF/GR/000320. Αθήνα: Λυχνία ΑΕ.

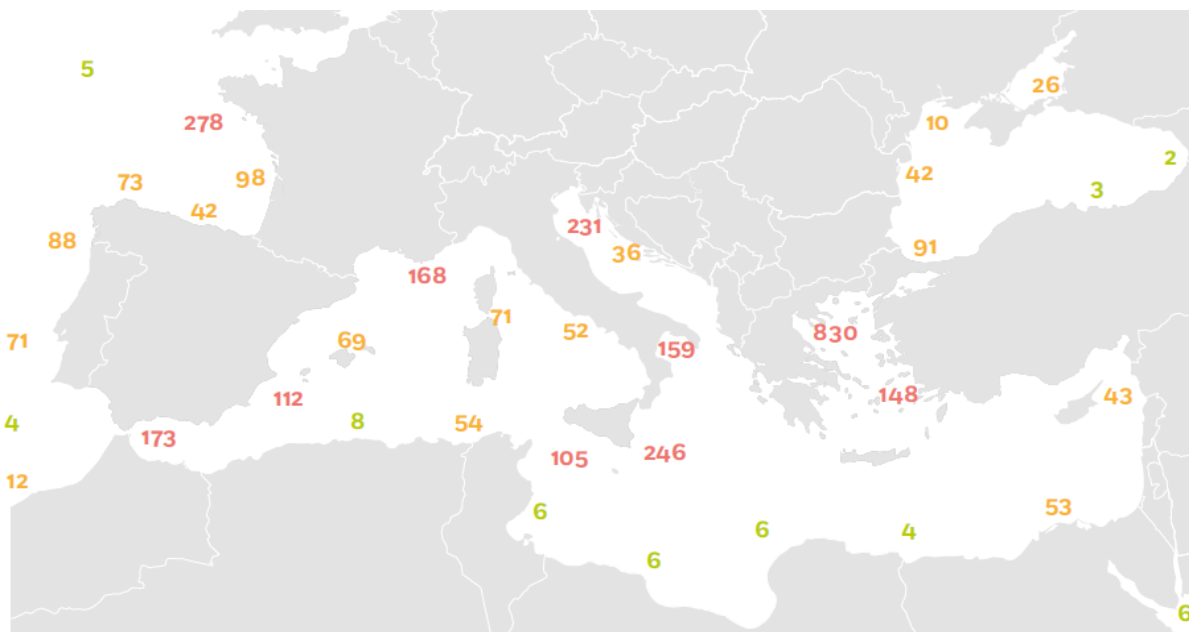
περιβαλλοντικών περιστατικών επιβάρυνσης του οικοσυστήματος⁹¹. Το Αιγαίο αδιαμφισβήτητα αποτελεί ένα νευραλγικό πέρασμα της διεθνούς ναυσιπλοΐας ιδιαίτερα για την μεταφορά υδρογονανθράκων από τη διώρυγα του Σουέζ προς τα στενά του Βοσπόρου, από το Γιβραλτάρ προς την ΝΑ Μεσόγειο και την Μαύρη θάλασσα και αντίστροφα (Εικόνα 3.10). Κατά συνέπεια σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της EMSA για το 2017, ο αριθμός των ναυτικών ατυχημάτων στην περιοχή του Αιγαίου είναι ιδιαίτερα υψηλός σε σχέση με άλλες περιοχές της Μεσογείου (Εικόνα 3.11)⁹².

Εικόνα 15 : Η κατανομή της ναυτιλιακής κίνησης των δεξαμενοπλοίων στον Ελλαδικό χώρο (Πηγή : WWF Hellas 2014)

⁹¹ Δρ. Κωνσταντίνος Φίλης, Κ. Γ. (2012). Ο ρόλος της ανατολικής μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης. Αθήνα: Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων Τομέας Ρωσίας-Ευρασίας & Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

⁹² WWF HELLAS. (2014). Maritime Transport Law.: www.wwf.gr/images/pdfs/MaritimeTransportLaw.pdf / Θαλάσσιες μεταφορές

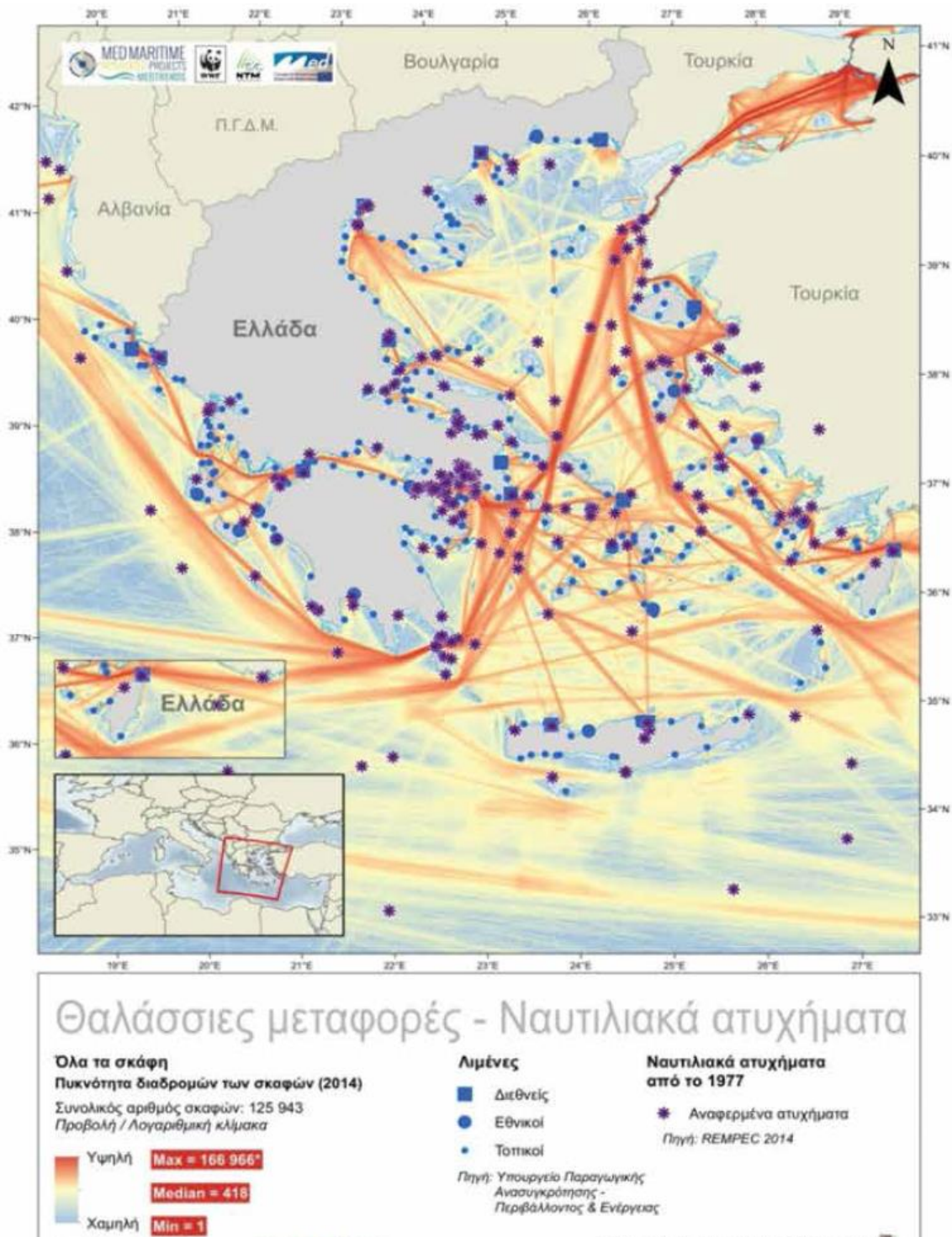

Εικόνα 16 : Η κατανομή των ναυτικών ατυχημάτων στην Μεσόγειο και στην Μαύρη θάλασσα (Πηγή : EMSA 2017)

Πέραν των ανωτέρω το 5% των ναυτικών ατυχημάτων που καταλήγουν σε διαρροή μεγαλύτερη των 7 τόνων πετρελαίου, έχει συμβεί όταν τα δεξαμενόπλοια είναι εν πλω σε περιοχές περιορισμένων υδάτων και σε θαλάσσιους χώρους που περιλαμβάνουν συμπλέγματα νησιών, με την κύρια αιτία πρόκλησης αυτών (σε ποσοστό 99%) να είναι η προσάραξη, η σύγκρουση και η απώλεια ελέγχου⁹³. Κατ' επέκταση η κλειστή θάλασσα του Αιγαίου λαμβανομένου υπόψιν την πληθώρα των νήσων και των βραχονησίδων, την αυξημένη ναυτιλιακή κίνηση, τον ρόλο της ως σταυροδρόμι από Βορρά προς Νότο, από την Ανατολή προς Δύση και αντίστροφα, συνάδει στην επαύξηση των πιθανοτήτων προς την έκβαση ενός ναυτικού ατυχήματος κατά την διέλευση των δεξαμενοπλοίων (Εικόνα 3.12). Επιπρόσθετα, η θαλάσσια ρύπανση από την εκμετάλλευση της υφαλοκρηπίδας και του βυθού της θάλασσας είναι πιθανή, καθώς σε πλατφόρμες εξόρυξης πετρελαίου και φυσικού αερίου υφίσταται ο κίνδυνος του ατυχήματος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η ρύπανση της θαλάσσιας περιοχής του κόλπου του Μεξικού από τη διαρροή πετρελαίου στην εξέδρα Deep Horizon της BP την 20 Απριλίου 2010⁹⁴.

⁹³ ΙΤΟΡΡ (2014), *Oil tanker spill statistics*, σελ.8-11.

⁹⁴ Η ρύπανση στον κόλπο του Μεξικού κάλυψε μια έκταση στον πυθμένα του ωκεανού συνολικά 2900 τετραγωνικών μιλίων, ενώ υπολογίζεται ότι διέρρευσαν περί τα 2000000 γαλιόνια πετρελαίου.

Εικόνα 17 : Η κατανομή των ναυτικών ατυχημάτων στο θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου (Πηγή ; WWF Hellas 2014)

3.5 Η οικονομική δυνατότητα της Ελλάδας να ανταποκριθεί και να αναδειχθεί ως σημαντικός ενεργειακός παίκτης στην ενεργειακή σκακιέρα της ΝΑ Μεσογείου

Η ΝΑ Μεσόγειος αποτελεί συγχρόνως ένα ρίσκο και μια ευκαιρία για την οικονομική ανάπτυξη των χωρών που ελλιμενίζονται στα νερά της⁹⁵, μέσω της ενοποίησης των αγορών και της από κοινού εκμετάλλευσης των ενεργειακών αποθεμάτων της λεκάνης της Λεβαντίνης και του Ηροδότου, εν μέσω όμως μια γεωπολιτικής ανασφάλειας που πηγάζει από την πολιτική και οικονομική αστάθεια ορισμένων χωρών. Στις ανωτέρω χώρες συγκαταλέγεται και η Ελλάδα της οποίας η οικονομική κρίση το 2010 που ακολούθησε την παγκόσμια οικονομική ύφεση το 2007⁹⁶, δεν δημιουργεί τις προϋποθέσεις για να καταστεί η χώρα μας ανταγωνιστική στο ενεργειακό παιχνίδι της περιοχής. Σύμφωνα με τον Σπύρο Ρουκανά «Το ελληνικό χρέος το 2009 αντιστοιχούσε στο 127,9 % του ΑΕΠ της χώρας και το δημοσιονομικό έλλειμμα στο 15,7% του ΑΕΠ πολύ υψηλότερο από την οροφή του 3% που είχε τεθεί για την Ευρωζώνη»^{97,98}, επομένως είναι εύλογος ο ισχυρισμός του Άγγελου Γιαννακόπουλου ότι: «Για να μπορέσει η Ελλάδα και η Κύπρος να άρει τους περιορισμούς της οικονομικής κρίσης και να εκμεταλλευτούν στο έπακρο τον στρατηγικό τους ρόλο στην ΝΑ Μεσόγειο θα χρειαστούν πολλά χρόνια και ορθές ενέργειες»⁹⁹. Η Ελλάδα εισήλθε υπό την αιγίδα του μηχανισμού υποστήριξης τον Μάιο του 2010 κι αναμένεται να εκπληρώσει τις προϋποθέσεις του τρίτου πακέτου οικονομικής υποστήριξης τον Αύγουστο 2018¹⁰⁰, οπότε και θα εξέλθει από το μνημόνιο επιστρέφοντας στην «κανονικότητα» και στους κανόνες του Συμφώνου Ευρωπαϊκής σταθερότητας, υπό την προληπτική εποπτεία.

Αναλύοντας τα μακροοικονομικά στοιχεία της Ελλάδας για το διάστημα 2007-2016 παρατηρούμε :

1. Έναν αρνητικής τάσης δείκτη ΑΕΠ με εξαίρεση το 2014 (Γράφημα 3.7).
2. Τον σημαντικότερο κίνδυνο για την Ελλάδα να αποτελεί το μη βιώσιμο χρέος της, το οποίο σήμερα έχει φτάσει στο 180 % του ΑΕΠ με το 144 % να είναι δάνεια¹⁰¹.

⁹⁵ Οι χώρες που αναφερόμαστε είναι η Ελλάδα, η Τουρκία, η Αίγυπτος, το Ισραήλ, η Συρία, ο Λίβανος και η Ιορδανία.

⁹⁶ Τα αίτια της σημερινής κρίσης πηγάζουν από την κατάρρευση του διεθνούς χρηματοπιστωτικού ιδρύματος το 2007, η οποία ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του ιδίου έτους με την περίπτωση της Lehman Brothers. Ήδη από το καλοκαίρι του 2007, οι κεντρικές τράπεζες προέβησαν σε ενίσχυση της ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος.

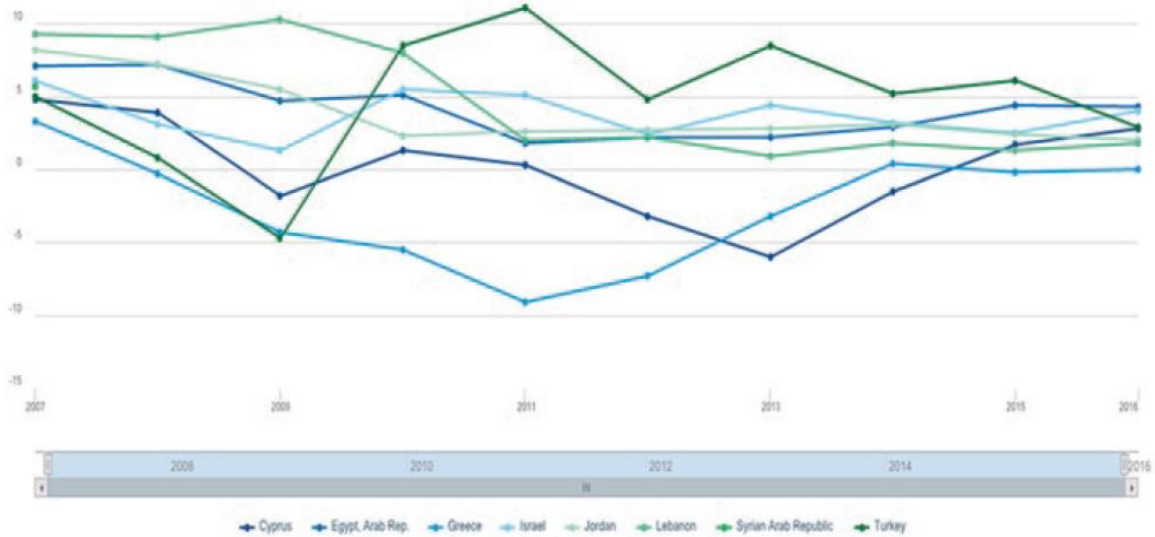
⁹⁷ Roukanas, G. G. (Φεβ 2018). The political economy of the Eastern Mediterranean. In A. T. Spyridon N. Litsas, *The new eastern Mediterranean / Theory, politics and states in a volatile era* (σελ.. 64), Springer.

⁹⁸ Eurostat. (2018, Άγουστος). *General Government deficit / surplus*.

⁹⁹ Giannakopoulos, A. (Feb 2016). *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict*. Tel Aviv: The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies Tel Aviv University.

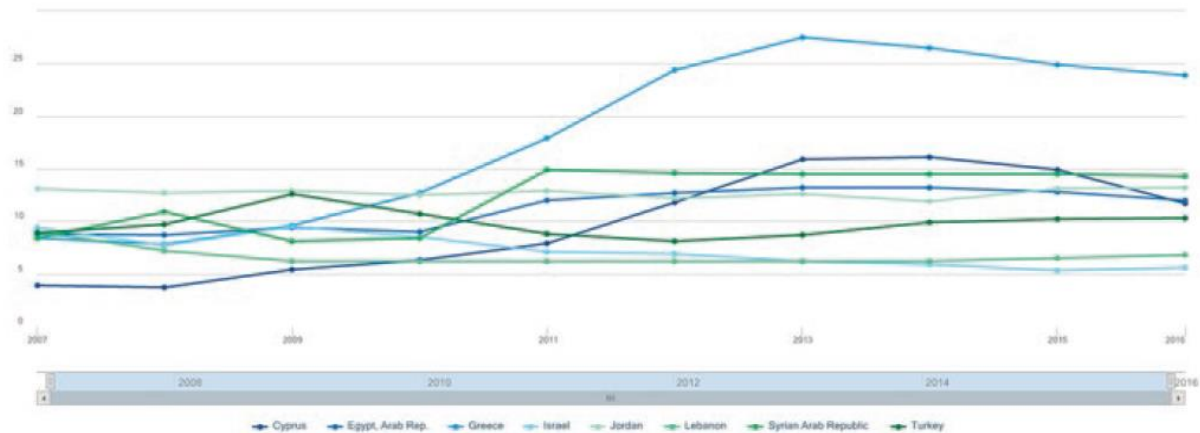
¹⁰⁰ Roukanas, S. A. (2018), The political economy of Greece Crisis. Στο S. R. Sklias, *The Greek Political Economy 2010-2015* (σελ. 430-440). Αθήνα: Delft : Eburon.

¹⁰¹ Eurostat. (2018, Άγουστος).

Γράφημα 8 : Ο δείκτης ΑΕΠ των χωρών της ΝΑ Μεσογείου συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας (Πηγή : World Development Indicators / World Bank 2017)

3. Τον δείκτη ανεργίας περί τα 28 % (Γράφημα 3.8) οποίος σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες να είναι ο υψηλότερος της περιοχής.

Γράφημα 9 : Ο δείκτης ανεργίας της Ελλάδας σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της ΝΑ Μεσογείου (Πηγή : World Development Indicators / World Bank 2017)

4. Η εμπορική συνεργασία της Ελλάδας με τις χώρες της ΝΑ Μεσογείου στο επίπεδο των εισαγωγών να είναι μηδενική, ενώ στις εξαγωγές η Κύπρος και η Τουρκία να βρίσκονται στην 3^η και 4^η θέση όσον αφορά τις εμπορικές εισαγωγές (Πίνακας 3.2).

Πίνακας 3 : Οι εμπορικές συναλλαγές των κρατών της ΝΑ Μεσογείου [Πηγή : Galanos και Roukanas, (2018)]

Countries	Top-10 export markets for goods	Countries	Exports (million USD)	Top-10 import markets	Countries	Imports (million USD)	Times of Top-10 TRADE PARTNER with Eastern Mediterranean countries ^a
Cyprus	1	Greece	240.0	1	Greece	1.4 bn	1
	5	Israel	114.8	7	Israel	258.1	
	7	Egypt	50.2	–	–	–	
Egypt	4	Turkey	1.4 bn	5	Turkey	2.5 bn	2
Greece	3	Cyprus	1.7 bn	–	–	–	3
	4	Turkey	1.5 bn	–	–	–	
Israel	–	–	–	10	Turkey	2.6 bn	2
Jordan	8	Lebanon	184.9	7	Turkey	664.8	1
Lebanon	4	Syria	198.9	5	Greece	1.1 bn	1
	6	Jordan	99.6	6	Egypt	773.6	
	10	Turkey	71.5	9	Turkey	664.7	
Syria	–	–	–	–	–	–	1
Turkey	–	–	–	–	–	–	7

5. Η εισαγωγή ξένου κεφαλαίου στο πλαίσιο ανάπτυξης επενδύσεων στο εσωτερικό της χώρας οριοθετείται στην 6^η θέση (Πίνακας 3.3), επιδεικνύοντας μεν θετική πρόοδο, αλλά χαμηλή (1,5 % του ΑΕΠ για το 2016) ελκυστικότητα για τους ξένους επενδυτές.

Πίνακας 4 : Σύγκριση ξένου επενδυτικού κεφαλαίου στα κράτη της ΝΑ Μεσογείου [Πηγή : Galanos και Roukanas, (2018)]

Country	Years										FDI net inflows as % of GDP for 2016 ^a	Position ^a
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
Cyprus	2.2	2.3	2.8	13.5	-11.9	49.6	-6.0	-754 (m)	8.0	4.9	24.7	1
Egypt	11.5	9.4	6.7	6.3	-482 (m)	2.7	4.1	4.7	6.8	8.1	2.4	5
Greece	1.9	5.7	2.7	533 (m)	1.0	1.6	2.9	2.6	1.1	3.0	1.5	6
Israel	8.7	10.8	4.4	5.5	8.7	8.4	12.4	6.7	11.5	12.3	3.8	3
Jordan	2.6	2.8	2.4	1.6	1.4	1.5	1.8	2.0	1.2	1.5	3.8	3
Lebanon	3.3	4.3	4.8	4.2	3.4	3.1	2.7	2.9	2.3	2.6	5.4	2
Syria	1.2	1.4	2.5	1.4	–	–	–	–	–	–	–	8
Turkey	22.0	19.8	8.5	9.0	16.1	13.2	12.8	12.8	17.5	12.3	1.4	7

Εν κατακλείδι, και με δεδομένο ότι η Ελλάδα δεν αποτελεί παραγωγό ενέργειας, αλλά καταναλωτή επιδιώκοντας να καταστεί ενεργειακός κόμβος διαμετακόμισης των ενεργειακών αποθεμάτων της ΝΑ Μεσογείου για την ΕΕ, απαιτεί σταθερή οικονομία και υψηλή ανταγωνιστικότητα

προκειμένου να ανταπεξέλθει της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, προσελκύοντας το διεθνές επενδυτικό ενδιαφέρον. Προς το παρόν τα μακροοικονομικά στοιχεία της Ελλάδας δεν επιδεικνύουν την ανάλογη ανταγωνιστικότητα καθώς το ελληνικό χρέος δεν έχει καταστεί ακόμα βιώσιμο, η ελληνική οικονομία τόσο από μόνη της, όσο και σε συνεργασία με τις υπόλοιπες οικονομίες των χωρών της ΝΑ Μεσογείου δεν έχει τα εχέγγυα για να προσελκύσουν επενδυτικό κεφάλαιο¹⁰². Οι διεθνείς αγορές έχουν γίνει πιο ανταγωνιστικές ιδιαίτερα στον ενεργειακό τομέα, καθώς απαιτείται πρόσφορο έδαφος για την επένδυση των κεφαλαίων τους¹⁰³, καθώς το 2017 οι παγκόσμιες επενδύσεις σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο μειώθηκαν ελαφρά κατά 2%¹⁰⁴ αντανακλώντας την συνεχιζόμενη ηλεκτροδότηση της παγκόσμιας οικονομίας, γεγονός που υποστηρίχθηκε και από την ανάπτυξη των ΑΠΕ και των δικτύων¹⁰⁵.

3.6 Διακρατικές σχέσεις κι εντάσεις στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου με αρνητικό αντίκτυπο στην Ελλάδα

Η λεκάνη της ΝΑ Μεσογείου έχει μετατραπεί σε κόμβο όπου διασταυρώνονται τα διεθνή συμφέροντα (Εικόνα 3.13), τόσο των μεγάλων δυνάμεων (Γαλλία, ΗΠΑ, Ρωσία, Γερμανία, Ιταλία), όσο και των χωρών που ελλιμενίζονται σε αυτήν (Ελλάδα, Κύπρος, Ισραήλ, Αίγυπτος, Συρία, Ισραήλ, Λίβανος). Η ΕΕ στο πλαίσιο επαύξησης της ενεργειακής της ασφάλειας επιδιώκει την διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας για να απεξαρτητοποιηθεί από το ρωσικό φυσικό αέριο. Επομένως η περιοχή της ΝΑ Μεσογείου αποτελεί την ενεργειακή ευκαιρία για την Ευρώπη όπου δύναται να συμμετάσχει ως οικονομικός υποστηρικτής των ενεργειακών project, μέσω των μελών της, την Ελλάδα και την Κύπρο¹⁰⁶. Η μόνη προϋπόθεση για την ΕΕ είναι η συμμετοχή της να ωφεληθεί μακροπρόθεσμα πολιτικά και οικονομικά¹⁰⁷.

¹⁰² Roukanas, G. G. (Φεβ 2018). The political economy of the Eastern Mediterranean. In A. T. Spyridon N. Litsas, The new eastern Mediterranean / Theory, politics and states in a volatile era (σελ. 77), Springer.

¹⁰³ Ratner, M. (2016). *Natural Gas Discoveries in the Eastern Med.* DC USA: Congressional Research Service.

¹⁰⁴ Ποσοστό που αντιπροσωπεύει το 1,9 % του παγκόσμιου ΑΕΠ

¹⁰⁵ Tagliapietra, S. (2013). *Towards a New Eastern Mediterranean Energy Corridor? Natural Gas Developments between Market Opportunities and Geopolitical Risks.*σελ. 48-49 ι: Paris: Sciences Po.

¹⁰⁶ Γρηγοριάδης, Ι. Ν. (2014). *Energy Discoveries in the Eastern conflict or cooperation?* The Middle East Policy Council σελ. 7.

¹⁰⁷ Βλ. υποσημείωση 106 σελ. 25

Εικόνα 18 : Σχηματική απεικόνιση των γεωπολιτικών παικτών στην ΝΑ Μεσόγειο [Πηγή : Tagliapietra (2013)]

Η Συρία ως χώρα νοείται μόνο γεωγραφικά λόγω του μακράν εμφυλίου πολέμου στο εσωτερικό της και την εμφάνιση των ισλαμικών εξτρεμιστικών οργανώσεων. Από την άλλη η Αίγυπτος μετά την Αραβική άνοιξη το 2011 και την άνοδο στην ηγεσία της χώρας του Muhammed Morsi, η πολιτική τακτική ήταν ουδέτερη ως προς τις Ελληνο-Τουρκικές διενέξεις, ενώ παράλληλα δεν λάμβανε μέρος στις συζητήσεις με την Ελλάδα χωρίς τη συμμετοχή της Τουρκίας. Μετά την εποχή του Morsi, το 2013 η στάση της Αιγύπτου άλλαξε, καθώς αποστασιοποιήθηκε από την την Τουρκία λόγω της βίαιας κριτικής του προέδρου της Ερντογάν¹⁰⁸ επί του Αιγυπτιακού πραξικοπήματος. Προς όφελος όμως της Αιγύπτου το κοίτασμα Zohr (βλ. συνημμένο παράρτημα), μετέβαλλε το ενεργειακό προφίλ της Αιγύπτου, καθιστώντας την, τον πιο δυνατό ενεργειακό παίκτη την περιοχή.

Η ΕΕ στην προσπάθεια της για διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας, δεν είναι μόνη της στην Ευρωπαϊκή ενεργειακή σκακιέρα, καθώς συμμετέχουν και οι ΗΠΑ. Η συμμετοχή των ΗΠΑ ενισχύθηκε λόγω της διατάραξης των σχέσεων Τουρκίας – Ισραήλ, η οποία σε συνδυασμό με την Αραβική Άνοιξη περιόρισε την ισχύ της αμερικανικής πολιτικής στην ευρύτερη περιοχή, καθώς απώτερος σκοπός τους είναι η προσέγγιση στα ενεργειακά κοιτάσματα της Κύπρου και του Ισραήλ κατά όμοιο τρόπο με την Ρωσία, προκειμένου μειωθεί η επιρροή της δεύτερης και να ενισχυθεί η Ευρωπαϊκή επιδίωξη για απεξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο¹⁰⁹¹¹⁰. Επιπρόσθετα το Ισραήλ και η Τουρκία αποτελούν δύο (2) βασικούς συμμάχους των ΗΠΑ, ιδιαίτερα η Τουρκία ως μέλος του ΝΑΤΟ, πλην όμως από το 2016 οι σχέσεις των δύο χωρών έχουν πολλές φορές διαταραχθεί κυρίως λόγω της σφοδρής ρητορικής του Ερντογάν, με την άρνηση έκδοσης στην Τουρκία του Fethullah Gullen ως υπαίτιο του πραξικοπήματος στην Τουρκία, αλλά και με την στάση της

¹⁰⁸ Βλ. υποσημείωση 106 σελ. 7.

¹⁰⁹ Η επίσημη επίσκεψη του αντιπροέδρου της αμερικάνικης κυβέρνησης Joseph Robinette Biden στην Κύπρο στο πλαίσιο συζητήσεων επί του Κυπριακού με τον Κύπριο πρόεδρο Νίκο Αναστασιάδη, συνάδει προς τη κατεύθυνση αυτή.

¹¹⁰ Kambas, M. (2014, Μαιος 22). Reuters: <https://www.businessinsider.com/r-biden-says-possible-to-end-cyprus-division-2014-22> "Biden Says Possible to End Cyprus Division,".

απέναντι στους Κούρδους του Β. Ιράκ επιθυμώντας την ίδρυση ενός ανεξάρτητου Κουρδικού κράτους¹¹¹. Πέραν των ανωτέρω μετά τη αποχώρηση των ΗΠΑ από το Αφγανιστάν και το Ιράκ και την εκλογή του Trump, η εθνική στρατηγική των ΗΠΑ έχει αλλάξει από επιθετική σε ήπια μορφή αντίδρασης, λόγω της αμερικανικής κοινής γνώμης για την εμπλοκή των ΗΠΑ στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας και την οικονομική κρίση που επέφερε στην αμερικανική οικονομία¹¹², δημιουργώντας ένα κενό στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου το οποίο έρχεται να αναπληρώσει η Ρωσία, πιθανώς η Τουρκία και η Ευρώπη μέσω της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Ιταλίας¹¹³.

Από την άλλη η Ρωσία φαίνεται να υποστηρίζει τη διαφαινόμενη συνεργασία Ελλάδας – Ισραήλ – Κύπρου, όσον αφορά την εκμετάλλευση και διαμετακόμιση του φυσικού αερίου. Απώτερος σκοπός της Ρωσίας είναι να εξασφαλίσει σημαίνοντα ρόλο για τις εταιρείες της επί της πώλησης και της διαμετακόμισης του φυσικού αερίου της ΝΑ Μεσογείου προς τις διεθνείς αγορές¹¹⁴. Συγκεκριμένα η Gazprom έχει συνάψει ήδη συμφωνίες με το Ισραήλ, όσον αφορά την αγορά ποσοτήτων LNG από την μελλοντική παραγωγή του Leviathan, ενώ συμμετέχει και στον ελληνικό χώρο μέσω της ΔΕΠΑ για τη διαμετακόμιση του ισραηλινού και κυπριακού φυσικού αερίου στην Ελλάδα και εν συνέχεια στην ΕΕ¹¹⁵. Πέραν των ανωτέρω η δυναμική της Ρωσίας στην υπό μελέτη περιοχή ενισχύεται και με τους κάτωθι παράγοντες¹¹⁶:

1. Με την αναβάθμιση της παρουσίας του ρωσικού ναυτικού στο Ταρτούς της Συρίας, καθώς η χώρα είναι υπό ρώσικη επιρροή.
2. Με την διεύρυνση των Ρώσο- Αιγυπτιακών σχέσεων μέσω της διπλωματίας των εξοπλισμών (συμφωνία για ρώσικα Α/Φ και Ε/Π συνολικά 3,5 δις δολάρια.
3. Μέσω της συνεργασίας με την Τουρκία σε στρατιωτικό επίπεδο (εξοπλισμός S-400).
4. Με την συνεργασία με το Ιράν χρησιμοποιώντας τους Χούτι για να στοχοποιήσει την Σ. Αραβία, παρεισφρέοντας στο πολιτικό υποσύστημα του κόλπου.
5. Με την δημιουργία μιας διευρυμένης θετικής επιρροής στους χριστιανικούς πληθυσμούς στην ΝΑ Ευρώπη και την ΝΑ Μεσόγειο, ιδιαίτερα με την Ελλάδα και την Κύπρο αναπτύσσοντας ένα ευόιο κλίμα από τους πολίτες για την Ρωσία.

¹¹¹ Litsas, S. N. (Φεβ 2018). The Russian foreign policy in Eastern Mediterranean : A sui-generis revisionism. In A. T. Spyridon N. Litsas, *The new eastern Mediterranean / Theory, politics and states in a volatile era*. (σελ. 181-182).

¹¹² Βλ. υποσημείωση 111 σελ 180.

¹¹³ Κωνσταντάρας, Ν. (2018, Ιανουάριος 9). *e kathimerini*. The eastern med in a state of flux: <http://www.ekathimerini.com/224712/opinion/ekathimerini/comment/the-eastern-med-in-a-state-of-flux>.

¹¹⁴ Socor, V. (2012, Μαιος 8). *Russia Backs Greece-Cyprus-Israel Triangle Against Turkey on Offshore Gas*. Eurasia Daily Monitor: <https://jamestown.org/program/russia-backs-greece-cyprus-israel-triangle-against-turkey-on-offshore-gas/>.

¹¹⁵ Βλ. υποσημείωση 114.

¹¹⁶ Λίτσας, Σ. Ν. (2017, Δεκεμβριος 18). *Η Διεθνής Πολιτική δεν αποδέχεται το Κενό: Η Ρωσία σε Ανατολική Μεσόγειο και Μέση Ανατολή*. <http://www.kathimerini.gr/939727/article/k-blogs/security-bulletin/h-die8nhs-politikh-den-apodexetai-to-keno-h-rwsia-se-anatolikh-mesogeio-kai-mesh-anatolh>

Η μέχρι στιγμής συνεργασία Κύπρου - Ισραήλ – Ελλάδα αναφορικά με την εκμετάλλευση και την διαμετακόμιση των Υ/Α, αποτελεί μια παρούσα πραγματικότητα, η οποία μελλοντικά ενδέχεται να μην υφίστανται. Δεν αποκλείεται να βελτιωθούν οι σχέσεις Τουρκίας – Ισραήλ το οποίο θα είναι αποτέλεσμα των πολιτικών ζυμώσεων σε Συρία και Αίγυπτο, με συνέπεια η Ελλάδα και η Κύπρος να τεθούν εκτός ενεργειακής σκακιέρας μη δυνάμενες να αναπτυχθούν ενεργειακά λόγω απώλειας των κατάλληλων διακρατικών συνεργασιών. Στην δύσκολη οικονομική κατάσταση που βρίσκεται η χώρα μας κάθε βήμα πρέπει να εκτιμώντας το ρίσκο στα εθνικά της συμφέροντα, χτίζοντας με αργά και σταθερά βήματα μια στρατηγική, που να υποστηρίζεται από διακρατικές συμφωνίες, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο τις επενδυτικές προϋποθέσεις για το μέλλον. Κατά συνέπεια θα πρέπει να διαφανεί ο καίριος ρόλος της Ελλάδας στην κατάληξη των Υ/Α της ΝΑ Μεσογείου στην Ευρωπαϊκή αγορά προσφέροντας στην ενεργειακή ασφάλεια των Ευρωπαϊκών χωρών.

4 Διαχείριση Κινδύνων

4.1 Εισαγωγή

Για την ανάπτυξη του παρόντος κεφαλαίου θα γίνει αναφορά στα πρότυπα διαχείρισης κινδύνων κατά FERMA, όπως αυτά περιγράφονται στην αντίστοιχη θεωρία διαχείρισης κρίσεων. Οι κίνδυνοι που εντοπίστηκαν στο κεφάλαιο 3 και περιγράφησαν λεπτομερώς σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν από την βιβλιογραφία και το διαδίκτυο θα εκτιμηθούν ως προς τη σημαντικότητα τους με βάση τα χαρακτηριστικά των κινδύνων, τη πιθανότητα εκδήλωσης και τον αντίκτυπο.

4.2 Καταγραφή κινδύνων

Οι κίνδυνοι λόγω γεωπολιτικής θέσης της Ελλάδας παρουσιάζονται στον Πίνακα 5.

Πίνακα 5 : Καταγραφή κινδύνων

A/A	ΚΩΔΙΚΟΣ	ΚΙΝΔΥΝΟΣ
1	A	Η Ελλάδα να μην καταστεί ενεργειακός κόμβος μεταφοράς του φυσικού αερίου της ΝΑ Μεσογείου προς την ΕΕ μέσω του EAST MED
2	B	Η δημιουργία συγκρουσιακών καταστάσεων από πλευράς Τουρκίας υπό τη μορφή θαλάσσιων επεισοδίων ή με άλλη μορφή προκλήσεων
3	Γ	Επαύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος προς τη Ελλάδα, κυρίως μέσω Τουρκίας στο πλαίσιο δημιουργίας θυλάκων τρομοκρατίας
4	Δ	Επιβάρυνση του οικοσυστήματος από τον εντοπισμό Υ/Α
5	E	Η οικονομική δυνατότητα της Ελλάδας να ανταποκριθεί και να αναδειχθεί ως σημαντικός ενεργειακός παίκτης στην ενεργειακή σκακιέρα της ΝΑ Μεσογείου
6	ΣΤ	Διακρατικές σχέσεις και εντάσεις στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου με αρνητικό αντίκτυπο στην Ελλάδα

4.4 Περιγραφή κινδύνων

Η περιγραφή των κινδύνων λόγω γεωπολιτικής θέσης της Ελλάδας σύμφωνα με το Κεφάλαιο 3

4.5 Χαρακτηριστικά κινδύνων

Τα χαρακτηριστικά που επιλέχθηκαν για τον προσδιορισμό της σημαντικότητας των παραπάνω κινδύνων είναι η **Πιθανότητα** εκδήλωσης και ο αναμενόμενος **Αντίκτυπος** (Πίνακας 6 και 7).

Πίνακας 6 : Πιθανότητα εκδήλωσης

ΚΛΙΜΑΚΑ	ΤΙΤΛΟΣ
4	Μέγιστη
3	Υψηλή
2	Μέτρια
1	Χαμηλή

Πίνακας 7 : Αντίκτυπος κινδύνου

ΚΛΙΜΑΚΑ	ΤΙΤΛΟΣ
4	Ακραίος
3	Μεγάλος
2	Μέτριος
1	Ελάχιστος

4.4 Σημαντικότητα κινδύνων

Λαμβάνοντας υπόψιν την έρευνα της Allianz¹¹⁷ (Πίνακας 8 και 9) σχετικά με τους κυριότερους κινδύνους που αφορούν την Ελλάδα, τα στοιχεία του WEF για το 2018¹¹⁸ (Εικόνα 18) και

¹¹⁷ (2018, 1 18). Ανάκτηση από www.allianz.com.gr: <https://www.allianz.com.gr/etairia/ta-nea-mas/erebnes/allianz-risk-barometer-2018>

χρησιμοποιώντας τα στοιχεία των Πινάκων 6 και 7 εξάγεται ο Πίνακας 10 όσον αφορά τη σημαντικότητα των κινδύνων.

Πίνακας 8 : Σημαντικότεροι κίνδυνοι για την Ευρώπη για το έτος 2018 [Πηγή: Allianz Risk Barometer (2018)]

¹¹⁸ World Economic Forum - The Global Risks report 2018. (2018, IAN). WORLD ECONOMIC FORUM:
<https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2018>

Rank		Percent	2017 rank	Trend
1	Business interruption (incl. supply chain disruption)	42%	1 (37%)	⊖
2	Cyber incidents (e.g. cyber crime, IT failure, data breaches)	40%	3 (30%)	⬇
3	Natural catastrophes (e.g. storm, flood, earthquake)	30%	4 (24%)	⬇
4	Market developments (e.g. volatility, intensified competition / new entrants, M&A, market stagnation, market fluctuation)	22%	2 (31%)	⬇
5	Changes in legislation and regulation (e.g. government change, economic sanctions, protectionism, Brexit, Euro-zone disintegration)	21%	5 (24%)	⊖
6	Fire, explosion	20%	7 (16%)	⬇
7	New technologies (e.g. impact of increasing interconnectivity, nanotechnology, artificial intelligence, 3D printing, drones)	15%	10 (12%)	⬇
8	Loss of reputation or brand value	13%	9 (13%)	⬇
9	Political risks and violence (e.g. war, terrorism, civil commotion)	11%	8 (14%)	⬇
10	Climate change/increasing volatility of weather	10%	14 (6%)	⬇
11	Macroeconomic developments (e.g. austerity programs, commodity price increase, deflation, inflation)	9%	6 (22%)	⬇
12	Theft, fraud, corruption	9%	11 (9%)	⬇
13	Quality deficiencies, serial defects, product recall	8%	13 (8%)	⊖
14	Environmental risks (e.g. pollution)	6%	17 (5%)	⬇
15	Talent shortage	6%	15 (6%)	⊖
16	Power blackouts	3%	18 (2%)	⬇
17	Health issues (e.g. pandemic outbreak)	2%	19 (1%)	⬇
	Other	3%	-	-

Πίνακας 9 : Σημαντικότεροι κίνδυνοι για την Ελλάδα για το έτος 2018 [Πηγή: Allianz Risk Barometer (2018)]

TOP 10 RISKS IN GREECE

Source: Allianz Global Corporate & Specialty.

Figures represent how often a risk was selected as a percentage of all responses for that country.

Respondents: 16

Responses: 23

More than one risk and industry could be selected. Figures don't add up to 100% as up to three risks could be selected.

Rank	Percent	2017 rank	Trend
1	48%	4 (24%)	⬇️
2	44%	4 (24%)	⬇️
3	39%	1 (41%)	⬆️
4	30%	1 (41%)	⬆️
4	30%	3 (34%)	⬆️
6	22%	7 (14%)	⬇️
7	9%	7 (14%)	⬆️
7	9%	-	⬇️
7	9%	-	⬇️
10	4%	-	⬇️

Εικόνα 19 : Ο διαδραστικός χάρτης κινδύνων για το έτος 2018 σύμφωνα με την πιθανότητα εκδήλωσης και τον αναμενόμενο αντίκτυπο (Πηγή: WEF 2018)

Πίνακας 10 : Σημαντικότητα κινδύνων

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΚΙΝΔΥΝΟΣ	ΠΙΘΑΝ/ΤΑ	ΑΝΤ/ΠΟΣ	ΣΗΜ/ΤΑ
A	Η Ελλάδα να μην καταστεί ενεργειακός κόμβος μεταφοράς του φυσικού αερίου της ΝΑ Μεσογείου προς την ΕΕ μέσω του EAST MED	3	4	12
B	Η δημιουργία συγκρουσιακών καταστάσεων από πλευράς Τουρκίας υπό τη μορφή θαλάσσιων επεισοδίων ή με άλλη μορφή προκλήσεων	4	4	16
Γ	Επαύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος προς τη Ελλάδα, κυρίως μέσω Τουρκίας στο πλαίσιο δημιουργίας θυλάκων τρομοκρατίας	3	4	12
Δ	Επιβάρυνση του οικοσυστήματος από τον εντοπισμό Υ/Α	4	4	16
Ε	Η οικονομική δυνατότητα της Ελλάδας να ανταποκριθεί και να αναδειχθεί ως σημαντικός ενεργειακός παίκτης στην ενεργειακή σκακιέρα της ΝΑ Μεσογείου	3	3	9
ΣΤ	Διακρατικές σχέσεις κι εντάσεις στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου με αρνητικό αντίκτυπο στην Ελλάδα	3	3	9

4.4 Μήτρα κινδύνων

Από τα στοιχεία του πίνακα 10 εξάγεται η μήτρα κινδύνων σύμφωνα με τον Πίνακα 11.

Πίνακας 11 : Μήτρα κινδύνων

ΑΝΤΙΚΤΥΠΙΟΣ	ΑΚΡΑΙΟΣ			Α, Γ	Β, Δ
	ΜΕΓΑΛΟΣ			Ε, ΣΤ	
	ΜΕΤΡΙΟΣ				
	ΕΛΑΧΙΣΤΟΣ				
		ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΤΡΙΑ	ΜΕΓΑΛΗ	ΜΕΓΙΣΤΗ
		ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ			

5 Συμπεράσματα

Τα ενεργειακά αποθέματα φυσικού αερίου που έχουν ανακαλυφθεί στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, προσδίδουν την πεποίθηση για τον περαιτέρω εντοπισμό κοιτασμάτων στην λεκάνη της Λεβαντίνης και του Ηροδότου. Με δεδομένο το ανωτέρω και λαμβανομένου υπόψη τις πρόσφατες εξεγέρσεις και εμφύλιες συρράξεις στα πολιτικά καθεστώτα της Μέσης Ανατολής και της Β. Αφρικής, την αναβίωση του ISIS, θεωρείται τετελεσμένη η δημιουργία συγκρουσιακών καταστάσεων αυξομειούμενης έντασης σε βάθος χρόνου. Η σημασία της γεωπολιτικής θέσης της Ελλάδας, προσθέτει στην διαπραγματευτική ισχύ της, η οποία στοχεύει να την καταστήσει ενεργειακό κόμβο για τις διεθνείς αγορές της ΕΕ και της Δύσης. Έχοντας κατά νου το πόσο εξαρτημένη είναι η Ευρώπη από το φυσικό αέριο Ρωσίας, καθίσταται εύλογο ότι η προσπάθεια της για διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας θα δημιουργήσει ένταση ανάμεσα στις χώρες του Ισραήλ, της Αιγύπτου, της Κύπρου κι ιδιαίτερα μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας. Η Τουρκία ως ισχυρός περιφερειακός δρώντας δύσκολα θα μετακινηθεί από την θέση της, ώστε να ευνοηθούν στο κατ'ελάχιστο τα συμφέροντα ορισμένων κρατών, συγκεκριμένα της Κύπρου και της Ελλάδας. Η διαχρονική αμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας, αλλά και της Κυπριακής ΑΟΖ συνάδουν προς τη ανωτέρω κατεύθυνση κι ακόμα περισσότερο έχοντας κατά νου τη πιθανότητα ύπαρξης ενεργειακών κοιτασμάτων στη περιοχή τομής της Κυπριακής, Αιγυπτιακής και Ελληνικής ΑΟΖ ΝΑ της Κρήτης. Επομένως η κρίση στις Ελληνο-Τουρκικές σχέσεις δύναται να διευρυνθεί υπό την μορφή προκλήσεων κι επεισοδίων από την γείτονα χώρα, προκειμένου επιτύχει τους ενεργειακούς της στόχους στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου. Επιπρόσθετα η πολιτική κατάσταση στην ΝΑ Μεσόγειο και η διαφαινόμενη συμπεριφορά της Άγκυρας δεν φαίνεται να δημιουργεί τα θεμέλια για μία κοινή ουσιαστική συνεκμετάλλευση των υφιστάμενων ενεργειακών αποθεμάτων. Για να επιτευχθεί μία συμφωνία συνεκμετάλλευσης, θα πρέπει τα κράτη να προσαρμοστούν στις πολιτικές καταστάσεις υπό το πρίσμα αποτελεσματικής λειτουργίας και διαφύλαξης των νόμιμων δικαιωμάτων σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο των συμμετεχόντων κρατών.

Η ενεργειακή τρομοκρατία παραμένει μία κρίσιμη παράμετρος στον ενεργειακό χάρτη της ΝΑ Μεσογείου, καθώς αποτελεί ένα μετεξελισσόμενο κοινωνικό φαινόμενο με την πάροδο του χρόνου, το οποίο σήμερα χαρακτηρίζεται από θρησκευτικά κίνητρα κι έχει λάβει την μορφή της ασύμμετρης ή/και υβριδικής απειλής. Ως εκ τούτου, σημαντικές ενεργειακές υποδομές δύναται να αποτελέσουν κύριο στόχο τρομοκρατικής επίθεσης, γεγονός που απαιτεί στρατιωτική και οικονομική ισχύ από τις χώρες στο πλαίσιο εκπόνησης σχεδίων διαχείρισης κρίσεων και προστασίας των υποδομών τους. Η επαύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ελλάδα λόγω της έκρυθμης κατάστασης στην Μέση Ανατολή, σε συνδυασμό με την επάνοδο και διεύρυνση του Ισλαμικού κινήματος θέτει τις βάσεις για τη δημιουργία θυλάκων τρομοκρατίας στον Ελλαδικό χώρο, με αποτέλεσμα την διατάραξη της ενεργειακής ασφάλειας της περιοχής. Η αυξημένη πιθανότητα περιβαλλοντικής επιβάρυνσης της ΝΑ Μεσογείου από τις δραστηριότητες εντοπισμού και μετέπειτα εκμετάλλευσης των μελλοντικών κοιτασμάτων κι έχοντας ως δεδομένο

ότι οι περισσότερες χώρες δεν τηρούν την εγχώρια νομοθεσία στο πλαίσιο περιβαλλοντικής προστασίας των θαλάσσιων περιοχών ευθύνης τους, θεωρείται κίνδυνος με σημαντικό οικονομικό αντίκτυπο, ιδιαίτερα σε χώρες, όπως η Ελλάδα, της οποίας η οικονομία στηρίζεται στον τουρισμό.

Η επιλογή της Ελλάδας ως βασικού διαμετακομιστικού κόμβου του φυσικού αερίου της ΝΑ Μεσογείου προς την ΕΕ μέσω του υποθαλάσσιου αγωγού EAST MED, εγγυάται μεν την ασφάλεια και βιωσιμότητα αυτού, αποτελεί δε τεχνολογικό εγχείρημα υψηλού βαθμού δυσκολίας κι επικινδυνότητας, το οποίο προϋποθέτει :

1. Την κοινή συνεργασία των χωρών της περιοχής (Ελλάδα, Αίγυπτο, Ισραήλ, Κύπρο).
2. Την ύπαρξη κατάλληλων ποσοτήτων αποθεμάτων φυσικού αερίου, ώστε το προσδοκώμενο όφελος από την εκμετάλλευση του αγωγού να υπερκαλύπτει το κόστος λειτουργίας και συντήρησης αυτού, καθιστώντας τον μελλοντικά βιώσιμο.
3. Την παραίτηση της Γείτονος χώρας από τις ενεργειακές φιλοδοξίες της, μέσω της δημιουργίας μιας ισχυρής συνισταμένης αμοιβαίου κοινού οφέλους από τα ανωτέρω κράτη.

Το θέμα της ενεργειακής ασφάλειας αποτελεί μείζον θέμα συζήτησης κατά τις συνεργασίες των χωρών στο πλαίσιο εκμετάλλευσης των υφιστάμενων ενεργειακών κοιτασμάτων, είτε είναι προμηθευτές, είτε καταναλωτές, είτε διαμετακομιστές ενέργειας σε περιφερειακούς δρώντες. Το γεωπολιτικό ενδιαφέρον κάθε χώρας μετατοπίζεται αναλόγως της ανακάλυψης νέων ενεργειακών αποθεμάτων με αποτέλεσμα κάθε κράτος να διαμορφώνει τον γεωπολιτικό του ρόλο στην παγκόσμια σκηνή, καθώς η ενέργεια του προσδίδει οικονομική ευρωστία, ανεξαρτησία και ισχύ για την προάσπιση των κυριαρχικών του δικαιωμάτων. Καταλυτικός παράγων στη διαμόρφωση του ανωτέρου γεωπολιτικού ρόλου είναι οι διακρατικές σχέσεις στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, οι οποίες λόγω της μεταβαλλόμενης πολιτικής κατάστασης, της εξυπηρέτησης των συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων (ΗΠΑ, Ρωσία, Κίνα, Γερμανία, Γαλλία), μέσω των πετρελαϊκών εταιριών τους, δημιουργεί εύλογα μια εξίσωση της οποίας η επίλυση στο πλαίσιο σύναψης οποιασδήποτε συνεργασίας θα αποτελέσει έναν άθλο.

Η ενέργεια και η ενεργειακή πολιτική της Ελλάδας πρέπει να κατέχουν κεντρική θέση στην ανησυχία της εκάστοτε κυβέρνησης. Η ύπαρξη ενεργειακών κοιτασμάτων στην λεκάνη της Λεβαντίνης και Ηροδότου όπως αναλύθηκε στα προγενέστερα κεφάλαια και στο συνημμένο παράρτημα, προϋποθέτει την εφαρμογή κατάλληλης πολιτικής και δράσεων προκειμένου η χώρα να ανταπεξέλθει στις προκλήσεις που ενδεχομένως παρουσιαστούν. Άμεση προτεραιότητα λαμβανομένου υπόψη την γεωπολιτική της θέση είναι :

1. Να ευημερήσει οικονομικά, διατηρώντας συγχρόνως την στρατιωτική της ισχύ καθώς οι εξελίξεις στην ΝΑ Μεσόγειο προμηνύονται ραγδαίες.
2. Να ενισχύσει την υφιστάμενη συνεργασία με την Κύπρο, συνεισφέροντας στρατιωτικά και οικονομικά σε αυτήν.

3. Να καλλιεργήσει περαιτέρω τις πολιτικό-στρατιωτικές σχέσεις με το Ισραήλ και την Αίγυπτο.

4. Να δημιουργήσει ένα εθνικό ενεργειακό σχέδιο που θα ακολουθήσει με σταθερά βήματα το προσεχές μέλλον, τηρώντας τις ανάλογες επιφυλάξεις στις διακρατικές της σχέσεις και προβλέποντας τις εξελίξεις, αναπροσαρμόζοντας τις ενέργειές της.

Εν κατακλείδι η Ελλάδα εκμεταλλευόμενη την γεωπολιτική της θέση πρέπει να δραστηριοποιηθεί άμεσα, επιδεικνύοντας δυναμικότητα σε πολιτικό, στρατιωτικό, ενεργειακό και οικονομικό επίπεδο, δημιουργώντας κατάλληλες διπλωματικές σχέσεις με τις χώρες των οποίων οι πετρελαϊκές εταιρίες εμπλέκονται στο ενεργειακό παιχνίδι της ΝΑ Μεσογείου, αυξάνοντας με αυτόν τον τρόπο τις πιθανότητες να καταστεί ενεργειακός κόμβος για την ΕΕ και μελλοντικά παραγωγός ενέργειας.

Κατάλογος Πηγών

Ξενογλώσση

- Bahgat, G. (2011), Energy Security, Chichester UK: Wiley.
- Baz, R. M. (2017, Αύγουστος 08). FUTURE SCENARIOS OF TURKISH- ISRAELI RELATIONS UNDER AKP. IJASOS- International E-Journal of Advances in Social Sciences, σ. 9.
- Cherp, A. (2011). Energy and Security . Budapest, Hungary: Central European University, Hungary.
- Directorate General for External Policies - European Parliament. (2017). Energy a shaping factor for regional stability in eastern Med. European Parliament.
- Tel Aviv University (Feb 2016). Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict, Tel Aviv.
- EUROSTAT, (2018, Αύγουστος). General Government deficit / surplus.
- Exxon Mobil Corporation. (2018), Texas: Exxon Mobil Corporation.
- Giannakopoulos A. (FEB 2016), Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict? The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies Tel Aviv University.
- Galanos G. and Roukanas S. A. (FEB 2018), The political economy of the Eastern Mediterranean / FEB 2018 The new eastern Mediterranean Spyridon N. Litsas, Aristotle Tziampiris / Theory, politics and states in a volatile era, Springer / Cham Switzerland.
- Gülden Bölük, A. K. (2011). Dynamics of Energy Consumption Patterns in Turkey: Its Drivers and Consequences. Sweden: World Renewable Energy Congress 2011.
- IEA(2017). Energy Policies of IEA Countries - Greece 2017 Energy Review. Washington DC: IEA.
- IENE's SOUTH-EAST EUROPE ENERGY BRIEF- Monthly Analysis. (2013). The East Mediterranean Geopolitical Puzzle and the Risks to Regional Energy Security. IENE.
- Karbuž, D. S. (2012). Natural Gas Resources in the Eastern Mediterranean: Challenges and Opportunities. [www.iemed.org: www.iemed.org/observatori-en/.../med.../Karbuž_en.pdf](http://www.iemed.org/observatori-en/.../med.../Karbuž_en.pdf).
- Levy J. S. (2010), Causes of War. Chichester UK: Willey - BBlackwell.

- Litsas S. A. (ΦΕΒ 2018), The Russian foreign policy in Eastern Mediterranean : A sui-generis revisionism / σελ. 181-182 / The new eastern Mediterranean Spyridon N. Litsas, Aristotle Tziampiris / Theory, politics and states in a volatile era. Springer / Cham Switzerland.
- MIT Energy Initiative. (2013). The MIT Energy Initiative's Study on Natural Gas Monetization Pathways for Cyprus: Interim Report. Massachusetts Institute of Technology: MIT.
- MIT Energy Initiative. (Pathways for Cyprus). Interim Report for the Study for the Study Natural Gas Monetization Pathways for Cyprus Economics of Project Development Options. Massachusetts : MIT.
- Mylonas H. and Ahram A. I.(FEB 2018), Hierarchy, Sovereignty and Adaption in the Eastern Mediterranean /σελ. 37, 38-39, 38-41/ The new eastern Mediterranean Spyridon N. Litsas, Aristotle Tziampiris / Theory, politics and states in a volatile era, Springer/Cham Switzerland
- Oil tanker spill statistics, The international tanker owners' pollution federation limited. σελ. 8-11, 2014 London UK.
- Pelagias, G. C. (2012). Eastern Mediterranean Gas Fields and a New Energy Corridor to Europe. Λάρνακα Κύπρος: EU Rim Policy and Investment Council Ltd.
- PJSC Gazprom. (Μαιος 2018). PJSC Gazprom Annual Report 2017. Moscow, Russian Federation: Public Joint Stock Company Gazprom.
- Ratner, M. (2016). Natural Gas Discoveries in the Eastern Med. DC USA: Congressional Research Service.
- Research Institute of Petroleum Exploration & Development, Beijing, China. (2014, Ιούλιος). Hydrocarbon Potential in Herodotus Basin, Eastern Mediterranean. AAPG Annual Convention and Exhibition (σ. 2). Houston TX USA.
- Roukanas S. A., The political economy of Greece Crisis In S.A. Roukanas and P.G Sklias The Greek Political Economy 2010-2015 σελ 429-445 Αθήνα 2016, Delft: Eburon.
- Shaffer, B. (2009). Energy Politics. Pennsylvania US: University of Pennsylvania Press.
- Stivachtis, Y. A. (2018). Eastern Mediterranean: A New Region? Theoretical Considerations. Στο A. T. Spyridon N. Litsas, The New Eastern Mediterranean Theory, Politics and States in a Volatile Era (σ. 46). Springer / Cham Switzerland.
- Struett, M. J. (2005). The transformation of state sovereign rights and responsibilities under the rome statute for the international criminal court, (σ. vol 8).

- Survey, U. -U. (2010). Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Nile Delta Basin Province Eastern Mediterranean. DC: USGS - US Geological Survey.
- Tagliapietra S. (2014), Towards a New Eastern Mediterranean Energy Corridor? Natural Gas Developments between Market Opportunities and Geopolitical Risks (Nota di Lavoro, Fondazione Eni Enrico Mattei, 2013), pages 24-27; and Miguel Martinez, Hannah Murdock and Floriane Schaeffer, Geopolitics of Gas in the Mediterranean (Paris: Sciences Po, 2013), pages 48-49.
- Tziampiris A. (FEB 2018), The new eastern Mediterranean as a regional subsystem. /σελ. 8 / The new eastern Mediterranean, Spyridon N. Litsas, Aristotle Tziampiris / Theory, politics and states in a volatile era. Springer / Cham Switzerland.
- Tsakiris, T. (2016). The Gifts of Aphrodite: The Need for Competitive Pragmatism in Cypriot Gas Strategy. Στο Α. Giannakopoulos, Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict? (σσ. 32-33). Τελ Αβιβ: The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2017). UNHCR Statistical Yearbook 2016. Geneva, Switzerland: UNHCR.
- U.S. Department of Energy. (2003, Απρίλιος 16). An Energy Overview of the Republic of Turkey. http://www.geni.org/globalenergy/library/national_energy_grid/turkey/EnergyOverviewofTurkey.shtml

Ελληνική

- Αναγνώστου, Γ. Ι.-Χ. (2014). Αιγαίο και ΝΑ Μεσόγειος / Σύγχρονες προκλήσεις και προοπτικές. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Βαλαβανίδης Α. (2014) Τμήμα Χημείας, Πανεπιστήμιο Αθηνών Τα Κυριότερα Προβλήματα Περιβαλλοντικής Ρύπανσης στη Μεσόγειο Θάλασσα Επιστημονικές Έρευνες για την Ρύπανση και τα είδη Απορριμμάτων στο Θαλάσσιο Περιβάλλον και τις Μεσογειακές Παραλίες.
- Βαλυράκης Σ. (12 Ιουνίου 2018), Γεωστρατηγικές Αλλαγές στη Μεσόγειο και οι Επιπτώσεις τους, <https://www.energia.gr/article/144071/geostrathgikes-allages-sth-mesogeio-kai-oi-epiptoseis-toys>

- Βέργος, Κ. (2004). Γεωπολιτική των Εθνών και της Παγκοσμιοποίησης για μια ιστορία της γεωγραφίας και μια γεωγραφία της ιστορίας. Αθήνα: Παπαζήση.
- Γρηγοριάδης, Ι. Ν. (2014). Energy Discoveries in the Eastern conflict or cooperation? The Middle East Policy Council.
- Ηλιόπουλος, Η. (2010). Η Γεωστρατηγική αξία του Ελληνικού θαλάσσιου χώρου / Ιστορία, Γεωγραφία και στρατηγική της Ναυτικής Ισχύος. Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη.
- Θουκυδίδης. Θουκυδίδου Ιστορίαι. ΑΘΗΝΑ.
- Κόκκινος, Δ. Β. (2015). Γεωπολιτική της ενέργειας στο σύστημα Ευρώπη-Ασία-Μέση Ανατολή. Αθήνα: Λειμών.
- Κονοφάγος Η., Ν. Α. (29 Οκτωβρίου 2015). Γιατί η δυναμική του East Med Pipeline γίνεται μεγαλύτερη υπό τα νέα δεδομένα, <https://energypress.gr/news/giati-i-dynamiki-toy-east-med-pipeline-ginetai-megalyteri-y-po-ta-nea-dedomena>.
- Λιβανού Μ., Παράβας Β., (2010-2013), Τα θαλάσσια θηλαστικά των ελληνικών θαλασσών / σελ 46-48, WWF Ελλάς, Αθήνα Λυχνία Α.Ε. - www.lyhnia.gr
LIFE 09 INF/GR/000320 «Θάλασσα: Μάθε, Δράσε, Προστάτεψε / Ενημερωτική, Εκπαιδευτική, Συμμετοχική Εκστρατεία για τα Θαλάσσια Θηλαστικά στην Ελλάδα» - Project code : LIFE09 INF/GR/000320 “Thalassa Campaign: Learn, Act, Protect / Awareness, Educational and Participation Campaign for Marine Mammals in Greece”
- Νικητάκος, Ν. (25 Φεβρουαρίου 2014). Foreign Affairs Hellenic Edition. Ανάκτηση από Foreign Affairs Hellenic Edition: <http://foreignaffairs.gr/articles/69196/nikitas-nikitakos/i-geopolitiki-ton-ape>.
- ΣΕΘΑ, Ι. Δ. (25 Ιανουαρίου 2016). Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων. Ανάκτηση από www.idis.gr: [www.idis.gr/?p=365/Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων](http://www.idis.gr/?p=365/Ινστιτούτο_Διεθνών_Σχέσεων).
- Τσάλτας Γ. Ι., Χ. Α. (2014). Αιγαίο και ΝΑ Μεσόγειος - Σύγχρονες προκλήσεις & προοπτικές εκμετάλλευσης υποθαλάσσιων ενεργειακών φυσικών πόρων. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- ΥΠΕΚΑ, (22 Αυγούστου 2001). Υπουργείο Περιβαλλοντος και Ενέργειας. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=9rVkiH6aN2E%3D&tabid=506&language=el-GR>.

Φίλης Κ., Κωνσταντακόπουλος Γ., Μαλανδράκη Ε. (Οκτώβριος 2012), Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων Τομέας Ρωσίας-Ευρασίας & Νοτιοανατολικής Ευρώπης σελ. 136-141, Αθήνα, Ο ρόλος της ανατολικής μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης.

Φίλης, Κ. (2013). ΤΑΡ: Οικοδομώντας τον Νότιο Ευρωπαϊκό Ενεργειακό Διάδρομο. Αθήνα: ΙΔΙΣ.

Φωκιανού Τ., Κ. Η. (2014). Ευρωπαϊκό φυσικό αέριο ΝΑ της Κρήτης. Στο Χ. Α. Γρηγόρης Ι. Τσάλτας, Αιγαίο και ΝΑ Μεσόγειο / Σύγχρονες προκλήσεις και προοπτικές εκμετάλλευσης υποπυθλασσιών ενεργειακών φυσικών πόρων (σ. 182). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Χρυσόχου, Γ. (Σεπτέμβριος-Νοέμβριος 2016). Η Ενεργειακή Διάσταση Ασφαλείας της Νοτιοανατολικής Μεσογείου Γεωπολιτικοί Ανταγωνισμοί και Προοπτικές για Ελλάδα και Κύπρο. Ναυτική Επιθεώρηση | Τεύχος 597-Τόμος 176, σ. 23.

World Energy Investment 2018, <https://www.iea.org/wei2018/> July 2018 / Παρίσι Γαλλία.

Διαδίκτυο¹¹⁹

Allianz (18 Ιανουαρίου 2018)), <https://www.allianz.com.gr/etairia/ta-nea-mas/erebnes/allianz-risk-Barometer-2018>.

Αφουξενίδης Α., Σαρρής Ν., Τσακηρίδη Ο. (Εθνικό κέντρο κοινωνικών ερευνών / 2012-Αθήνα http://www.ekke.gr/open_books/EntaxiMetanaston.pdf , Ένταξη των μεταναστών: αντιλήψεις, πολιτικές, πρακτικές σελ. 25.

Ben-Meir A., (21 Μαΐος 2012) HUFFPOST,

www.huffingtonpost.com: https://www.huffingtonpost.com/alon-benmeir/turkey-and-israel-now-is_b_1532767.html

Bloomberg New Energy Finance (22 Μαρτίου 2018), LNG Trade to Surpass 300 MMtpa for the First Time This Year, as Asia and Europe Drive Up Imports. <https://about.bnef.com/blog/lng-trade-to-surpass-300mmtpa-for-the-first-time-this-year-as-asia-and-europe-drive-up-imports/>.

Brien, M. O. (2018). Greece Economic Crisis is over if you don't live there. The Washington Post.

Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών (29 Ιουλίου 2018),

¹¹⁹ Εκ του συγγραφέα της παρούσης διπλωματικής εργασίας δεν σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια εκπόνησης της οι ημερομηνίες πρόσβασης σε έκαστη ιστοσελίδα, για αυτό και δηλώνεται ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η πρόσβαση στις αναφερόμενες ιστοσελίδες του διαδικτύου έλαβε μέρος την χρονική περίοδο Ιούλιο – Αύγουστο 2018.

www.mfa.gr: <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/>.

Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών (11 Αυγούστου 2018), Ζητήματα
Ελληνοτουρκικών Σχέσεων, <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/>.

Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών (Αυγούστος 2018). <https://www.mfa.gr/theoriseis-eisodou-visas/theoriseis-schengen/kektemeno-schengen.html>. Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών / : <https://www.mfa.gr/theoriseis-eisodou-visas/theoriseis-schengen/kektemeno-schengen.html>. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2016/399 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 9ης Μαρτίου 2016 περί κώδικα της Ένωσης σχετικά με το καθεστώς διέλευσης προσώπων από τα σύνορα (κώδικας συνόρων του Σένγκεν).

EIA-(02 Φεβρουαρίου 2017) Energy Information Administration, www.eia.gov:
<https://www.eia.gov/beta/international/country.php?iso=TUR>.

EIA-(Μάρτιος 2014), Energy Information Administration, www.eia.gov: Energy Information Administration.

EIA-(02 Ιουλίου 2017), Energy Information Administration - World Oil Transit Chokepoints, www.eia.gov:<https://www.eia.gov/beta/international/regionstoptics.php?RegionTopicID=WOTC>.

EIA - (Ιούλιος 2016) - Energy International Agency)

<https://www.eia.gov/beta/international/analysis.php?iso=ISR>.

IEA (2018)-International Energy Agency, Home » Topics » Energy security :
<https://www.iea.org/topics/energysecurity/>.

EIA (24 Μαΐου 2018)-Energy Information Administration-Country Analysis Brief: Eg. WashiNgton DC-www.eia.gov: <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.php>.

DW. (13 Φεβρουαρίου 2018). Η Τουρκία ρισκάρει κλιμάκωση στη Μεσόγειο, www.dw.com:
<https://www.dw.com/el/Η-Τουρκία-ρискάρει-κλιμάκωση-στη-Μεσόγειο/>.

HHRM (17 Ιουλίου 2018)-Hellenic Hydrocarbon Resources Management, PRINOS CONCESSION, https://www.greekhydrocarbons.gr/en/PrinosConcession_en.html.

Θαλάσσιες μεταφορές 2014 Αθήνα WWF HELLAS, Maritime Transport Law, www.wwf.gr/images/pdfs/MaritimeTransportLow.pdf.

Καθημερινη, (18 Δεκεμβριος 2018), <http://www.kathimerini.gr/939727/article/k-blogs/security-bulletin/h-die8nhs-politikh-den-apodexetai-to-keno-h-rwsia-se-anatolikh-mesogeio-kai-mesh-anatolh>.

Καλιτριμτζής Α. DW (13 Φεβρουαρίου 2018), Η Τουρκία ρισκάρει κλιμάκωση στη Μεσόγειο
<https://www.dw.com/el/ Η Τουρκία ρισκάρει κλιμάκωση στη Μεσόγειο>.

Καπαρτή, Δ. (2016, Σεπτέμβριος 20). Energy Press, Η άγνωστη απειλή που είχε δεχθεί η Noble από τους Τούρκους : <https://energypress.gr/news/i-agnosti-apeili-poy-eihe-dehthei-i-noble-apo-toys-toyrkoys>.

Καρβουνόπουλος Π. (05 Μαΐου 2017), Militaire.gr, <https://www.militaire.gr>. Αυτό είναι το δεύτερο πλοίο “πολιορκητικός κριός” της Τουρκίας.

Κωνσταντάρας, Ν. (2018, Ιανουάριος 9). e kathimerini, The eastern med in a state of flux:
<http://www.ekathimerini.com/224712/opinion/ekathimerini/comment/the-eastern-med-in-a-state-of-flux>.

Kambas M., Reuters, (22 Μαΐου 2014) “Biden Says Possible to End Cyprus Division,”
<https://www.businessinsider.com/r-biden-says-possible-to-end-cyprus-division-2014-22>

Reuters May 22, 2014, 11:22 AM.

ΛΙΤΣΑΣ Σ. Ν., (18 Δεκεμβρίου 2017), Η Διεθνής Πολιτική δεν αποδέχεται το Κενό: Η Ρωσία σε Ανατολική Μεσόγειο και Μέση Ανατολή.

<http://www.kathimerini.gr/939727/article/k-blogs/security-bulletin/h-die8nhs-politikh-den-apodexetai-to-keno-h-rwsia-se-anatolikh-mesogeio-kai-mesh-anatolh>.

Μαζης, Ι. (13 Οκτωβρίου 2013), www.avgi.gr, Ελλάδα - Ισραήλ , τι περιλαμβάνει η συνεργασία.: www.avgi.gr.

Michalski, W. (2017, Σεπτέμβριος 15). Refugees-and-german-elections. Policy Review:
<https://www.hrw.org/news/2017/09/15/refugees-and-german-elections>.

Ναυτεμπορική (14 Φεβρουαρίου 2018), Επικίνδυνη τουρκική κλιμάκωση στο Αιγαίο, Ίμια - επεισόδιο: Σφοδρές αντιδράσεις έφερε η επιχείρηση διεμβόλισης σκάφους του Λιμενικού από ακταιωρό της γείτονος /
<https://m.naftemporiki.gr/story/1320718/epikinduni-tourkiki-klimakosi-sto-aigaio>.

Ναυτεμπορική (7 Ιουνίου 2018), Η Τουρκία παγώνει την επανεισδοχή των μεταναστών.
<https://www.naftemporiki.gr/story/1358176/i-tourkia-pagonei-ti-sumfonia-epaneisdoxis-metanaston>.

Ναυτεμπορική digital network. (2017). Ταχύτερη μετάβαση στην καθαρή ενέργεια λόγω μείωσης του κόστους της τεχνολογίας ΑΠΕ. Ναυτεμπορική.

Ναυτεμπορική (23 Νοεμβρίου 2013) , Ένταση μεταξύ Τουρκίας και Αιγύπτου, Σκληρή γλώσσα κατά της αιγυπτιακής κυβέρνησης από τον Ερντογάν,
<https://www.naftemporiki.gr/story/733687/entasi-metaksu-tourkias-kai-aigyptou>

Νέδος, Β. (16 Φεβρουαρίου 2018), Ανησυχητική στασιμότητα στο οικόπεδο 3 της ΑΟΖ Κύπρου,
<http://www.kathimerini.gr/949059/article/epikairothta/politikh/anhsyxhtikh-stasimothta-sto-oikopedo-3-ths-aoz-kyproy>.

Newsroom HuffPost Greece (23 Φεβρουαρίου 2016), Οι χώρες που κλείνουν τα σύνορα στους πρόσφυγες/Εκρυθμη η κατάσταση στην Ευρώπη.
https://www.huffingtonpost.gr/2016/02/23/metanasteytiko-kleista-synora_n_9300234.html

Offshoreenergytoday (11 Φεβρουαρίου 2013), Polarcus-completes-sale-of-polarcus-samur-to-turkish-tpao:

<https://www.offshoreenergytoday.com/polarcus-completes-sale-of-polarcus-samur-to-turkish-tpao/>.

Republic of TURKEY Ministry of Foreign Affairs. (12 Ιουλίου 2018). Turkey's Energy Profile and Strategy. www.mfa.gov.tr: <http://www.mfa.gov.tr/turkeys-energy-strategy.en.mfa>.

Socor V. (8 Μαΐου 2012), Russia Backs Greece-Cyprus-Israel Triangle Against Turkey on Offshore Gas, <https://jamestown.org/program/russia-backs-greece-cyprus-israel-triangle-against-turkey-on-offshore-gas/>. Publication: Eurasia Daily Monitor Volume: 9 Issue: 87

U.S. Department of Energy (16 Απριλίου 2003). An Energy Overview of the Republic of Turkey. www.geni.org:
http://www.geni.org/globalenergy/library/national_energy_grid/turkey/Energy_Overview_of_Turkey.shtml.

World Economic Forum (Ιανουάριος 2018) - The Global Risks report 2018.
<https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2018>.

Παραρτήματα

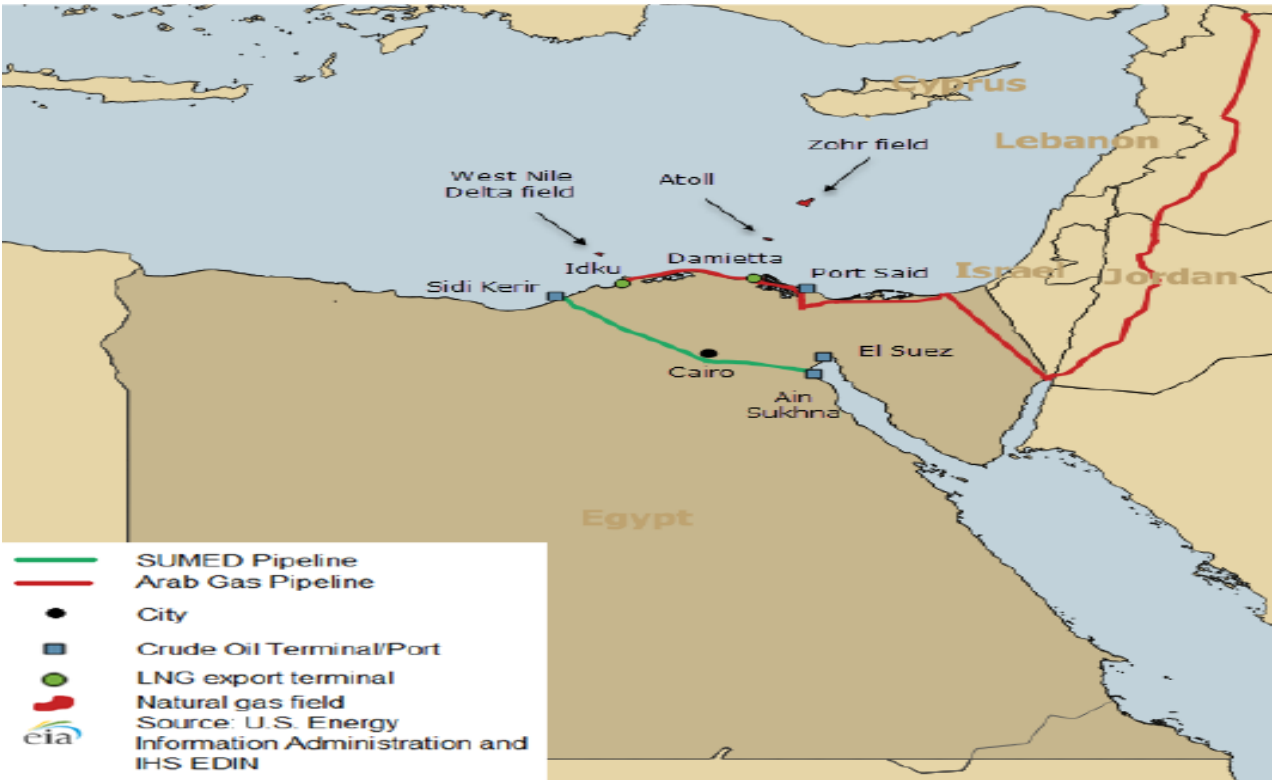
Παράρτημα Α - «Ενεργειακά προφίλ χωρών της ΝΑ Μεσογείου»

Ενεργειακό προφίλ Αιγύπτου¹²⁰

Η Αίγυπτος είναι η μεγαλύτερη εκτός ΟΠΕΚ χώρα παραγωγός πετρελαίου στην Αφρική και ο τρίτος μεγαλύτερος παραγωγός φυσικού αερίου στην ήπειρο μετά την Αλγερία και τη Νιγηρία. Η Αίγυπτος διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στις διεθνείς ενεργειακές αγορές μέσω της λειτουργίας του αγωγού Suez και του αγωγού Suez-Mediterranean (SUMED). Το κανάλι του Σουέζ αποτελεί σημαντικό κόμβο για τη διαδρομή μεταφοράς πετρελαίου και υδροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) από τον Περσικό Κόλπο προς την Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική και από τη Βόρεια Αφρική και τις χώρες της Μεσογείου προς την Ασία. Η επανάσταση του 2011 και η ανατροπή του καθεστώτος Morsi οδήγησε σε οικονομική ύφεση με την απότομη πτώση των εσόδων από τον τουρισμό και των άμεσων ξένων επενδύσεων, σύμφωνα με το ΔΝΤ. Ωστόσο, οι οικονομικές συνθήκες έχουν βελτιωθεί τα τελευταία χρόνια και η οικονομική στήριξη από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, τη Σαουδική Αραβία και το Κουβέιτ βοήθησε την Αίγυπτο να αντιμετωπίσει την αυξανόμενη εγχώρια ζήτηση ενέργειας. Οι ενεργειακές υποδομές της Αιγύπτου (Εικόνα 1) συμπεριλαμβάνουν δύο (2) σταθμούς παραγωγής και αποθήκευσης υδροποιημένου φυσικού αερίου LNG και δύο (2) αγωγούς με συνολική εξαγωγική ικανότητα στα 19 Bcm ετησίως. Η δε παραγωγή και εξαγωγή φυσικού αερίου, ρυθμίζεται από τις κρατικές εταιρείες Egyptian General Petroleum Corporation και Egyptian Natural Gas Holding Company.

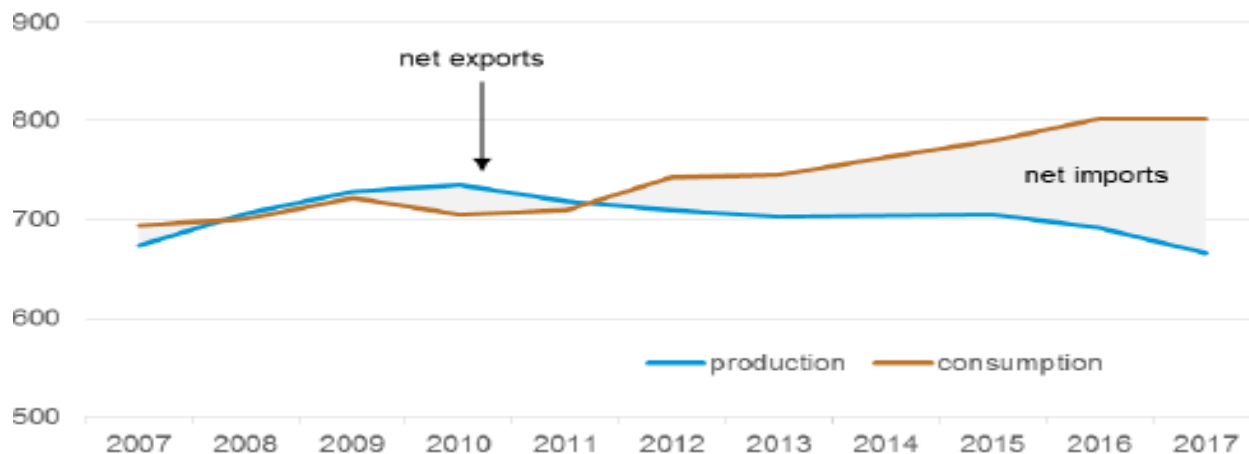
|

¹²⁰ US Energy Information Administration - EIA -. (2018, ΜΑΙΟΣ 24). *Country Analysis Brief: Eg.*

Εικόνα 20 : Οι ενεργειακές υποδομές της Αιγύπτου [Πηγή: EIA (2018)]

Η κατανάλωση πετρελαίου στην Αίγυπτο ξεπερνάει σήμερα την παραγωγή πετρελαίου και μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της χώρας είναι να ικανοποιήσει την αυξανόμενη ζήτηση πετρελαίου εν μέσω πτώσης της παραγωγής. Η συνολική κατανάλωση αργού πετρελαίου αυξήθηκε κατά 16% περίπου από το 2007, κατά μέσο όρο 802.000 b / d το 2017 και αναμένεται να συνεχίσει να αυξάνεται (Γράφημα 1).

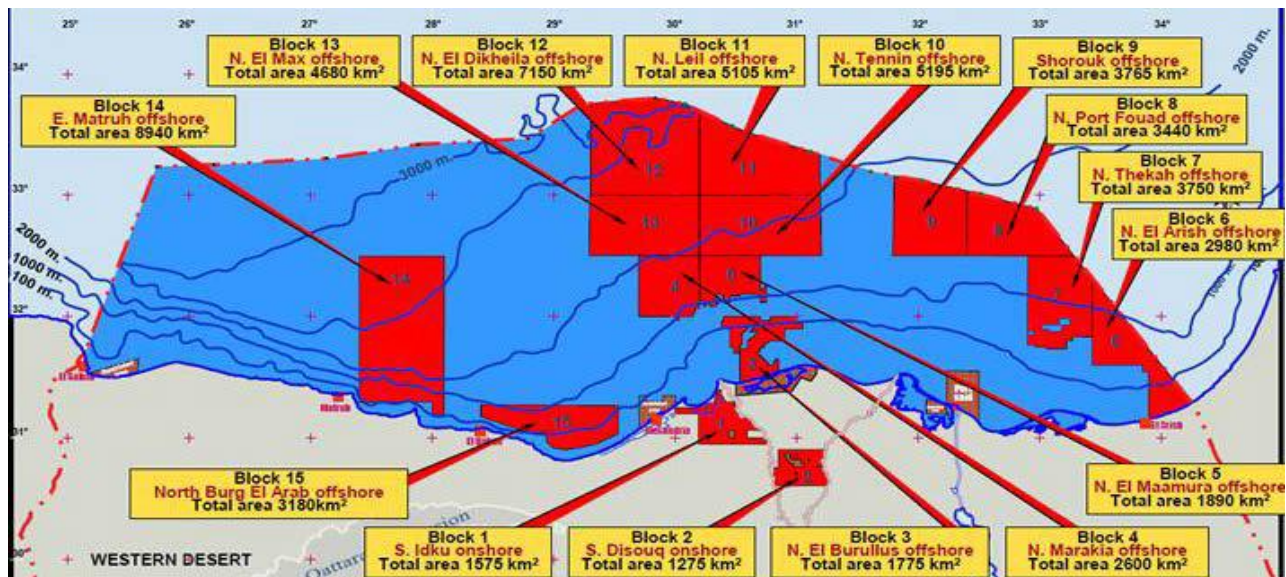

Γράφημα 10 : Ετήσια κατανάλωση και παραγωγή πετρελαιοπαραγωγών της Αιγύπτου σε χιλιάδες βαρέλια ανά ημέρα [Πηγή : US Energy Information Administration – EIA (2018)]

Η Αίγυπτος έχει μακρά ιστορία στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση φυσικού αερίου. Οι ανωτέρω δραστηριότητες ξεκίνησαν από το 1960 με την ανακάλυψη του Abu Qir (το 1969), ενθαρρύνοντας τις περαιτέρω εξερευνήσεις με αποκορύφωση την ανακάλυψη το 2015 του Zohr από την ιταλική ENI¹²¹ στο οικόπεδο Shoruk (Εικόνα 2). Αξίζει να επισημανθεί ότι η εκμετάλλευση του Zohr έχει αρχίσει από το 2017, ενώ η ENI δεν είναι μόνη της στο ενεργειακό παιχνίδι της περιοχής, καθώς πούλησε το 10% του Shoruk στην BP (Νοέμβριο του 2016) και το 30% στην Rosneft¹²² (Δεκέμβριος 2017). Η ύπαρξη των 850 Bcm στο υποθαλάσσιο κοίτασμα του Zohr, αποτέλεσε κομβικό σημείο στην μετέπειτα πορεία της Αιγύπτου στον ενεργειακό τομέα, καθώς και σημαντική ανακούφιση για την ίδια την χώρα όσον αφορά την κάλυψη της εγχώριας κατανάλωσης ενέργειας.

¹²¹ Eni S.p.A. είναι ιταλική πολυεθνική εταιρεία πετρελαίου και φυσικού αερίου που εδρεύει στη Ρώμη. Θεωρείται ένας από τους παγκόσμιους supermajors, έχει δραστηριότητες σε 79 χώρες και σήμερα είναι η 11η μεγαλύτερη βιομηχανική εταιρεία στον κόσμο, με κεφαλαιοποίηση αγοράς 68 δισεκατομμυρίων ευρώ. Η ονομασία "ENI" ήταν αρχικά το ακρωνύμιο του "Ente Nazionale Idrocarburi" (Αρχή Εθνικών Υδρογονανθράκων)

¹²² PJSC Rosneft Oil Company είναι μία ολοκληρωμένη ρωσική εταιρία πετρελαίου και φυσικού αερίου με έδρα την Μόσχα. Ειδικεύεται στην εξερεύνηση, εξόρυξη, παραγωγή, βελτίωση, μεταφορά και πώληση πετρελαίου, φυσικού αερίου και πετρελαϊκών προϊόντων. Η εταιρεία ελέγχεται από τη ρωσική κυβέρνηση μέσω της εταιρείας χαρτοφυλακίου Rosneftegaz (ru) που σημαίνει ρωσικό πετρέλαιο.

Εικόνα 21 : Τα Αιγυπτιακά οικόπεδα στο κωνικό Δέλτα του Νείλου [Πηγή : Κονοφάγος, Λυγερός και Φώσκολος (2015)]

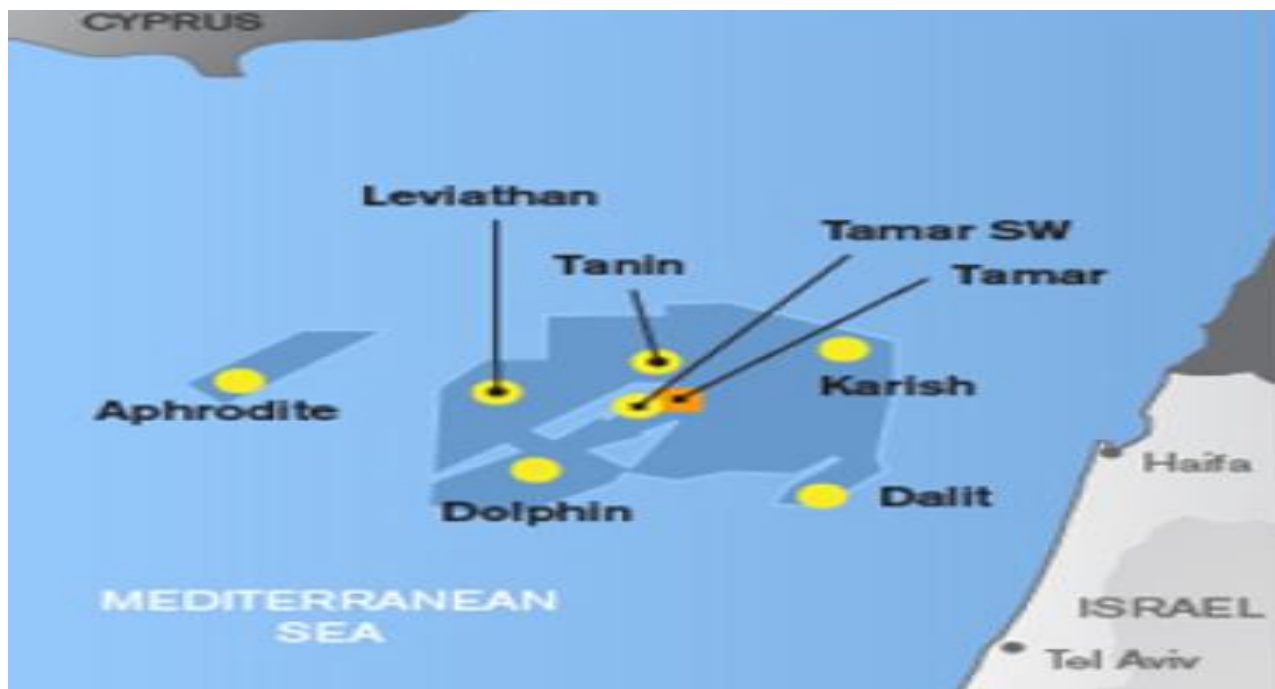
Ωστόσο, ο αντίκτυπος του Zohr θα μπορούσε να υπερβεί τα όρια της Αιγύπτου, λόγω της γεωγραφικής του θέσης καθώς βρίσκεται μόλις 90χλμ. από την Αφροδίτη (Κύπρος), η οποία με τη σειρά της απέχει μόλις 7χλμ από το Leviathan (Ισραήλ). Αυτή η εγγύτητα θα μπορούσε να επιτρέψει μια συντονισμένη εκμετάλλευση των πεδίων δημιουργώντας ανταγωνιστικές οικονομίες και υποδομές που απαιτούνται για τη δημιουργία ανταγωνιστικής περιφερειακής εξαγωγής φυσικού αερίου¹²³. Λαμβανομένου υπόψη των υποδομών ΥΦΑ της Αιγύπτου Idku και τη Damietta, το ότι πραγματοποιούνται ήδη εξαγωγές ΥΦΑ της τάξεως των 19 Bcm / έτος και της υφιστάμενης ποσότητας του Zohr είναι δίκαιο να υποθέσουμε ότι είναι πιθανή η εξαγωγή σε Ισραήλ και Κύπρο στο μέλλον.

Ενεργειακό προφίλ Ισραήλ¹²⁴

Ιστορικά, το Ισραήλ ήταν εισαγωγέας φυσικού αερίου, με σημαντικό μέρος των αναγκών σε φυσικό αέριο να καλύπτονται μέσω του αγωγού Arish-Ashkelon από την Αίγυπτο και μια μικρή ποσότητα από εισαγωγές υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) μέσω πλωτού τερματικού επαναεριοποίησης που εγκαταστάθηκε το 2013. Το Ισραήλ, πλέον έχει τώρα μια αναπτυσσόμενη βιομηχανία φυσικού αερίου, καθώς οι πρόσφατες ανακαλύψεις φυσικού αερίου στις παράκτιες περιοχές του και στη Ισραηλινή ΑΟΖ (Εικόνα 3) συντέλεσαν προς την κατεύθυνση αυτή.

¹²³ Χρυσόχου, Γ. (2016, ΣΕΠ-NOE). Ναυτική Επιθεώρηση | Τεύχος 597-Τόμος 176, σ. 23.

¹²⁴ US Energy Information Administration-EIA-(2016, Ιούλιος).

Εικόνα 22 : Ενεργειακά πεδία στην παράκτια περιοχή και ΑΟΖ του Ισραήλ [Πηγή: Noble Energy (2016)]

Η πρώτη εμπορική βιώσιμη ανακάλυψη χρονολογείται το 2000, όταν η Noble Energy (USA-TX) ανακάλυψε το MARI B, το οποίο αποτέλεσε και το πρώτο εγχώριο ενεργειακό προϊόν για εσωτερική κατανάλωση. Το πεδίο Mari-B, κάλυπτε το 40% της ζήτησης φυσικού αερίου από το Ισραήλ, ωστόσο, το 2012 η παραγωγή έπεσε στα τελικά στάδια εξάντλησης και το πεδίο σταμάτησε να παράγει φυσικό αέριο το 2013. Το MARI B σε συνδυασμό με την ανακάλυψη του TAMAR το 2009 (Noble Energy) του οποίου η εμπορική παραγωγή άρχισε το 2013, καθώς και αρκετά μικρότερα κοιτάσματα φυσικού αερίου, άρχισαν να μετατρέπουν το Ισραήλ σε πολύτιμο ενεργειακό δρώντα στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου. Έκτοτε το φυσικό αέριο αποτέλεσε τη σημαντικότερη πηγή ενέργειας για το Ισραήλ. Περισσότερο από το ήμισυ των απαιτήσεων παραγωγής ηλεκτρισμού του Ισραήλ και σχεδόν όλες οι βιομηχανικές ανάγκες σε καύσιμα καλύπτονται από την παραγωγή του Tamar. Το φυσικό αέριο που παράγεται από τον τομέα Tamar ταξιδεύει μέσω υφιστάμενων εγκαταστάσεων ξηράς στο Ashdod μέσω αγωγού που συνδέεται με την υπάρχουσα υποδομή στο χώρο ανάπτυξης του Mari-B. Το 2013, το πεδίο Tamar Southwest ανακαλύφθηκε 8 μίλια νοτιοδυτικά του πεδίου Tamar. Πρόκειται για ένα μικρότερο χωριστό πεδίο το οποίο εκτιμάται ότι περιέχει 700 Bcf φυσικού αερίου. Η σημαντικότερη εξόρυξη του Ισραήλ είναι το πεδίο Leviathan, που βρίσκεται περίπου 80 μίλια μακριά από την ακτή και βρίσκεται σε νερό που έχει βάθος μεγαλύτερο από 5.000 πόδια. Οι εκτιμήσεις του πεδίου Leviathan δείχνουν ότι υπάρχουν περίπου 22 Tcf ανακτήσιμου φυσικού αερίου. Τον Μάιο του 2016, η ισραηλινή κυβέρνηση ενέκρινε μια συμφωνία που επιτρέπει στους εταίρους Leviathan να ξεκινήσουν την ανάπτυξη στον τομέα, ενώ οι εξαγωγές από το εν λόγω πεδίο αναμένεται να ξεκινήσουν το 2019.

Τέλος, άξια λόγου είναι και η ανακάλυψη του κοιτάσματος Dalit, που βρίσκεται νοτιοδυτικά του Ταμάρ και εκτιμάται πως διαθέτει περί τα 15 Bcm φυσικού αερίου

Γενικά τα αποθέματα φυσικού αερίου που ανήκουν στην ΑΟΖ του Ισραήλ, καλύπτουν περισσότερο από το 1/3 του συνόλου των αποθεμάτων φυσικού αερίου στη λεκάνη της Λεβαντίνης. Ως εκ τούτου όταν το Ισραήλ αρχίσει να εκμεταλλεύεται τους ενεργειακούς του πόρους, δεν θα χρειάζεται πλέον να εισάγει ενέργεια, ενώ αντίθετα θα μπορεί πλέον να εξάγει το πλεόνασμά του. Τέλος το φυσικό αέριο θα αποτελέσει ένα διαπραγματευτικό εργαλείο στις περιφερειακές του σχέσεις.

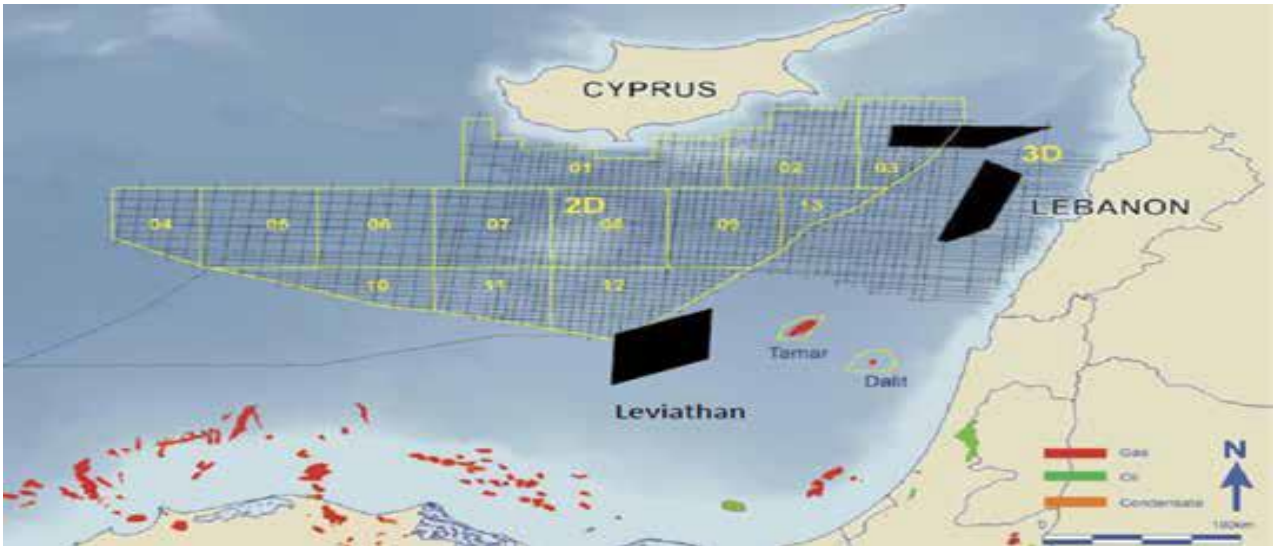
Ενεργειακό προφίλ Κύπρου¹²⁵

Οι πρόσφατες ενεργειακές ανακαλύψεις στις παράκτιες περιοχές του Ισραήλ και της Αιγύπτου επηρέασαν την Κυπριακή κυβέρνηση με αποτέλεσμα την προκήρυξη ανταγωνισμών στο πλαίσιο εξερεύνησης και τυχόν εκμετάλλευσης των μελλοντικών κοιτασμάτων. Ως εκ τούτου, ενώ έως το 2014 τα αποθέματα, η παραγωγή και η κατανάλωση φυσικού αερίου στην Κύπρο ήταν στην τιμή του απόλυτου μηδενός, η πρόσφατη ανακάλυψη υπεράκτιων πόρων φυσικού αερίου - με πρόσθετη εξερεύνηση στον ορίζοντα - μεταβάλλει σημαντικά τον ενεργειακό τομέα του νησιού (Εικόνα 4). Η Κύπρος έχει σημαντική έκταση ανοικτής θάλασσας στη λεκάνη της Λεβαντίνης, η οποία εκτιμάται από την Αμερικανική Γεωλογική Έρευνα να περιέχει μέσους ανακτήσιμους πόρους 1,7 δισεκατομμυρίων βαρελιών πετρελαίου και 122 Tcm φυσικού αερίου. Επιπλέον, με αφορμή την ύπαρξη υδρογονανθράκων στη θαλάσσια περιοχή που βρίσκεται στο νότιο τμήμα της ΑΟΖ της Νήσου, αλλά και αυτής που συνορεύει με την ελληνική ΑΟΖ¹²⁶, η Λευκωσία πραγματοποίησε περαιτέρω διαθρωτικές αλλαγές στην εσωτερική νομοθεσία με σκοπό την απλοποίηση και συμμόρφωση με τα ευρωπαϊκά πλαίσια κανονισμών της διαδικασίας αδειοδότησης των ενδιαφερόμενων φορέων για διεξαγωγή ερευνών¹²⁷.

¹²⁵ Energy Information Administration -EIA-. (2014, Μάρτιος)

¹²⁶ Η οποία δεν έχει εισέτι ανακηρυχθεί ακόμη από τη Ελλάδα

¹²⁷ Χρυσοχού, Γ. (2016, ΣΕΠ-ΝΟΕ).*Ναυτική Επιθεώρηση | Τεύχος 597-Τόμος 176*, σ. 29.

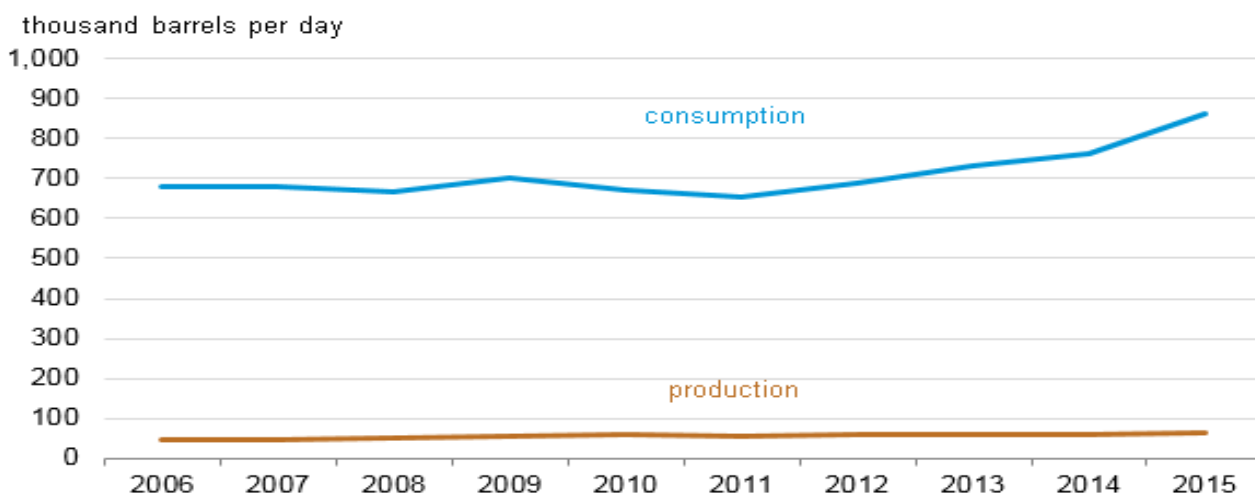
Εικόνα 23 : Ενεργειακά οικόπεδα στην Κυπριακή ΑΟΖ [Πηγή : Noble Energy (2012)]

Το 2011, η αμερικανική εταιρεία Noble Energy ανακάλυψε το πεδίο Αφροδίτη στο Block 12 της υπεράκτιας επικράτειας της Κύπρου και οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι το πεδίο περιέχει 5 Tcf ανακτήσιμων πηγών φυσικού αερίου. Ένας γύρος υποβολής προσφορών για τα υπεράκτια μπλοκ της χώρας ολοκληρώθηκε στα τέλη του 2012 και θα μπορούσε να ξεκινήσει περαιτέρω διερεύνηση στο εγγύς μέλλον. Η πρόσφατη σεισμική εξερεύνηση της Noble Energy στην Ανατολική Μεσόγειο είχε ως απότοκο την εκτίμηση για ύπαρξη πετρελαιικών πόρων στην παράκτια περιοχή μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ, οι οποίοι υπολογίζονται σε 3 δισεκατομμύρια βαρέλια τελικά ανακτήσιμου πετρελαίου. Το μόνο διυλιστήριο πετρελαίου της Κύπρου έκλεισε το 2004, καταργώντας τη δυνατότητα της χώρας να παράγει διυλισμένα πετρελαιϊκά προϊόντα για την εγχώρια αγορά. Έκτοτε η Κύπρος εισάγει όλα τα πετρελαιϊκά προϊόντα της - κυρίως από άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης - για να καλύψει την εσωτερική ζήτηση, με το παραγόμενο πετρέλαιο και το απόσταγμα πετρελαίου να περιλαμβάνει περίπου το 65% όλων των εισαγωγών πετρελαίου το 2010.

Είναι σε εξέλιξη η κατασκευή του νέου τερματικού σταθμού μεταφόρτωσης πετρελαίου στον Βασιλικό στη νότια ακτή της χώρας, όπου η πρώτη φάση ανάπτυξης ολοκληρώθηκε το 2014. Αυτό αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης προσπάθειας για την ανάπτυξη της Κύπρου σε περιφερειακό ενεργειακό κόμβο, ένα σχέδιο που περιλαμβάνει κατασκευή μονάδας υγροποιημένου φυσικού αερίου (ΥΦΑ) στον Βασιλικό που θα προμηθεύεται φυσικό αέριο από το υπεράκτιο έδαφος της χώρας. Εάν ολοκληρωθεί, η εγκατάσταση ΥΦΑ θα μπορούσε επίσης να ενσωματώνει φυσικό αέριο από άλλες περιοχές της ΝΑ Μεσογείου. Πρόσθετοι όγκοι φυσικού αερίου ίσως απαιτηθούν από την λεκάνη της Λεβαντίνης για να καταστεί οικονομικά βιώσιμος ένας τερματικός σταθμός ΥΦΑ στον Βασιλικό.

Ενεργειακό προφίλ Τουρκίας

Η Τουρκία σήμερα αναδεικνύεται σημαντικός ενεργειακός κόμβος καθώς αποτελεί σταυροδρόμι διαμετακίνησης ενεργειακών πόρων από την Μέση Ανατολή, την κεντρική Ασία, τη Ρωσία προς τις Ευρωπαϊκές χώρες και τις υπόλοιπες υπερατλαντικές αγορές. Αυτή η προνομιακή φυσική θέση γέφυρας παρέχει στην Τουρκία τόσο ευκαιρίες, όσο και ευθύνες, όσον αφορά την ενεργειακή ασφάλεια. Η Τουρκία παραμένει πεπεισμένη για την ανάγκη να ενισχυθεί ο μοναδικός αυτός ρόλος που οφείλεται στη γεωστρατηγική της θέση, αναπτύσσοντας με κατάλληλο τρόπο την ενεργειακή της στρατηγική, αναβαθμίζοντας συγχρόνως τη θέση της μεταξύ των Ανατολικοδυτικών και των Νοτιοανατολικών Ενεργειακών Διαδρόμων¹²⁸. Κατά την τελευταία δεκαετία, η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη της Τουρκίας¹²⁹, συνεπάγεται με μεγάλη αύξηση της κατανάλωσης πετρελαίου και φυσικού αερίου (Γράφημα 2), και έχοντας υπόψη τα περιορισμένα εγχώρια αποθέματα, η Τουρκία εισάγει σχεδόν όλη την προμήθεια πετρελαίου της¹³⁰. Τα στενά του Βοσπόρου και των Δαρδανελίων παρόλο που εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικό σταυροδρόμι για τη διαμετακόμιση των πετρελαιοειδών από την περιοχή της Κασπίας Θάλασσας, έχουν σημειώσει φθίνοντα τάση όσον αφορά τους όγκους διέλευσης από το 2011 η οποία κυμαίνεται στα 2,4 εκατομμύρια βαρέλια το 2016¹³¹. Το πετρέλαιο που κινείται μέσω αυτών των στενών προμηθεύει τη Δυτική και τη Νότια Ευρώπη.

Γράφημα 11 : Η ετήσια παραγωγή και κατανάλωση πετρελαίου και άλλων υγρών στην Τουρκία [Πηγή : EIA (2017)]

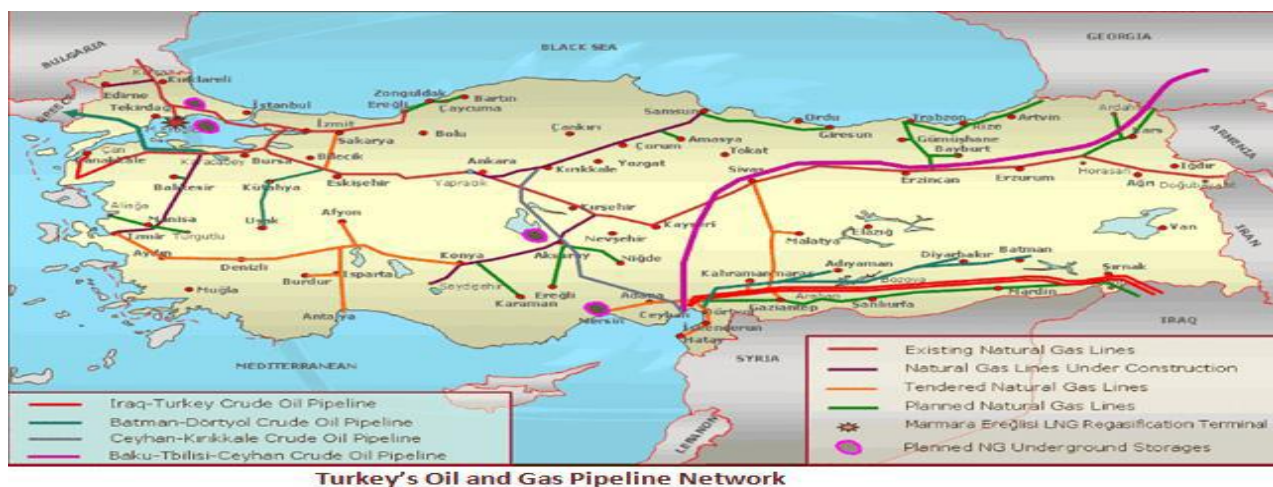
¹²⁸ Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs. (2018, Ιούλιος 12). *Turkey's Energy Profile and Strategy*.

¹²⁹ Η αύξηση του τουρκικού ΑΕΠ είναι η υψηλότερη των τελευταίων έξι ετών, υπερβαίνοντας ακόμη και εκείνη των αναδυόμενων χωρών, όπως είναι η Κίνα και η Ινδία.

¹³⁰ Energy Information Administration - EIA-. (2017, ΦΕΒ 02).

¹³¹ Energy Information Administration -EIA-. (2017, Ιούλιος 02). *World Oil Transit Chokepoints*.

Υπάρχουν αρκετοί αγωγοί φυσικού αερίου στην Τουρκία (Εικόνες 5 και 6). Ο αγωγός φυσικού αερίου Eastern Anatolia Gas Pipeline μεταφέρει φυσικό αέριο στην Τουρκία από το Ιράν (Iran – Turkey Pipeline) και είναι ο κύριος αγωγός φυσικού αερίου στην ανατολική Τουρκία και μέσω αυτού εισάγονται 49 Bcf ιρανικού φυσικού αερίου, αρχής γενομένης από το 2001¹³². Οι αγωγοί φυσικού αερίου Ρωσίας-Τουρκίας, ο μιν πρώτος μήκους 842 χιλιομέτρων διέρχεται από τη Ρωσία μέσω της Ουκρανίας, της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας, καθώς και μια επέκταση αυτού του αγωγού από την Άγκυρα και στο Hamitabat και ο μιν δεύτερος αγωγός Blue Stream μεταφέρουν στην Τουρκία φυσικό αέριο της τάξεως των 800 Bcf. Από το 1996 έως το 2000, ολοκληρώθηκαν επεκτάσεις των αγωγών της τάξεως συνολικά των 500 χιλιομέτρων, στη δυτική περιοχή του Εύξεινου Πόντου με την ονομασία Γραμμή μεταφοράς φυσικού αερίου Izmit-Karadeniz Eresli, στην πόλη Τσαν η γραμμή μεταφοράς φυσικού αερίου Bursa-ζαν, στην πόλη του Τανάκκαλε με το όνομα Çan-Çanakkale Φυσικό Αέριο¹³³. Επιπρόσθετα, το 2007 ολοκληρώθηκε το ελληνοτουρκικό τμήμα του αγωγού Italy -Turkey – Greece Interconnector (ITGI), με σκοπό την μεταφορά φυσικού αερίου από το αζέρικο κοιτάσμα Shah Deniz στην ευρωπαϊκή αγορά μέσω της Τουρκίας, της Ελλάδας και της Ιταλίας. Επίσης, από πλευράς Τουρκίας έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον για συμμετοχή στο project του αμερικάνικου αγωγού Nabucco, αλλά επίσης υποστηρίζει και τις προτάσεις κατασκευής των αγωγών Trans – Anatolian Gas Pipeline (TANAP), σε συνδυασμό με τον Trans - Adriatic Pipeline (TAP), καθώς και τον South – East Europe Pipeline (SEEP), οι οποίοι έχουν και αυτοί σκοπό τη μεταφορά και αζέρικου φυσικού αερίου προς την ευρωπαϊκή αγορά (Εικόνα 7).

Εικόνα 24 : Οι αγωγοί πετρελαίου και φυσικού αερίου της Τουρκίας [Πηγή : Global Energy Network Institute (2017)]

¹³² Energy Information Administration - EIA-. (2017, FEB 02).

¹³³ U.S. Department of Energy. (2003, Απρίλιος 16). *An Energy Overview of the Republic of Turkey*.

Η Ρυθμιστική Αρχή Αγορών Ενέργειας και η κρατική εταιρία BOTAS, αποτελούν τους κύριους φορείς που ασχολούνται με τα ζητήματα φυσικού αερίου και ιδιαίτερα με την ανάπτυξη και λειτουργία των υφιστάμενων αγωγών. Υφίστανται λειτουργικές εγκαταστάσεις από-υγροποίησης φυσικού αερίου, με δυνατότητα 175 Bcf (LNG) ετησίως, το οποίο εισάγει από την Αλγερία και τη Νιγηρία¹³⁴.

Εικόνα 25 : Οι αγωγοί φυσικού αερίου Blue Stream και Baku – Tbilisi – Erzurum [Πηγή : Gazprom (2017)]

Εικόνα 26 : Οι αγωγοί φυσικού αερίου TANAP, TAP και NABUCO [Πηγή : Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (2017)]

¹³⁴ Βλ. υποσημείωση Νο129

Οι νέες ανακαλύψεις φυσικού αερίου στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου όπως ήδη έχει αναφερθεί αποτελούν εξελίξεις με νέες προοπτικές για την στρατηγική ενεργειακή πολιτική της Τουρκίας. Είναι απολύτως δικαιολογημένο, ότι οι ενεργειακές ανακαλύψεις στην Αν. Μεσόγειο, ιδιαίτερα της Κύπρου, ανατροφοδοτούν την αιώνια διαμάχη μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, όσον αφορά την οριοθέτηση των αντίστοιχων θαλάσσιων ζωνών, χωρικών υδάτων, εναέριου χώρου και της υφαλοκρηπίδας. Επιπρόσθετα, η Τουρκία αντιτίθεται στην οριοθέτηση της ελληνικής ΑΟΖ, ενώ ισχυρίζεται ότι τα ελληνικά νησιά ΡΩ, Καστελόριζο και Στρογγυλή δεν επηρεάζουν την οριοθέτηση της ΑΟΖ της Ελλάδος στην ΝΑ Μεσόγειο. Υπό τις συνθήκες αυτές και δεδομένου τις αξιώσεις της Τουρκίας στους ενεργειακούς πόρους της ΝΑ Μεσογείου, φαίνεται ότι η προοπτική της ύπαρξης στο βυθό της τεραστίων κοιτασμάτων φυσικού αερίου, ενδεχομένως να οδηγήσει σε περιφερειακή ένταση και συγκρούσεις μεταξύ των χωρών¹³⁵.

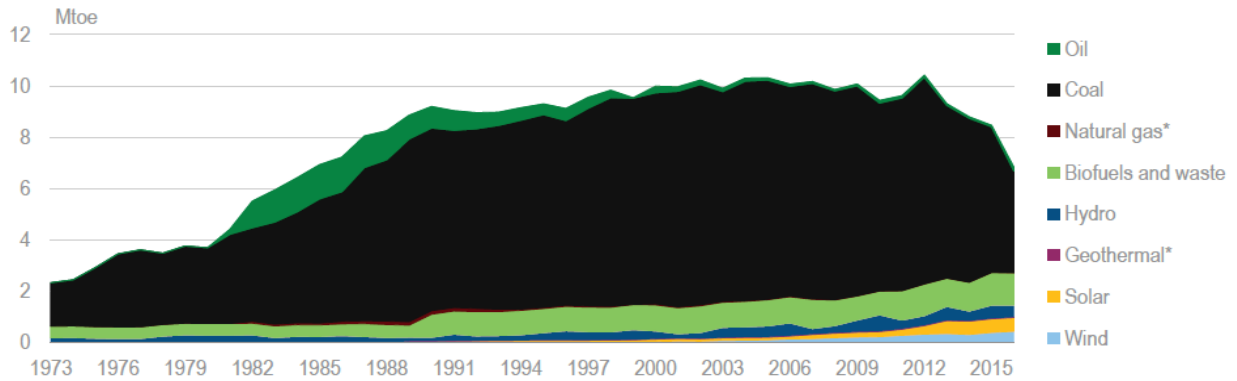
Ενεργειακό προφίλ Ελλάδος

Η Ελλάδα αποτελεί μια φτωχή χώρα από ενεργειακή άποψη (Γράφημα 3), καθώς η παραγωγή φυσικού αερίου και μαζούτ κυμαίνεται στην περιοχή του απολύτου μηδενός, ενώ η παραγωγή πετρελαίου από τον Πρίνο αγγίζει περί τα 5000 βαρέλια την ημέρα¹³⁶. Ως εκ τούτου η Ελλάδα είναι μια από τις χώρες της ΕΕ η οποία καλύπτει τις ενεργειακές της ανάγκες κατά 100% μέσω εισαγωγών. Η βασική ενεργειακή παραγωγή της Ελλάδας είναι το κάρβουνο και ο λιγνίτης, τα οποία στηρίζουν κατά το 1/3 την παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ το πετρέλαιο αποτελεί το βασικό καύσιμο που συμπληρώνει σχεδόν το υπόλοιπο της υφιστάμενης παραγωγής της ηλεκτρικής ενέργειας (Γράφημα 4). Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί ότι η συνολική παραγωγή ενέργειας (TPES – Total Energy Supply) μειώθηκε κατά 24% τη δεκαετία 2006-2016, ενώ αντίστοιχα η συνολική κατανάλωση ενέργειας (TFS – Total Final Consumption) κατά 30% λόγω οικονομικής κρίσης¹³⁷. Η Ελλάδα σήμερα έχει προχωρήσει σε δραστικές αλλαγές στον ενεργειακό τομέα με σκοπό να αναπτύξει στο εσωτερικό της μια ανταγωνιστική αγορά, οπότε έχουν δημιουργηθεί θεσμοί, κρατικοί και ιδιωτικοί οργανισμοί που έχουν ως σκοπό την ανάπτυξη στον ενεργειακό τομέα (ΔΕΠΑ, ΔΕΣΦΑ, ΕΛΠΕ, ΡΑΕ κτλ.).

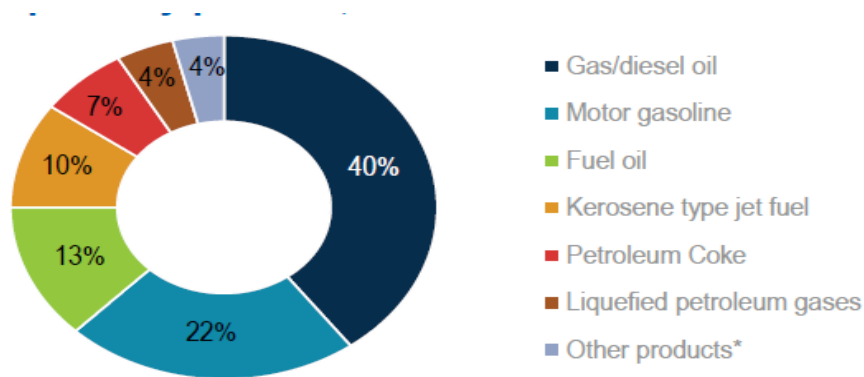
¹³⁵ Γρηγοριάδης, Ι. Ν. (2014).

¹³⁶ HHRM. (2018, Ιούλιος 17).

¹³⁷ EIA. (2017). *Energy Policies of IEA Countries - Greece 2017 Energy Review*.

Γράφημα 12 : Η παραγωγή ενέργειας στην Ελλάδα ανά είδος [Πηγή : EIA (2017)]

Γράφημα 13 : Η τάση κατανάλωσης του πετρελαίου και των παραγωγών του στην Ελλάδα [Πηγή : EIA (2017)]

Οι κύριοι προμηθευτές πετρελαίου είναι το ΙΡΑΚ και η Ρωσία οι οποίες είναι υπεύθυνες για πάνω από το 50% της συνολικής Ελληνικής προμήθειας. Οι ενεργειακές υποδομές στην Ελλάδα όσον αφορά το πετρέλαιο και τα παράγωγά του περιλαμβάνουν δύο (2) αγωγούς (Εικόνα 8), ο ένας από τα ΕΛΠΕ προς το αεροδρόμιο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο δεύτερος από την Θεσσαλονίκη προς την ΠΓΔΜ, ο οποίος δεν λειτουργεί από το 2013¹³⁸. Συνολικά υφίστανται δέκα (10) σημεία στον Ελλαδικό χώρο τα οποία είτε χρησιμοποιούνται ως διυλιστήρια, είτε ως χώροι αποθήκευσης πετρελαίου με συνολική δυνατότητα αποθήκευσης στα 64εκ. βαρέλια¹³⁹.

¹³⁸ Η ΟΚΤΑ είναι ο μεγαλύτερος προμηθευτής καυσίμων στην ΠΓΔΜ. Η εταιρεία ιδρύθηκε το 1978 και έγινε μέλος του Ομίλου ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ (ΕΛΠΕ) το 1999. Υφίστανται εγκαταστάσεις διύλισης αργού πετρελαίου δυναμικότητας 2,5 εκατ. μετρικών τόνων οι οποίες αναβαθμίστηκαν κατά τη διάρκεια της περιόδου 2005-2010 για την παραγωγή καυσίμων, σύμφωνα με τις προδιαγραφές Euro5. Το διυλιστήριο βρίσκεται σε shut-down από τον Ιανουάριο του 2013.

¹³⁹ Όπως υποσημείωση 134.

Εικόνα 27 : Οι πετρελαικές υποδομές στην Ελλάδα [Πηγή: EIA (2017)]

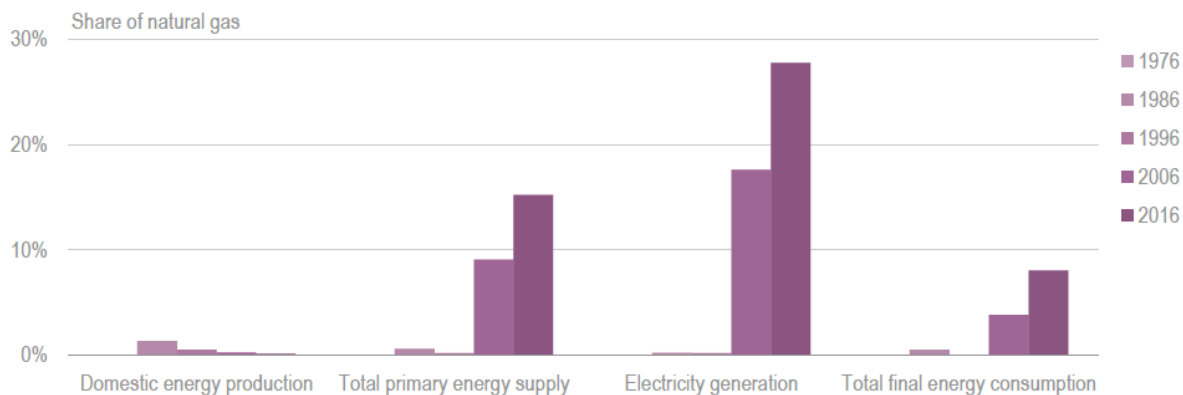
Δεδομένου λοιπόν της φτωχής παραγωγής ενέργειας και προκειμένου η Ελλάδα να καλύψει τις εσωτερικές ανάγκες της εισάγει φυσικό αέριο περί τα 135 Bcf ετησίως¹⁴⁰ με αποτέλεσμα το φυσικό αέριο να συμβάλλει κατά το 28% στην παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας και κατά 15% στην TPES έως το 2016 (Γράφημα 5). Οι κύριοι προμηθευτές φυσικού αερίου είναι η Ρωσία από την οποία το φυσικό αέριο εισάγεται μέσω αγωγών από τις Βαλκανικές χώρες και η Αλγερία (Γράφημα 6), το Αζερμπαϊτζάν από το οποίο εισάγεται ως LNG μέσω διασύνδεσης Ελλάδος – Τουρκίας από τον TAP και TANAP, με τον πρώτο να διέρχεται από την Β. Ελλάδα προς την Αλβανία και διαμέσου της Αδριατικής προς την Ευρώπη¹⁴¹. Η μεγαλύτερη ενεργειακή υποδομή στην Ελλάδα είναι στην Ρεβυθούσα με δυνατότητα παραγωγής 4,4 Bcm / έτος, αποθήκευσης περί τα 130000 μ³ και παροχής 1 μ³ / ώρα φυσικού αερίου, προσαυξανόμενο στα 1250 με τα gasifiers εντός (Εικόνα 9)¹⁴². Επιπρόσθετα βρίσκονται σε εξέλιξη εργασίες αναβάθμισης του σταθμού LNG

¹⁴⁰ Όπως υποσημείωση 134.

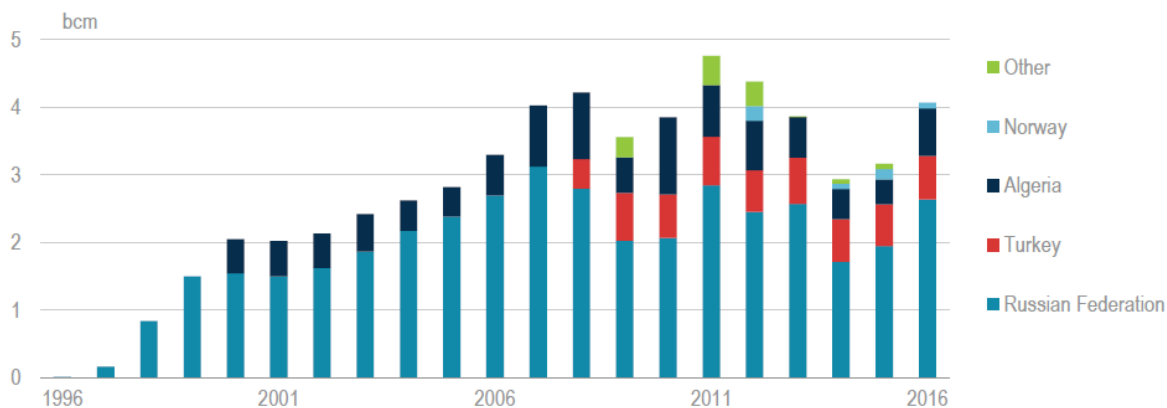
¹⁴¹ Χρυσοχού, Γ. (2016, ΣΕΠ-NOE). *Ναυτική Επιθεώρηση | Τεύχος 597-Τόμος 176*, σ. 23.

¹⁴² IEA. (2017). *Energy Policies of IEA Countries - Greece 2017 Energy Review*.

ώστε να επεκταθεί η δυνατότητα αποθήκευσης σε 260000 μ³ με τον ρυθμό επανααεριοποίησης του LNG να αυξάνεται κατά 40%.

Γράφημα 14 : Το μερίδιο του φυσικού αερίου στην παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα [Πηγή : Greece Energy Review 2017]

Γράφημα 15 : Το μερίδιο ανά χώρα προμήθειας της Ελλάδος σε φυσικό αέριο [Πηγή : Greece Energy Review (2017)]

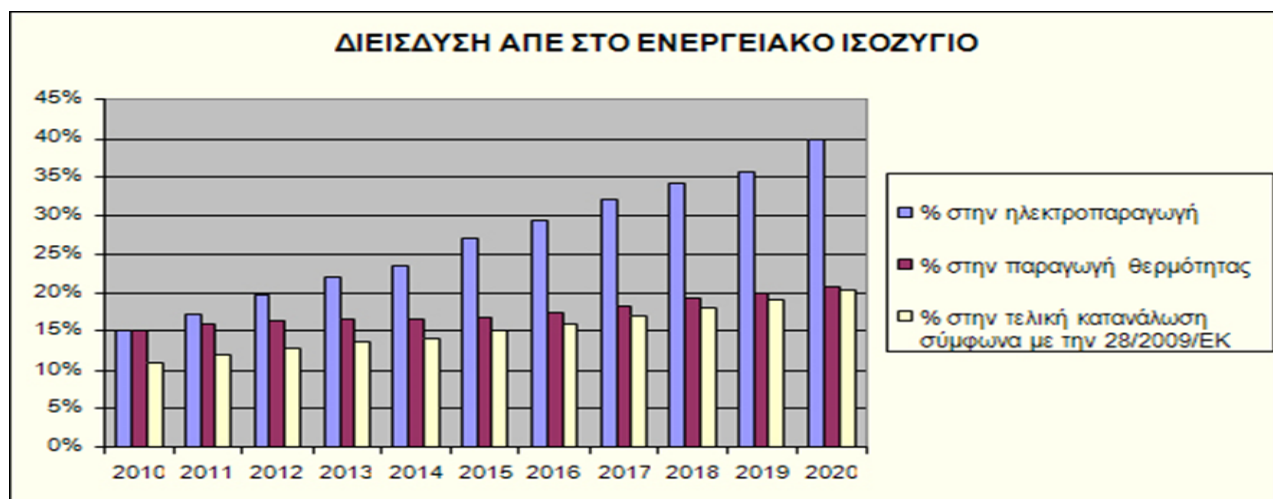

Εικόνα 28 : Ενεργειακές υποδομές φυσικού αερίου της Ελλάδος [Πηγή : Greece Energy Review (2017)]

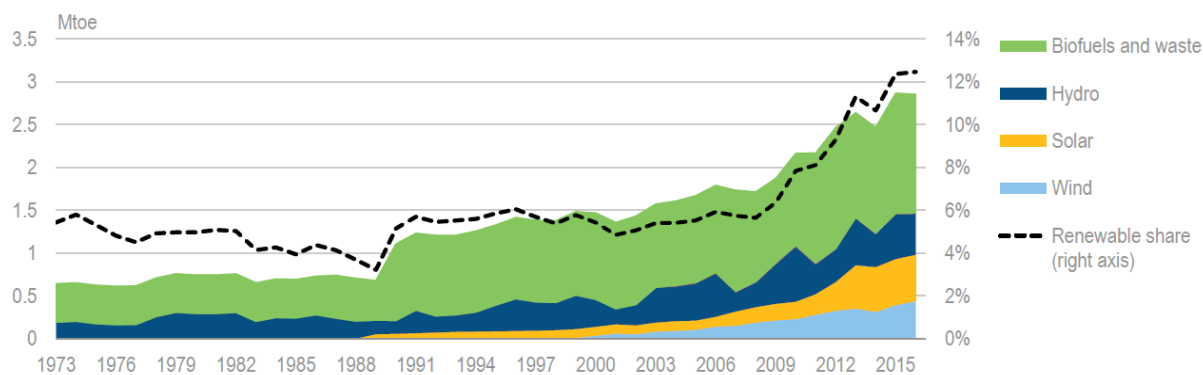
Ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζει το φυσικό αέριο με δεδομένα τα νέα ενεργειακά κοιτάσματα της ΝΑ Μεσογείου είχε ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση της νέας Εθνικής στρατηγικής με βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους υπό το πρίσμα της ενεργειακής ασφάλειας. Η Ελλάδα προωθεί μέσω πολιτικών και διπλωματικών σχέσεων έργα που αφορούν τη διαμετακόμιση του φυσικού αερίου τόσο από την Κασπία όσο και από την περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, προσπαθώντας με αυτό τον τρόπο να ενισχύσει την μεσοπρόθεσμη ασφάλεια εφοδιασμού, αλλά και τον ρόλο της ως ενδιάμεσος σταθμός μεταφοράς ενεργειακών πόρων. Η χώρα παραμένει ευάλωτη στην ενεργειακή κρίση όπως αυτό αποδείχθηκε το 2016/2017¹⁴³, με αποτέλεσμα η επέκταση των εγκαταστάσεων της Ρεβυθούσας να αποτελεί ζωτικής σημασίας έργο για το ενεργειακό της μέλλον.

¹⁴³ Το Δεκέμβριο του 2016 και τον Ιανουάριο του 2017 η καθυστέρηση της παραλαβής του φορτίου LNG από την Αλγερία λόγω καιρικών συνθηκών, σε συνδυασμό με την απότομη αύξηση της ζήτησης σε φυσικό αέριο για επτά(7) συνεχόμενες ημέρες, είχε ως αποτέλεσμα η Ελλάδα να βρεθεί σε κατάσταση συναγερμού (επίπεδο 2 από τα 3), με αποτέλεσμα να παρθούν επιπρόσθετα μέτρα στο πλαίσιο της ενεργειακής ασφάλειας. Την περίοδο εκείνη η ζήτηση σε φυσικό αέριο αυξήθηκε κατά 47% από την προηγούμενη χρονιά.

Αντίστοιχα με το πετρέλαιο και στο φυσικό αέριο η απαίτηση παραγωγής μειώθηκε κατά 16% από το 2008 έως το 2016, λόγω της οικονομικής κρίσης. Το κάρβουνο και ο λιγνίτης αποτελούν τα βασικά είδη καυσίμου για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, ακολουθώντας το φυσικό αέριο και οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Η τάση χρήσης των ΑΠΕ στην Ελλάδα (Γραφήματα 7 και 8) είναι αυξανόμενη, περισσότερο στην ηλιακή ενέργεια, όπου η χώρα μας κατατάσσεται 2^η μετά την Ισπανία και λιγότερο στην αιολική ενέργεια¹⁴⁴. Η Ελλάδα κατέχει πλεονεκτική θέση στο πλαίσιο εκμετάλλευσης των ΑΠΕ κυρίως της ηλιακής, γεωθερμικής και αιολικής ενέργειας, οι οποίες με την μείωση των φόρων και την αντίστοιχη μείωση του κόστους της τεχνολογίας των ΑΠΕ δύναται να πρωτοστατήσουν στο μελλοντικό ενεργειακό τοπίο της Ελλάδος¹⁴⁵.

Γράφημα 16 : Το μερίδιο των ΑΠΕ στο ενεργειακό πεδίο της Ελλάδος [Πηγή: ΥΠΕΚΑ (2017)]

Γράφημα 17 : Η χρήση των ΑΠΕ στην Ελλάδα από το 1973 έως το 2016 [Πηγή: ΕΙΑ (2017)]

¹⁴⁴ Όπως υποσημείωση 139.

¹⁴⁵ Ναυτεμπορική digital network. (2017). Ταχύτερη μετάβαση στην καθαρή ενέργεια λόγω μείωσης του κόστους της τεχνολογίας ΑΠΕ. *Ναυτεμπορική*.

Γλωσσάρι

Ελληνικές

Όρος	Περιγραφή	Σελ.
ΑΠΕ	Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	ΙΧ,39,61,78
ΔΕΠΑ	Δημόσια Επιχείρηση Αερίου	41,73
ΔΕΣΦΑ	Διαχειριστής Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου	73
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο	ΧΙΙ,12,63
ΕΛΠΕ	Ελληνικά Πετρέλαια	73,74
ΕΧΘ	Εθνική Χωρική Θάλασσα	14
ΡΑΕ	Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας	73
ΟΠΕΚ	Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών	2,63
ΤΔΒΚ	Τούρκικη Δημοκρατία Βόρειας Κύπρου	25
Υ/Α	Υδρογονάνθρακες	ΙV, 13,14,15,16,31,42,43,49

Ξενόγλωσσες

Bcf	Billions Cubic Feet	72,75
EIA	Energy Information Administration	59,63,64,65,66,68,70,71,73,74,75
EMSA	European Maritime Safety Agency	33,34
GTD	Global Terrorist Database	31
IEA	International Energy Agency	58,59,73,75

ITOPF	The international tanker owners' pollution federation limited	74,75,76,77,78,79
LNG	Liquid Natural Gas	VIII, 22,23,41,59,63,66,72,75,76,77
MBtu	Million British thermal units	21,22
IMF	International Monetary Fund	13
ISIS	Islamic State of Iraq and al-Sham	2,12,14,18,36,51,55,59
Tcf	Trillion Cubic Feet	67,69
TPES	Total Energy Supply	73,75
USGS	United States Geological Survey	8,10,11,56